

פ' ו' צ' א

(שנת תרפ"ט)

מן התוכן:

עולים ויורדים, מחלוקת בין היהדות ובין אומות העולם, קדושה בחוץ הטבע או מובדלת מהטבע, כבוד אב במקום מצוה, יציאה מא"י לחו"ל, שלוחי מצוה.

ויצא יעקב מבאר שבע ויֵלֶךְ חרנה. והנה מלאכי אלקים עולים ויורדים. מלחמה תמידית היא בין היהדות ובין אומות העולם. היהדות אומרת: קדושת האדם צריכה ויכולה להיות יחד עם החיים הטבעיים. (הכתוב א) מתחיל קדושים תהיו וגומר איש אמו ואביו תיראו, אולם דעת אומות העולם היא, כי קדושה דרכה להיות נפרדת מהחיים הטבעיים, והטבע היא היפך הקדושה ומתנגדת לקדושה. מצוות התורה מצוים אותנו ע"י חיים טבעיים: וכחרת בחיים ב ישנם מצוות שנקבעו ע"י אכילה, כגון: אכילת מצה, אכילת קדשים, אכילה בסוכה, והקדושה במצוה עצמה, נמצאת, כי כך אנו מברכין, אשר קדשנו במצותיו: קיום מצוה טבעית גם מושכת קדושה, בבחינת מצוה גוררת מצוה. ואם כל אחד מישראל, ע"י פעולתו וחיייו הטבעיים, בעשותו מצות ד', מוסיף קדושה ליהדות. הרי האבות בכל פעולתם דרכם ושיטתם, שהיו לסמל ולמופת בשביל עם ישראל בעתיד. בודאי שכל הליכתם נסיעתם ופעולתם היה בהם לקבוע שיטה והדרכה בשביל היהדות. ובחז"ל ג. דרשו על הכתוב קדושים תהיו וסמוך לזה איש אביו ואמו תיראו ואת שבתותי תשמרו, יכול אמר לו אביו לחלל את השבת ת"ל אני ד' אלקיכם. ללמדך שאביך ואתה חייבים בכבודי*. והנה יעקב אבינו

(א) ויקרא י"ט

(ב) דברים ל'

(ג) יבמות ה'

נחמת ישראל

(*) וגם בעשרת הדברות אנו מוצאים אחרי אנכי ולא יהי לך, ואחרי זמירת מצות

עמד כעת לפני הצווי של כבוד אב, מה שיצחק אמר לו קום לך פדנה ארם והיתה כאן יציאה מבאר שבע. מא"י לחו"ל, והשאלה היתה אם ח"ו מצות כבוד כמו בשבת. ואף אמנם שהיתה רק יציאה זמנית, וכידוע, יש הבדל בין יציאה ובין נסיעה. דבכל מקום דכתיב ויסעו, הרי מובנה נסיעה קבועית ופה כתיב ויצא יעקב, הרי זו רק זמנית, אולם בכל אופן, הרי היתה יציאה מן ארץ ישראל לחוץ-לארץ; אשר ע"פ דין כופין גם לגרש, אם האשה אומרת לצאת מא"י לחו"ל (ד) והשאלה היתה במה יבחר יעקב-אבינו, אם במצות כיבוד אב ולכת לחן או ישאר בא"י. והנה המלאכים אשר מלוים כל אחד מישראל, כדברי חז"ל (ה) שאמר התכבדו מכובדי, וביחוד אם הולך לדבר מצוה, ומכש"כ האבות, מלאכים אלו, לא ידעו פה את מקומם, כי אם האנשים חיים חיים טבעים, אז למעלה מזה בחינת המלאכים, שאין בהם גשמיות כלל. אבל בשעה שאנשים עולים במעלה, לחיים גבוהים מן החיים הטבעים, אז צריכים המלאכים לעלות למדרגה יותר גבוהה, וזאת היתה שאלת המלאכים. אם יש בשליחות של כיבוד אב של יעקב מצוה, א"כ הרי הוא שליח מצוה ובתור שליח מצוה הרי הוא זקוק גם למלאכים אחרים, ששומרים את שליחי מצוה, או אולי אין בכיבוד אב זה מצוה, מכיון שכאן ענין של יציאה מא"י לחו"ל, ואין חיוב של כיבוד אב ע"ו, ואז האנושיות יורדת במדרגה, והמלאכים נשארו במקומם. וזה והנה מלאכי אלקים עולים ויורדים, לא ידעו המלאכים את מקומם אם האנושיות יורדת במדרגה והם נשארים במדרגותם, כי סוף סוף יש שעור בכמה המלאכים גבוהים במדרגתם מן האנושיות, ומכ"ש כלפי האבות, או אילי האנושיות עולה במדרגה בעשית מצוה, ואז גם המלאכים צריכים לעלות למדרגה יותר גבוהה, וזהו עולים ויורדים*.) אולם באמת למצות כיבוד אב זה, ושליחות זו, היתה גם סבה של סכנת נפשות, שכן אמרה רבקה ליעקב הנה עשו אחיך מתנחם לך להרגך, ויעקב ידע כי בחייו תלוי הדבר הזה, ופקוח נפש דוחה כל מצוה שבתורה, מצד הכלל וחי בהם (ו) מכיון

(ד) ש"ע אבן העזר סי' ע"ח
(ה) ברכות ס'

(ו) ויקרא י"ח

נחמת ישראל

שבת, נזכר כבוד את אביך ואת אמך. לכן בדברות אלו הצוי הוא לפני כבוד אב, אולם כיבוד אב ואם; הוא לפני לא תרצח וכו'. מכיון שבטבע הדברים, שאב לא יצוה לבנו על רציחה או בניבה, ולכן הכיבוד נזכר מקדמם.

זה שאמרו כי מכל מצוה, נוצר מלאך, ובאבות פ"ד העושה מצוה אחת קתה לו פרקליט אחד. פירוש שהמלאך מגיע ע"ז למדרגה יותר גבוהה, מכיון שישראל עולה או ממילא גם המלאך עולה.

שכ"ה הקדושה של ישראל, ש"ה קדושים תהיו. היא לחיות חיים טבעיים קדושים הרי בהכרח היתה יציאתו לחוץ לארץ. והשליחות של כיבוד אב היתה מצוה, ולכן אח"כ כשראו המלאכים שיעקב נשא אשה וחיי חיים טבעיים. אז קבעו קבעו להם שוב את מקומם, וקראו את המקום מחנים ששם קבעו את חנותם ובלשון הזוהר שהתאחדו מלאכי דינא עם מלאכי רחמים (ז) וזה דכתיב (ח) בפרשה השניה וישלח יעקב מלאכים אמרו חו"ל (ט) מלאכים ממש. מכיון שיעקב אבינו עמד אז לשוב לא"י, אם כן שוב היה שליח מצוה אשר עי"ז המלאכים עולים שוב במדרגה, לכן כאשר עמד לשלוח שלוחים, לעשו, שלח מלאכים ממש (*). וזוהי הבחינה המיוחדת, לישראל, לחיות חיי הטבע, ובתוך חיי הטבע להתרומם מעל הטבע. וזה דכתיב (י) עלית למרום שבית שבי ארבעים יום היה משה רבינו בהר לחם לא אכל ומים לא שתה. אולם בשביל ישראל הביא שבי, שבי מיוחד יש לישראל, ע"י קבלת התורה חיי המצוות הטבעיים, והכח והמיוחד הגנוז בתורה להתרומם מעל הטבע.

(ז) זוהר ויקרא נ"ה
(ח) בראשית ל"ב
(ט) ברא' רבה ע"ה

(י) תהלים ס"ח

נחמת ישראל

(י) מרן הגאון הרי"מ חר"ל"ס שליט"א, העיר לי כי מטבע, מרחצאות, שוקים, רית אחיות ממש, ללמדך שגם בשעה שעוסקים בדברים טבעיים לא צריכים ליפול ממדרגה, וגם בדברים טבעיים של ממש אפשר לקנות שלימות אם זה נעשה לשם ד' לטובת הכלל, לטובת ישוב אי"י, והכתוב קורא ע"ז ויבא יעקב שלם.

ביה

פ' ו' צ' א

תרי"ן

מן התוכן:

נבואה לפני האבות ונבואת האבות, ההבדל בין ישראל לעמים, אחדות ישראל, נבואה לפני קבלת התורה ונבואה אחרי קבלת התורה, נבואה וארץ ישראל, בחינת ישראל ובחינת המלאכים, מלאכי ארץ ישראל ומלאכי חוץ.

ויצא יעקב מכאר שבע, ויפגע במקום ויחלום והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה. והנה ד' נצב עליו.

נבואת האבות. גם לפני האבות אנו מוצאים מראות אלקים, לאדם, לנת. גם בשם כתיב א והוא כהן לאל עליון, ויעקב למד בבית מדרשו של שם ועבר. ומה למד שם לפני נתינת התורה, למד השגות נבואה, השנה אלקית, אולם כל הנבואה לפני האבות היתה נבואה פרטית, לפי צורך קיום העולם הרגעי נתיחד הדבור על אחד מיוחד שבדור, להיות השליח והמורה דרך להעם, אולם מן האבות התחילה הנבואה הכללית, הצטרפות הפרטים אל הכלל, הנבואה התדירית והתמידית, שכל הנהגה של עם ישראל התנהגה בנבואה מיוחדת, בהשגחה פרטית על כל פרט ופרט של חייהם והתנהגותם לידי שמירה וקיום של כל האומה, של הכלל כולו, והנבואה נפרדה מכל העולם כולו ונתיחד הדבור לעם ישראל, מלבד מראות אלקים אל לבן הארמי בחלום הלילה, שהיה ג"כ לצורך ישראל, אל תדבר עם יעקב מטוב ועד רע, ומראות נבואה אל בלעם, דכתיב ויקר ד' אל בלעם, שהיתה בבחינת מקרה, אבל עצם הנבואה עברה לישראל, הנבואה הכללית והתדירית. מפני שישיראל הנם הכלל, הכח המחיה והמקיים את העולם בראשית ברא אלקים, לא נברא העולם אלא בשביל ישראל שנקראו ראשית. ולכן יאתה להם הנבואה. ההבדל בין ישראל לעמים, כתוב ב מה רבו מעשיך ד' וכתוב ו מה גדלו מעשיך ד' מאד עמקו מחשבותוך, רבוי שייך אל פרטים. וכתוב ו לא מרובכם מכל העמים חשק ד' בכם. העמים הנם בבחינת רבוי, רבוי של הרבה פרטים, וגם הצטרפות של גוי ולאום ביחד, זה רק רבוי של פרטים הרבה ולכן אין קיום לעם ולמדינה בתמידות, כמה אומות חזקות, כמו סנחריב ואשור, עברו ובטלו מן העולם. בישראל כתיב אתם נצבים היום כלכם, אמרו חו"ל ח כשם שאתם

(א) בראשית י"ד

(ב) תהלים ק"ד
(ג) שם צ"ב
(ד) דברים ז'

(ה) תנחומא נצבים

נצבים היום, כך תקיימו לעולם, כי יסוד הקיום תלוי באהדות היוצר את הכלל, אחדות ד' שישנה בישראל ואחדות האומה, מצד הערבות שישראל ערבין זה לזה, ישראל, נקראו בשם מחשבה, ישראל עצה במחשבה תחילה. ולכן כתוב מה גדלו מעשיך ד' מאד עמקו מחשבותיך, עבודת ישראל היא צרוף של הפרטים אל הכלל כולו, ולכן שייכת להם הנבואה הכללית, הנבואה התדירית והתמידית.

- אבל גם הנבואה לפני קבלת התורה היתה בבחינת חסד. כתיב (ו) נמוגים הארץ וכל יושביה אנכי תכנתי עמודיה סלה, דרשו חז"ל (ז) בזכות אנכי, כי תנאי התנה הקב"ה עם מעשי בראשית, אם יקבלו ישראל את התורה מוטב, וכתיב כי לעולם חסדו, אמרו חז"ל (ח) עץ כ"ו דורות של לפני נתינת התורה, שאז נתקיים העולם רק בחסד, מקבלת התורה זה בבחינת משפט, זכה העולם במשפט לקיומה, כתיב (ט) מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל, אולם גם הנבואה של בחינת חסד של האבות, כנראה היחה רק בא"י, ואנו מוצאים ביונה חנביא שחפץ לברוח מאת הנבואה דכתיב (י) כי בורח הוא מלפני ד', ברח לחורל, כדברי הזוהרי (יא) שברח לחורל מפני שאין הנבואה חלה בחורל, וכתיב היה היה דבר ד' אל יחזקאל, דרשי חז"ל (יב) כתיב היה פעמיים, מכיון שהיתה לו נבואה מקודם בא"י, אפשרית היתה לו הנבואה גם בחורל, גם במצות, יסוד המצות הוא של א"י מכח מצות התלויות בארץ, כדברי הרמב"ן (יג) ואומרים אשר קדשנו במצותיו, קדוש זה, צרוף הפרטים אל הכלל, וקידוש זה התחיל מיעקב, שממנו התחילה קדושת הכלל, וכשבא לבית אל וראה והנה ד' נצב עליו וסולם נצב ארצה וראשו מגיע השמימה, ראה התחברות הפרטים אל הכלל ואח"כ והנה מלאכי אלקים עולים ויורדים.
- במדרש (יד) חברים הקשיבו לקולך, כי המלאכים נקראים חברים לישראל, וכבר אמרנו, מלאכים נקראו עומדים, וכתיב (טו) ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה, ישראל נקראו מהלכים, מלאכים שאין להם כח של בחירה עומדים הם במדרגתם, לא יכולים לעלות ולא לנפול ממדרגתם, ישראל שיש להם זכות בחירה יכולים לעלות במדרגה ויכולים חו"ש לנפול ממדרגתם, וזהו החברות שישנה לישראל עם המלאכים, שומרים הם המלאכים על ישראל שלא יפלו ועוזרים ישראל למלאכים לעלות, וזה הוא ועופפים וכתיב במלאכים (טז) ובשתים יעופף, וזו היא הבחינה של התמנונות ישראל עם המלאכים, אבל התמנונות זו היא רק עם מלאכי א"י, דכתיב (יז) ארץ אשר לא תחסר כל בה, יש למלאכי א"י כל הבחינות האלו, למלאכי חורל אין התמנונות עם ישראל והגם בבחינת שיתוף עם ישראל, יעקב אבינו ע"ה הנקרא הברייח התיכון, המובחר שבאבות,
- (ו) תהלים ע"ה
 (ז) שיר רבה ה'
 (ח) פסחים ק"ח
 (ט) תהלים קמ"ו
 (י) יונה א'
 (יא) ס' לך
 (יב) בנב' מ"ק כ"ה
 (יג) ט' עקב
 (יד) שיר רבה ח'
 (טו) זכריה ג'
 (טז) ישעי' ה'
 (יז) דברים ח'

שזכה לנבואה של וד' נצב עליו. להנבואה הכללית של השגחת ד' התמידית והתדירית, שנאמר לו ושמרתך בכל אשר תלך זכה גם לבחינת המשפט, מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל כדברנו לעיל, לבניו נתנה התורה וכתוב תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב^(ח) הירושה היא מיעקב, שחבר וצרף את הפרטים אל הכלל. יעקב גם חבר את מלאכי חו"ל עם מלאכי א"י. מלאכי א"י נקראים בשם מלאכי אלקים וכתוב ויפגעו בו מלאכי אלקים. מלאכי חו"ל נקראים מלאכים סתם, ויעקב חבר את מלאכי חו"ל עם עם מלאכי א"י וקרא את שם המקום מחניים, על שתי המחנות שחבר.

(ח) דברים ל"ג

ביה

פ' ו י צ א

תרצ"א

מן התוכן:

מדרגות בנבואה. האדם בחור עולם קטן.
השפעת האדם על העולם.

ויצא יעקב מבאר שבע ויחלום והנה סולם מוצב ארצה. וראשו מגיע השמימה. והנה מלאכי אלקים, עולים ויורדים בו. והנה ד' נצב עליו. הרמב"ם ז"ל במורה נבוכים א' מונה י"א מדרגות בנבואה, והחלום זו היא המדרגה השביעית של הנבואה.

(א) ח"ב פרק מ"ו

וא"כ מראות אלקים בראשונה. למה נחגלה ליעקב בחלום: כמו"כ מונה הרמב"ם ז"ל ב' את מעלות המדרגות וראשו מגיע השמימה. מדרגה לחוד מלאכי אלקים מדריגה לחוד. וד' נצב עליו זו שוב מדרגה גדולה אשר לכולם זכה יעקב, אולם הראיה היתה בחלום, והכתוב אומר ג' אם יהיה נביאכם במראה אליו אתודע, בחלום אדבר בו, פה אל פה אדבר בו ומראה ולא בחידות. כמ"כ מספר הכתוב, ד' ויקח את האבן, אשר שם מראשותיו וישם אותה מצבה.

(ב) שם

(ג) במדבר י"ב

(ד) בראשית כ"ח

בגמ' ה' אומרים כלי שרת אין מתיכין אותן ואין מתיכין לתוכן אבר מפני שאין עניות במקום עשירות ויעקב לקח את האבן אשר שם מראשותיו וישם אותה מצבה, כתיב ו' הארץ אשר שוכב עליה לך אתננה, דרשו חז"ל ו' מלמד

(ה) זבחים פ"ח

(ו) בראשית כ"ה

(ז) ברא' רבה ס"ט

שקפל את כל ארץ ישראל תחתיו בארבע אמות ואח"כ נאמר לו פרצתה מה וקדמה באור זה: הנה כידוע, כי האדם נקרא עולם קטן, והעולם משפיע על תכונות האדם רוחו ומעשיו, אבל בלי כל ספק, יש בכחו של אדם להשפיע גם על העולם בכללו. כל החוקרים והפילוסופים טרם מצאו התגלות תכונה זו באדם, שמכוחו ישפיע על מהלך העולם בכללו, התורה משפיעה על האדם והאדם בכח התורה יכול לשלוט על מעשיו וגם להשפיע על הזולת, אבל למדרגה כזו שאדם יכול להשפיע על מהלך העולם טרם מצאו.

והנה באמת השפעה על הזולת איך אפשר. אלא מטבע הדברים שהנותן משפיע על המקבל, והמקבל מושפע מן הנותן, וכאשר האדם נהנה מן הזולת הרי נעשה מושפע ממנו. הנאה זו אינה רק במונן הגשמי, אלא גם הנאה רוחנית. גם בזה משפיע ומקבל, ולא רק בזמן שהוא מקבל הוא מושפע, אלא אם רק חושב להנות מהזולת, הרי הוא כבר מושפע, האדם מושפע מן העולם, מכיון שהוא נהנה מן העולם, הקב"ה הוא המשפיע על העולם, ואינו זקוק למי שהוא ונקרא הוא המשפיע, ולכן כל זמן שהאדם זקוק לעולם, אינו יכול להשפיע על העולם, אולם כאשר האדם יכול להתרחק ממותרות ותענוגי העולם הזה, הרי הוא בבחינת אינו זקוק למי שהוא והרי הוא יכול להשפיע, לכן האדם המעלה נקרא עולם קטן, מפני שהוא יכול לשלוט על עצמו, איבריו, וגם להשפיע על הזולת. אבל אם יכול להתרחק בתור אינו זקוק לעולם, או הרי הוא בבחינת אינו נהנה מן העולם, ועל ידי זה יוכל להשפיע על העולם. אולם כדי שלא יהיה נהנה מן העולם, צריכים להראות את האי זיקה לעולם לו גם בדבר קטן, וכמו כן גם בדבר שבקדושה. גם קרבן, לעצות לגבוה. אפילו עולה שכולה כלי, אם בן אדם צריך לקחת זאת מן העולם, הרי הוא זקוק להעולם ואינו יכול כבר להשפיע. יעקב אבינו ראה, שהאנושיות ירדה למדרגה כזו, שהוא ברח מפני עשו אחיו, שחפץ להרגו דכתיב ^מ יקרבו ימי אבל אבי ואהרנה את יעקב. ירידה עד למדרגה של קין והב"ה, קבל עליו תפקיד לתקן את העולם. לכן בזמן שחפץ לעלות מה לגבוה, לקח את האבן אשר שם מראשותיו, והעמיד אותה למצבה. להראות כי גם לאבן למראשותיו אינו זקוק. ועל ידי זה זכה לשלוט על העולם, כדרשת חז"ל ^ט על הכתוב ^ז הארץ אשר אחת שוכב עליה לך אתננה ולזרעך, מלמד שקפל את כל ארץ ישראל תחתיו בארבע אמות שלו, ואח"כ שנאמר לו ופרצת ימי וקדמה, לא בקש יותר רק ונתת לי לחם לאכול ובגד ללבוש, והיה ד' לי לאלקים, אולם כשם שהנהנה מן העולם הזה נקרא מקבל, כך גם הנהנה הנאה רוחנית נקרא

(ח) בראשית כ"ז

(ט) בראי רבה ס"ט

(י) בראשית כ"ח

מקבל, והנה גם נבואה, שהנביא מקבל מעולם העליון נקרא ג"כ מקבל, וידוע דברי הרמב"ם ז"ל שהנביא היה צריך להתכונן להנבואה הכשרה עצמית. ויעקב אבינו אשר חפץ להיות משפיע על העולם הגיע כבר למדריגה של מסירת נפש. מה שלמד מיצחק אביו. ובכדי שלא להיות בדרגה של מקבל, לא התכונן לנבואה, ומכיון שכן לא חפצו להפריע לו מן השמים. ממדרגתו להיות מושפע ע"י השגת נבואה, ונתגלה לו אלקים בחלום, במדרגה הכי פחותה של נבואה, ואח"כ זכה לשאר הדרגות עד למדרגה של ד' נצב עליה. והיתה לו התגלות ד' ונאמר לו ושמרתיך בכל אשר תלך, להראות כי אף אמנם שאדם יכול, וצריך, להשתחרר מעולם הזה, וביחוד אם הוא חפץ להשפיע על העולם, אבל תמיד צריך להיות מקושר עם העולם העליון, ומכרח להיות מושפע, מן הנותן אלקי, אשר ממנו חיותו והשפעתו, ודוקא ע"י זה שהוא מושפע מעולם העליון, יוכל להשפיע על מהלך העולם הזה. וזה שנאמר לו ושמרתיך בכל אשר תלך.

פ' וישלח

תרי"ז

מן התוכן:

ענין שליחות בישראל. קשר האבות עם המלאכים, אחדות ישראל לקבלת התורה, הענין של כפה עליהם הר כנגית, יסוד האחדות, תורה שבכתב ותורה שבעל פה, הפירוד בין טבע וקדושה, אצל האומות, והכנת יעקב את התפקיד של העתיד.

- וישלח יעקב מלאכים. בחז"ל א' מלאכים ממש. על ענין גיד הנשה אמרו חז"ל ג' על הכתוב דבר שלח ביעקב ונפל בישראל ד' זה גיד הנשה שפשט איסורו בכל ישראל. יעקב שלח להודיע לעשו כי במקלי עברתי את הירדן. מה ציין יעקב לעשו העברת הירדן, כמ"כ ויותר יעקב לבדו, דרשו חז"ל ו' חד אמר שחס על פכים קטנים חד אמר על ונשגב ד' לבדו ביום ההוא, ההבדל והדמיון בין שתי דעות אלו קטנים ולהבין זאת: אנו מוצאים בגמ' ה' ילפינן שליחות מתרומה דכתיב: כן תרימו גם אתם, לרבות שלוחכם ודרשינן בגמ' מה אתם בני ברית, אף שלוחכם בני ברית, ומוציאין מזה עכ"ם, שאינם בגדר שליחות. כי הכח של שליחות, במה שהשליח מוצא את ידי חובתו של המשלח הוא מטעם התחברות של השליח עם המשלח שהם כמו אחד. ולכן, בשעה שהשליח עושה את הפעולה, הרי הוא כאילו המשלח עשה מצוה זו. ומכיון שישראל, הנם בני ברית, שכלם קבלו את התורה ונכנסו בברית אחת. דכתיב ו' לעברך בברית ה', יכול כל אחד להוציא את השני ידי חובתו. עכ"ם שאינם בני ברית, אינם בגדר התחברות עם ישראל ואין שליחות לעכ"ם. גם המלאכים אינם בני ברית. התורה נתנה לישראל בלבד ואיכ' אינם נכנסים בגדר של שליחות, ואיך אפשר היה לשלח מלאכים. מה שדרשו חז"ל וישלח יעקב מלאכים ממש. אולם אמרינן קיימו האבות את התורה לפני שננתנה. ולכאורה מה קיימו, בע"כ עלינו להגיד כי בטבע העולם, נקבע קיום התורה, במאמר חז"ל ז' הביט הקב"ה בתורה וברא את העולם, ישנו קשר לעולם הטבע עם התורה. ואלמלא החטא של עץ הדעת, לא היינו גם אנו
- (א) ברא' רבה ע"ה
 (ב) גמ' חולין צ"א
 (ג) ישע"י ט'
 (ד) ברא' רבה ע"ה
 (ה) קידושין פ"א
 (ו) דברים כ"ט
 (ז) בראש' רבה א

נוקקים לתורה כתובה, כי החיים מעצמם היו מתנהגים עפ"י חוקי התורה. וכדברי המלבי"ם ז"ל מ מדוע כתוב, זה ספר תולדות האדם, אחרי חטא של עץ-הדעת, ולא בתחילה, דאילמלא חטא של עץ הדעת, לא היו צריכין לתורה כתובה, אולם האבות באו לתקן, את החטא של עץ הדעת, ומשום זה נקרא אברהם, האדם הגדול בענקים, שבא לתקן את החטא של אדם, כומר לקיים את התורה הטבעית תורת הטבע כמו חכמת הבעל חי כעבודת קורי העכביש שאין לתאר חכמה זו, שכל הטכניקה החדשה אין ביכולתה לעשות דוגמתה, ובעל חי זה עושה בלי כל למוד מתורת הטבע, מכוחות הבורא, שיצר את הטבע, שנתן בהם יוצר הטבע. וכת"ב ט) בשם ד' נדגול ימלא ד' כל משאלותיך אמרו חז"ל י) השתתקו ישראל להדגלים וכת"ב הופיע מהר פארן ואתא מרבבות קודש יא) דרשו חז"ל יב) שכל דבור ודבור חזר על כל אחד מישראל ואמר תקבלני כך חמורות יש בי, כך וכך שכר יש בי, ולזה כת"ב יג) ימלא ד' כל משאלותיך. אמר הקב"ה עשה לבני דגלים לדגליהם לבית אבותם. כמו שהתאו לדגליהם של המלאכים. במלאכים כת"ב יד) עושה דברו לשמוע בקול, עושים תחילה ואח"כ שומעים, עושים מכח היצירה. שנתן בהם. היוצר לעשות השליחות, ואח"כ שומעים, כשבאו ישראל למעמד הר סיני אמרו נעשה ונשמע, נעשה את התורה הטבעית מכח יצירת הבורא, ונשמע לתורה החדשה. אמר הקב"ה מי גילה רו זה לבני, שמלאכי השרת משתמשין בו ואעפ"כ מלאכי איי עומדים במדרגה יותר גבוה מאשר שמלאכי חז"ל, (כדברנו בפ' ויצא), מלאכי איי נקראים בשם מלאכי אלקים, ומלאכי חז"ל נקראים מלאכים סתם. גם האבות: עיקר תורתם היתה בא"י, כי יסוד התורה היא אחדות השם, ואחדות ישראל. ואהדות ישנה רק בא"י, ואמרינן קהל בא"י נקרא קהל ובחז"ל נקראו פזורין נדחין וכת"ב טו) הקהל הזה חקה אחת לכם ולגר הגר אתכם. ומקודם כתיב כל האורח יעשה ככה, וזה נאמר על הקרבנות. וקרבנות לא הקריבו רק בא"י. יעקב אמר כי במקלי עברתי את הירדן, יעקב עשה הכשרה לקריעת ים סוף, על ידי המטה של משה. דכת"ב טז) ואתה הרם את מטך ונטה ירך על הים ובקעהו) קריעת ים סוף היתה הכשרה לקבלת התורה, בקריעת ים סוף גם העוברין שבמעיי אמן אמרו שירה, זה אלי ואנוהו. והיתה שמה אחדות שלימה, ראתה שפחה בים מה שלא ראו הנביאים. אח"כ באו לקבלת התורה. כת"ב יז) ויתן שם ישראל נגד ההר. אמרו חז"ל יח) ויתן כלם כאיש אחד בלב אחד. ואעפ"כ, משה לחוד ואהרון לחוד משה במחיצתו אהרן במחיצתו, וכל ישראל במחיצתם. ולכן כפה עליהם הר כנגית, בעת קבלת התורה. היתה בטול הבחירה כדי שכולם יקבלו את התורה באחדות. אבל כדי

(ח) בראשית ה'

(ט) תהלים כ,

(י) במד' רבה ב,

(יא) דברים ל"ג

(יב) שיר רבה א'

(יג) תהלים שם

(יד) תהילים ק"ג

(טו) במדבר ט"ו

(טז) שמות י"ד

(יז) שמות י"ט

(יח) מכלתא יחזו

להכנס לארץ ישראל. היו צריכין, אחדות-שלימה, אחדות באה ע"י ערבות. מכיון שכל אחד ערב להשני, מתאחדים יחד, ונעשים כל ישראל אחד. ערבות זו נעשתה בעברם את הירדן נבקע לפניהם הירדן וקבלו עליהם את הערבות כדברי חז"ל¹⁰¹ שצמצם אותם יהושע בין שתי בדי הארון ואמר להם מזה, שאתם כולכם מצומצמים כאן, תדעו כי אל חי בקרבכם. כי לכניסה לארץ ישראל היו צריכין לאחדות שלימה, והכשרה לעברת הירדן נעשתה ע"י יעקב, בעברו את הירדן. יעקב היה היסוד של אחדות ישראל, והאיחוד של תורה וארץ ישראל. דכתיב ו תורה צוה לנו משה מורשה קהילת יעקב. התורה של משה, זו מורשה מיעקב. מהתאחדות של יעקב. בזהר מובא כי יעקב נקרא עליאה, ומשה היה הגב של יעקב. תורה וארץ ישראל. הנן שתי קדושות מחוברות אצל ישראל. עשו הפריד את הטבע מהקדושה, ואמר הנה אנכי הולך למות ולמה זה לי בכורה. כשפגש את יעקב¹⁰² וירא את הנשים ואת הילדים אמר לו מי אלה לך. חשב כי טבע וקדושה, הנם שני דברים נפרדים. ואם יעקב לקח את הבכורה. לקח את הקדושה אין לא יותר שייכות עם הטבע כלל ולכן לפני שיעקוב עלה לא"י שחזר לו מלאכים ממש יען כי המלאכים הברית שלהם, התורה שלהם, זה כמו תורת הטבע, שנתן בהם יוצר הטבע, בלי חדוש והוספה מצד עצמם. ומכיון שתורת האבות לפני שנתנה היתה ג"כ מצד הטבע לבד, לכן היה להאבות התחברות עם המלאכים, ושלח מלאכים ממש. ובפחדו מפני עשו הזכיר כי במקלי עברתי את הירדן, הזכיר את ההכשרה. לקריעת ים סוף ע"י המטה של משה, ואת ההכשרה להעברת הירדן ע"י יהושע, וזה כי במקלי עברתי את הירדן. את הערבות שקבלו עליהם ישראל, את האחדות של התורה וא"י.

הערבות זו היא גם היסוד של תורה שבע"פ. ודרשו חז"ל¹⁰³ כי טובים דודיך מיין, יין זה תורה שבכתב, תורה שבכתב מכונה יין נכנס יין יצא סוד, תורה שבע"פ מכונה דודים, ואמרינן¹⁰⁴ טובים דודיך מיין, טובה האחדות של ישראל המכונה בתורה שבע"פ הגדולה בפנימיות מתורה שבכתב אף לגבי שריפה בשבת הרי עפ"י הדין מצילין תורה שבכתב לפני תורה שבע"פ, זהו מפני החשיבות שעלינו לתת לתורה שבכתב לפני תורה שבע"פ אבל בפנימיות התורה, תורה שבע"פ יותר רחבה, יען כי התורה שבע"פ היא מערבות מואב מיסוד האחדות של ישראל, ואחדות זו הרמיזו יעקב, כי במקלי עברתי את הירדן אח"כ כתוב¹⁰⁵ ויותר יעקב לבדו. אמרו חז"ל חד אמר מרומז על הכתוב כה ונשגב ד' לבדו ביום ההוא, חד אמר שחזר על פכים קטנים. כמו"כ כתיב כו ויקן שם את חלקת השדה, אמרו חז"ל¹⁰⁶ מטבע תיקן, מרחצאות תיקן, שווקים תיקן. ולכאורא מה בא יעקב לתקן כשכם מטבע ומרחצאות, אבל כנראה

(ט) ברא' רבה ה'
 (כ) דברים ל"ג
 (כא) בראשית ל"ג
 (כב) רבה שיר חשירים א'
 (כג) שח"ש א'
 (כד) בראשית ל"ג
 (כה) ישע"י ב'
 (כו) ללקוט שמעוני בראשית ל"ג
 (כז) בראשית ל"ג

כל הענין אחד הוא, צודקין דברי המ"דכס כי יעקב חפץ אז להביא את הקץ, שיהיה באחרית הימים, כי אז יהיה ונשגב ד' לבדו, אבל ראה שלא הגיע הזמן. בזהר מובא על דוד המלך, שסידר את התהילים מלא שירות ותשבחות מה ענין היה לו להמלוכה אלא חפץ שלמלכות בית דוד תהיה מלא שירות ותשבחות לד' כמו התהלים. אבל ראה יעקב שצריכין עוד הכשרה של תיקונים של העולם הזה, שיש ברצון יוצר הטבע להוציא בעולם עד שיגיע הקץ, חזר על פכים קטנים על דברים הכי פחותים שבטבע, שגם אלה מיצירת יוצר הטבע להכשיר ולעבור את כל זה עד שיגיע הזמן של ונשגב ד' לבדו ביום ההוא. ולכן כשהגיע לשכם ששמה נתחלקה מלכות בית דוד, ראה שיש עוד לתקן בתיקון העולם הזה תיקן להם מטבע ומרצאות ושווקים, דברים הנחוצים לקיום העולם הזה והכל במטרה להכין את העת של ונשגב ד' לבדו. ולכן מחשיב הכתוב בסוף הפרשה מקודם את אלופי עשו השונים שמלכו לפני מלך מלך בישראל, עד שבא ואלה תולדות יעקב יוסף ואח"כ יהיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש, וזה שאמרו חז"ל כסו על גיד הנשה דבר שלח ביעקב ונפל בישראל. עשו התכוון להפריד את הטבע מהקדושה, שר של עשו בהאבקו עם יעקב נגע בכף יריכו, התכוון לקלקול של הירך להולדה ולהשחית את בית ישראל, אבל מכיון שאצל ישראל הטבע והקדושה הם שניהם ביחד, בתוך הטבע אפשר לקיים מצוה ולהכניס קדושה. נסל דבר זה בישראל, ונעשה מזה מצוה של גיד הנשה. להראות על כחו של ישראל. ואיחוד הטבע עם הקדושה. וזה שאמר הכתוב ויאמר לו אלקים פרה ורבה גוי וקהל גוים יהיה ממך ומלכים מחלצוך יצאו.

(כ) ברא' רבה ע"ז

(כט) גמ' חולין צ"א

(ל) בראשית ל"ה

פִּי וִישָׁלַח

תּרצ"א

מן התוכן:

באור בדברי חז"ל: עם לבן גרתי ותריג מצות שמרתי, מלחמת עשו עם יעקב, מלחמת המלאכים עם האנושיות והתנגדותם לנחיתת התורה, משכן ומקדש, התחברות העליונים עם השלם הזה, באור בדברי חז"ל על הכתוב ויאבק איש עמו

וישלח יעקב מלאכים, במדרש א) מה הגר שפחת שרה היתה ונזדמנו לה מלאכים, זה שהוא אהובו של בית עאכו"כ.

את המלאכים צוה יעקב להגיד לעשו עם לבן גרתי ואחר עד עתה, חז"ל אמרו ב) גרתי בגימ' תרי"ג, כי אף עם לבן גרתי אבל תרי"ג מצות שמרתי, לכאורה מה זה חשוב לעשו לדעת, אם כל תרי"ג מצות שמר, כמו"כ שלח להגיד ויהי לי שור וחמור, במדרש ג) שור זה משיח מלחמה דכתיב ד) בכור שורו הדר לו, זה משיח בן יוסף, חמור זה מלך המשיח דכתיב ה) עני ורוכב על החמור, אח"כ אמר לו עד אשר אבוא אל אדוני שעירה, ובמדרש ו) א"ר אבהו חזרנו על כל המקרא ולא מצינו שהלך יעקב אצל עשו להר שעיר מימיו, אלא אימתי הוא בא אצלו, לעתיד לבוא, דכתיב ז) ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו, וזה עד אשר אבא אל אדוני שעירה, עתיד הוא לבא לשעיר, אח"כ כתיב ח) ויאבק איש עמו, במדרש ט) זה שרו של עשו, ובילקוט י) אומר כי איש זה מלאך מיכאל, ובודאי כי שניהם אמת.

באור זה! בענין ויתרוצצו הבנים בקרבה ואח"כ יצא אחיו וידו אוחות בעקב עשו, המרומז לנו בתורה, כבר האריכו בזה המפורשים, שפה היתה מלחמה בין עשו ויעקב, כדברי הגביא יא) מבטן קראני ממעי אמי הזכיר שמי, אולם מלחמה זו בין קדושת ישראל הנפרדת מן העולם, התחילה עוד מקודם, בעת בריאת העולם, אמרו חז"ל יב) בשעה שאמר הקב"ה נעשה אדם בצלמנו כדמותנו, שיהיה לאדם כח של יצירה וכח של שליטה על נבראים, אמרו המלאכים מה אנוש כי תזכרנו, אח"כ כשבא אברהם אבינו והתחיל

א) ברא' רבה צ"ה

ב) רש"י זילבמקום

ג) ברא' רבה צ"ח

ד) דברים ל"ג

ה) זכריה ט'

ו) ברא' רבה שס

ז) עובדי' א'

ח) בראשית ל"ב

ט) ברא' רבה צ"ז

י) ילקוט שמעוני

יא) בראשית ל"ב

יב) ישעי' מ"ט

יג) ברא' רבה ח'

לעקור ע"ו ולפרסם שם ד' בעולם, היתה שוב מלחמה אתו בצורת אור הכשדים כדי לנסות את אברהם. ויעקב לחם עם עשו, עם שרו של עשו, או עם מלאך מיכאל. וגם משה רבנו בשעה שעלה למרום לקבל את התורה, אמרו המלאכים מה לילוד אשה בנינו. אמרו חז"ל: בקשו אף וחמה לפגוע בו, אמר משה קומה ד' באפק, צר הקב"ה קלסתר פניו של משה דומה לאברהם ואמר להם אין אתם מתביישים ממנו, הלא זה שאכלתם אצלו. הכונה בזה שנראה צורת אברהם במשה, כי עיקר היצירה של אברהם ותפקיד אברהם של פרסום שם ד' בעולם, היתה הכנה לקבלת התורה עבור ישראל על ידי משה. ומשום זה נקרא אברהם האדם הגדול בענקים, מפני שבא לתקן את החטא של אדם הראשון. אותה ההכנה לקבלת התורה, וקביעת קדושת ישראל בתור עם לבדד ישכון, התבטטה אח"כ אצל יעקב אחרי שנקרא שמו ישראל, שם האומה המיוחדת המוכשרת לקבלת התורה, והוא הקובע את הצורה הרוחנית של ישראל, הוא הלוחם עם אדום, מלחמת ישראל בין האומות, והוא הלוחם גם עם המלאכים שהתנגדו לבריאת האדם בכלל, והתנגדו לנתינת התורה, בפחדם מן הבחירה והשררה, שנתן לאדם ע"י יצירתו בצלמנו כדמותנו, והתנגדו לעלייה של ישראל ע"י התורה הנותנת לאדם כח של בחירה, ובחרת בחיים, שלא יבואו ח"ו לידי ירידה. ואמרו חז"ל: דמות איקונין של יעקב חקוקה בכסא. הכסא מראה על התנשאות הבורא על הנבראים, על הכח המיוחד שנתן לבריאה כולה ועיקר בריאת האדם הוא ישראל. העמים כל יצירתם הרי הם רק להיות שבט לישראל, בבחינת והיה כאשר תריד ופרקת עולו מעל צואריך. והצורה העיקרית שנבקעה בכסא, זו של יעקב. אותה ההכנה לקבלת התורה נרמזה ע"י יעקב בפ' זו, כדרשת חז"ל: כי במקלי עברתי את הירדן, רמזו שעתיד הים להבקע לפני ישראל ביציאת מצרים. וגם לפני כניסתם של ישראל לא"י שנבקע לפניו הירדן. בנס-הירדן היה נס כפול, מקודם התיצבו המים כמו נה, ועברו בני ישראל בחרבה כמו ביצ"מ, ואח"כ כשכבר שבו המים על כל גדוניהם למקומם, עבר הארון עם הכהנים, ובשביל כולם שבו המים, ובשביל הארון היתה החרבה. והיה הארון נושא את נושאו, וזה היה בזכות יעקב להראות את הנס, אשר למעלה מהטבע, שנבקע הירדן כמו הים סוף, ומכיון שבכניסתם לארץ היו צריכים להיות בנסים טבעיים, שכן גם המן נפסק בכניסתם לארץ, היה צורך להראות להם הנהגה נסית שבתוך הטבע. נס זה הראה להם גם במדבר, במשכן שנבנה בחלקו של יוסף, שהיתה הכנה לקדושת המקדש שנבנה על הגבול שבין יהודה ובנימין, והקב"ה אמר עשה לי מקדש

(ג) ילקוט שמעוני
ס' תשא

(ד) ילקוט שמעוני
ויצא

(טו) ברא' רבה ע"ו

(טז) ילקוט שמעוני
פ' תרומה

(יז) ברא' רבה ל"ג

(יח) ילקוט שמעוני
שמות כ"ו

(יט) שמות י"ד

(כ) ברא' רבה ה'

(כא) ברא' רבה ע"ג

(כב) רש"י ז"ל
במקום

(כג) שמואל ב' י"ג

(כד) תהלים כ"ד

(כה) זהר וירא

(כו) עובדי א'

ושכנתי בתוכם. אצמצם שכנתי בין בדי הארון, וכדברי חז"ל (טז) הקרסים היו נראים במשכן כעין כוכבים ברקיע. והיה המשכן מחובר מעליונים ותחתונים, החיבור הזה נעשה ע"י יעקב. אמרו חז"ל (יז) מאין היו להם עצי-ארז במדבר, אלא שצפה יעקב אבינו ברוח הקודש שיצטרכו לבנות משכן. הלך ונטע עצי ארזים במצרים. והבריח התיכון שחיוק את הקרשים וחיבר את העליונים עם התחתונים זה ירד ביד יעקב למצרים, כדברי המדרש (יח) כי הקרשים עמדו בנס, שהיה גבהן עשרים אמה, אולם מקור הנסים היה קי"ס. זה שבירת הטבע בשביל ישראל, שבירת הטבע בשביל התורה. דכתיבנוס וישב הים לפנות בקר לאיתנו, דרשו חז"ל (יט) לתנאי הראשון שהתנה הקב"ה עם הטבע, להכקע לפני בני ישראל, כדי לבוא לאמונת ד', ויאמינו בד' ובמשה עבדו, להכשיר את העם לקבלת התורה, ובווהר: נקרא משה רבנו הגב של יעקב, מצד בחינת התורה שישראל עלו במחשבה תחילה, לפני בריאת העולם, לפני יצירת העולם לפני קביעת הזמן, וזה הוא היסוד של תרי"ג מצות. בתרי"ג מצות יש שס"ה לא חעשה ורמ"ח מצות עשה. שס"ה כנגד ימות החמה, ורמ"ח כנגד איבריו של אדם. וזה ששלח לו יעקב עם לבן גרתי, דרשו תרי"ג מצות שמרתי, רמו לו, שישראל הם למעלה מבחינת הזמן, ולמעלה מכחותיו של אדם מה שיש ברמ"ח אבריו. אם כי עשו הוא הבכור, שנולד ראשון בזמן, ואם כי עשו נתברך בועל חרבך תחיה, הרי יעקב הוא למעלה משני כחות אלה. וגם ויהי לי שור ותמור, שור זה יוסף, בכור שורו הדר לו. כדרשת חז"ל (כא) כבר נולד שטנו של עשו, משיח בן יוסף זה, הוא המכין כבר את גאולת משיח בן דוד, שור זה לעול, העול מכשיר את הקרקע, חורש את האדמה, ומכשיר לזדעים, חמור זה למשא, המשא נושאים אחרי הקציר, וזה הוא ויהי לי שור ותמור, גם נפש דוד, נפש משיח היתה מוכנת מששת ימי בראשית, כדרשת חז"ל (כב) כתוב (כג) ותכל דוד המלך, הרי זה מקרא קצר והיה צריך לכתוב ותכל נפש דוד, כמו"כ כתוב (כד) אשר לא נשא לשוא נפשו והקרי הוא נפשי, מרומז בזה על נפש המשיח, ובווהר (כה) דא נפש דבר-נש ממש. פירוש: הכינותי כבר לבא אל אדוני שעירה. דכתיב (כו) ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לד' המלוכה. אולם קביעות קדושת ישראל העושה אותם לחטיבה מיוחדת, המכינה את האומה לאותה המטרה המיוחדת, באה ע"י קביעות שם ישראל שנחלקף משמו של יעקב, לא יעקב יאמר שמך כי אם ישראל, ואח"כ נאמרה ליעקב הברכה המיוחדת גוי קהל וגוים יהיו ממך ומלכים מחלצין יצאו, זה מלכות המשיח שנקבע לדורות, ולכן צדקו בזה שתי הדעות, כי שרו של עשו מצד אחד נאבק עמו אז, בשעת קביעות קדושת ישראל, וכמו"כ גם מלאך

מיכאל, גם המלאכים התנגדו לקביעת קדושת ישראל בעולם עם נתינת התורה, ונתינת בחירה לאדם בכח התורה, שיוכל לעלות למעלה ממדרגת חמלאכים. אולם בכח ד' כתיבתו וירא כי לא יוכל לו והודה לו, לא יעקב יאמר שמך כי אם ישראל, כי שרית עם אלקים ואנשים ותוכל.

(כז) בראשית ל"ב

ביה

פ י ו י ש ב

(שבת חנוכה)

תרפ"ט

מן התוכן:

סמיכות הפרשיות של מכירת יוסף לענין נס חנוכה, שתי דעות - דעת עליון ודעת תחתון ושני מיני צדקות, נסים עליונים ונסים במדרגה שניה, קריעת ים סוף מקור המחשבה ושכירת הטבע, במנורה שני כחות - כח עליון וכח הטבע, ענין מלחמת היונים עם החשמונאים, החודעות השבטים ליוסף והנס שקרה ליוסף למעלה מן הטבע, נס חנוכה - נס בתוך הטבע וגם למעלה מן הטבע.

חנוכה יש לה שייכות לפרשת השבוע לענין של יוסף, בגמרא א' שעוסקין בענין נר חנוכה שהניחה למעלה מעשרים אמה במקום דלא שלטה ביה עינה פסולה. סדרו את המאמר של רב כהנא בשם רב תנחום מאי דכתיב והבור ריק אין בו מים, מים אין בו אבל נחשים ועקרבים היו בו. בזוהר ג' על הכתובה א' דעות ד', לשון רבים, שיש שני מיני דעות, דעת עליון ודעת תחתון, בלעם התפאר רק שהוא יודע דעת עליון, ובאמת לפי דעת חז"ל היתה זאת רק מדרגה תחתונה שבתחונות, מה שבן אדם זה השיג שידע לכוון את השעה של דינים שהקב"ה כועס, ודרשו זאת מהכתוב א' אל זועם בכל יום, ושאלו בגמ' וכמה זעמו רגע, אבל המדרגה העליונה היא כולה של חסדים, כמו"כ בצדקות יש שני מיני צדקות, דכתיב כי אני ד' אוהב צדקות, יש צדקות עליונה, וזו מדרגת יוסף, הנקרא צדיק עליון.

(א) שבת כ"ב

(ב) בראשית ל"ז

(ג) פ' האזינו

(ד) שמאל א' ב'

(ה) ברכת ז'

(ו) תהלים ז'

(ז) שם

(ח) תהלים י"א

ויש צדקות שניה זו של בנימין, הנקרא בפי חז"ל (ט) בנימין הצדיק היה מצטער על שבית המקדש לא נפל בחלקו, ואמרו חז"ל (י) שרצוהו היתה יוצאת מחלקו של יהודה לחלקו של בנימין שעליה בית המקדש נבנה. גם בנסים, ישנם נסים שמקורם במדרגה עליונה, וישנם נסים שמקורם במדרגה שניה, הנס של קריעת ים סוף היה ממדרגה עליונה, וזה שאמרו חז"ל (יא) על הכתובים וישב הים לפנות בוקר לאיתנו, לתנאי הראשון מלמד שתנאי התנה הקב"ה בעת יצירת הטבע שיהיה מקום לנסים ולהשתנות הטבע, ומשום זה הנס של קריעת ים סוף נקרא מקור הנסים שהשתתפו בו נסים עליונים ותחתונים, ע"י הרצון והמחשבה העליונה שהיתה בזה לפני בריאת העולם. ומשום זה כאשר מזכירין נסים גדולים מרמזין כקריעת ים סוף, מקור המחשבה ושבירת הטבע, וזה שאמרו חז"ל (יב) הביט הקב"ה בתורה וברא את העולם.

הצדקות של יוסף הנקרא יסוד צדיק, בא ע"י השתמטות מן החטא מפני שמצד הטבע היה הכל מוכן לחטא, הוא היה מסלסל בשער, וכדברי מדרש אגדה (יד) באסטרולוגין ראה פוטיפר שהיא עתידה להוליד ממנו, ולא ידעה אם ממנה או מבתה, לדעת המ"ד (טו) שאסנת בת פוטיפרע שהיתה לאשה ליוסף, היתה בתו של פוטיפר זה, ומשום זה היה צריך לכחות מיוחדים נגד שבירת הטבע, עד שראה איקונין של אביו והצטנן דמו כלשון חז"ל (טז) באותה שעה באתה דיוקנו של אביו ונראתה לו בחלון (*), וזה היה שבירת שני הכחות ומשום שהיה צדיק עליון יכול היה להתגבר נגד הכחות של איצטגנון שזו מדרגה פחותה מזו.

במנורה כתיב (יז) מחוץ לפרוכת העדות יערך אותו אהרן ובניו, במנורה נצטמצמו שני כחות, כח עליון וכח הטבע, כח הטבע בזה שהדליקו את המנורה ע"י בן אדם ושמו שמן מחדש בכל יום, דכתיב (יח) יערוך אותו אהרן

נחמת ישרא'ל

(י) חכם אחד אמר על דרשת חז"ל (טוטה ל"ז) נראה לו דמות דיוקנו, ולא אמרו ראה דמות דיוקנו של אביו, ומירוש הדברים: שיעקב ויוסף היו מחולקין בשיטה. יעקב היה איש תם יושב אהלים ואמר רק ככה אפשר להיות עובד ד', יוסף אמר שאפשר גם לסלסל בשער ולהיות עובד ד', מכיון שבא יוסף למעשה של פוטיפר שהיא התגרה בו, ע"י שהיה מסלסל בשער, אז נראה לו – פירושו: מצא חן בעיניו – דמות דיוקנו של אביו שהיה איש תם יושב אהלים, מאשר דרכו ושיטתו הקודמת.

ובניו מערב עד בקר, ונתגלה במנורה גם הבחינה העליונה, זהו הנר המערבי, שהיה עדות ששכינה שרויה בישראל, בזה שכלם ביחד כל שבע קני המנורה המרמזים על שבע חכמות, שלשה מצד זה ושלשה מצד השני פנו אל הנר האמצעי שזו העדות להחכמה העליונה, ואעפ"כ היתה המנורה מחוץ לפרוכת העדות, להראות ששתי קדושות נתנו לישראל, ללכת בכחות הטבע, ובכח של שבירת הטבע בשעה שזה רצון השם. ונגד זה היתה מלחמתם של היונים נגד ישראל, שאמרו אחת משתי אלה, או התחזקות הטבע משום זה התעסקו היונים בחיזוק הגוף, את הספורט והתעמלות הביאו הראשונים היונים. או שצריכים ללכת נגד הטבע ולהתמסר לפרישות ועייז לבא קדושה, אבל שניהם ביחד, עם הטבע ונגד הטבע. נגד מדה מיוחדת זו שנתנה לישראל זאת לא הבינו ונגד זאת לחמו. ולכן כאשר נכנסו היונים להיכל טמאו כל השמנים, לחמו נגד המנורה, נגד התעודה הכפולה והמיוחדת שנתנה לישראל, ומשום זה היה נס כפול באמצעות הטבע, אמנם נמצא פח שמן, אבל גם למעלה מן הטבע שהיה בו רק להדליק יום אחד נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים. אולם למלחמה נגד היונים הוצרכו את החשמונאים שהיו מזרע אהרן מזרע הכהונה בישראל. כי באמת נבדלת הכהונה מהמלכות ודרשו חז"ל^ט שמשם רבנו אמר הנני הנני, הנני לכהונה, הנני למלכות, אמר לו ד' אל תקרב הלום, דרשו חז"ל^כ אין הלום אלא כהונה. אין הלום אלא מלכות. א"כ כהונה לחוד ומלכות לחוד. הכהונה נתנה להפצת דעת ד' בעולם כדברי הכתובים^{כא} כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיו, והמלוכה נתנה לישראל להנהגת העם וללחום את מלחמת ד' שנאמר להם מפי הכהן ע"י משפט האורים, אבל בשעה שהיונים באו במלחמתם הכפולה מלחמה גופנית ומלחמה רוחנית, נגד המדות הרוחניות של ישראל כפי דברנו לעיל היה צורך לכח הכהונה של החשמונאים ללחום מלחמה זו.

(ט) שמת רבה ב'

(כ) שם

(כא) מלאכי ב'

אחי יוסף חשבו שעפ"י דין יוסף חייב מיתה, אבל אם ימיתו אותו בכח הבחירה שבידם אולי יהי' זה גם מצד שנאה של התנשאות של יוסף, ומשום זה השליכו אותו אל הבור, דכתיב^{כב} והבור ריק אין בו מים, אבל נחשים ועקרבים יש בו, חפצו עייז למסור את יוסף לחיות טורפות שאינם בעלי בחירה אשרן בכח טבעם הוא לטרוף בני אדם. ולקשר זאת עם המחשבה העליונה ואם רצון ד' הוא שינצל, ינצל כמו דניאל בגוב האריות. ובאמת יוסף בבחינת צדיק עליון. כל ירידתו למצרים היתה מצד המחשבה העליונה, כדרשת חז"ל^{כג} ראוי היה יעקב אבינו לרדת למצרים בשלשלאות של ברזל, לשם התחלת הגלות, אלא שחפץ ד' להביאו בדרך כבוד. לכן משך את יוסף מקודם, משום זה נעשה לו נס חוץ לדרך הטבע וגם חיות טרף אל ולא יכלו לפגוע בו. וזה דכתיב^{כד} הים ראה וינסו.

(כב) גראשית ל"ו

(כג) ברא' רבה פ"ו

(כד) תהלים קי"ד

בחז"ל א) מה ראה, ארונו של יוסף, ראה מעלת צדיק עליון ונזכר במחשבה העליונה שתנאי התנה הקב"ה בעת יצירת הטבע, משום זה מסמיך הגמרא ב) את הדרש של והבור רק אין בו מים — מים אין בו אבל נחשים ועקרבים היו בו — לענין נר חנוכה שהניחו למעלה מעשרים אמה פסולה, כי כמו בהשקת יוסף אל הבור והנס של הצלתו, בא ע"י המחשבה העליונה, בכדי להביא את יעקב למצרים להראות את כח ד' בטבע, כמו שכתוב ג) אנכי ארד אתך מצרימה, שגם השכינה ירדה למצרים, והיה זאת למעלה מן הטבע בכח ההשגחה והמחשבה העליונה. כמו בהדלקת המנורה השתתפו שני כחות, כח הטבע שהכניסו בו שמן והנר המערבי שהוא העדות ששכינה שריא בישראל, להראות שהם גם למעלה מן הטבע. כן גבי נר חנוכה שהוא המשכה ישרה מן המנורה נתגלו שני כחות. הנס היה בטבע, שהיה בו להדליק יום אחד, ונעשה נס למעלה מן הטבע והדליקו ממנו שמונה ימים לכן צריכים להניח את נר החנוכה למטה מעשרים אמה, במקום דשלטא ביה עינא, להראות על הנס הטבעי של פך השמן, שנעשה בו גם נס למעלה מן הטבע.

(א) ברא' רבה ס"ז

(ב) שבת כ"ב

(ג) בראשית מ"ז

ב"ה

פ י ו י ש ב

תר"ץ

מן התוכן:

ענין מכירת יוסף, שימת יוסף ושימת יהודה, משכן ומקדש, מלחמת היונים ונס חנוכה, נצחון מלחמת היונים ע"י החשמונאים, הנס של פח השמן.

בפרשה זו אנו מוצאים מכירת יוסף ע"י השבטים והתחלת הגלות של ישראל, "כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם", וקריאת פרשה זו, ענין מכירת יוסף וגדלותו מזדמן בימי חנוכה, וכבר אמרנו על הרמו והסמוכים שאנו מוצאים בגמ' א) לענין נר חנוכה שהניחו למעלה מעשרים אמה עם ענין והבור

(א) שבת כ"ב

רק אין בו מים, והדרש של הגמ' מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו. בכלל כל הענין של מכירת יוסף ע"י השבטים, כלום ח"ו מפאת קנאה של כתונת פסים אמרו לכו ונהרגוהו, והכתוב אומר ה שבטי יה עדות לישראל, * והיתכן שהיו אלה חשודים ח"ו על שפיכת דמים. ולהבין את כל זאת: הנה בהסתכלות בענין זה אנו רואים, כי עיקר המחלוקת היתה בין יוסף ויהודה. יהודה אמר מה בצע כי נהרג את אחינו לכו ונמכרנו לישמעאלים והאחים שמעו לו, ואח"כ כתוב ה ויהי בעת ההיא וירד יהודה מעל אחיו, אמרו חז"ל ה כי האחים האשימו אותו במכירת יוסף והורידוהו מגדולתו. גם יעקב אבינו השיגח בעיקר על דברי יהודה. הוא לא הסכים בתחלה לשליחת בנימין למצרים, אולם כאשר אמר לו יהודה אנכי אערבנו, הסכים לשליחת בנימין, וכתוב ה כרחל ולאה, שבנו שתיהן את בית ד', ובמדרש ה אין עשו נוסף אלא בידי בניה של רחל. ועיקר התולדה זה יוסף וכתוב ה ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף ויאמר יעקב ללבן שלחני, ובחז"ל ה כאשר נולד שטנו של עשו. ועיקר התולדה של לאה היה יהודה ואמרה ה הפעם אודה את ד', ובזהר י ולעתיד יתאחדו וישלטון לעילא ולתתא, כי לו היו שבט אפרים ביחד עם יהודה לא נחרבה א"י, והנביא אומר יא קח לך עץ אחד וכתוב עליו ליהודה ולבני ישראל חבריו, ולקח עץ אחד וכתוב עליו ליוסף עץ אפרים וכל בית ישראל חבריו, וכתוב יב כה אמר ד' הנה אני לוקח את בני ישראל מבין הגויים אשר הלכו שם וקבצתי אותם מסביב והבאתי אותם אל אדמתם ועשיתי אותם לגוי אחד בארץ ובהרי ישראל, ומלך אחד יהיה לכולם ועבדי דוד ימלך עליהם, ומשפטי ילכו וחוקתי ישמרו ועשו אותם, ואח"כ כתיב וכתתי להם ברית שלום ונתתי את מקדשי בתוכם והיה משכני עליהם. נזכר המקדש והמשכן, המקדש שהיה בחלקו של יהודה, ומשכן שילה שהיה בחלקו של יוסף. שני אלה בני פלוגתא. ולבאר זאת: הנה אמרנו בפרקים הקודמים כי עד האבות היתה הנבואה בפרטות, במקרה, לאחד מבני הדור, כפי צורך קיומו הרגעי של הדור

נחמת ישראל

י ובספרי המקובלים, כי שבטי ישראל כנגדם יש למעלה שנים עשר מזלות, שבהם הקביה מנהיג את עולמו. ככה של שבטי ישראל, כי ישראל הם יסוד העולם. בראשית ברא - לא נברא העולם אלא בשביל ראשית, בשביל ישראל שנקרא ראשית, דכתיב קודש ישראל לדי ראשית תבואתו (ירמיה ב') ולכן ישראל מתין ללבנה, שמחדשת הליכתה שנים עשרה פעמים בשנה ומכין ששבת יוסף נתחלק לשנים, לאפרים מגשה נקבע בטבע לפרקים הצורך של שנת עיבור, של שלשה עשר חדש בשנה.

(ג) תחלים ק"ב

(ג) בראשית ל"א
(ד) ברא' רבה פ"ה

(ח) רות ו'

(ו) ברא' רבה ע"ג

(ז) בראשית ל"ג

(ח) רבה שם

(ט) בראשית

(י) ס' תולדות קמ"ח

(יא) יחזקאל ל"ו

(יב) שם

הזה, מן האבות התחילה כלליות ישראל, ודרשו חז"ל יג ביצחק יקרא לך זרע — ביצחק ולא כל יצחק, ועיקר כלליות ישראל התחילה מיעקב, על ידי שבטי יה שהם עדות לישראל. והנה השבטים שהיו צריכים לקבוע דרך של קדושת ישראל בעולם, וביחוד יהודה ויוסף היו מחולקים בשיטה, יוסף אמר כי קדושת ישראל היא ללמד לתועים בינה, להתערב בגויים וללמדם דרכי ד' כדברי הנביא יד אפרים בעמים הוא יתבולל, להביא קדושה גם לאומות העולם ואמר שמני אלקים לאדון על כל מצרים, פירוש: עכשיו אלקים הוא אדון על מצרים. יהודה אמר כי קדושת ישראל צריכה להיות נפרדת מן הגויים. עם לבדד ישכון, כי פן ויתערבו בגויים וילמדו ממעשיהם. וראה כי מאפרים יצא ירבעם, שהעמיד עגלים לע"ז מתוצאת התבוללות, וחשב יהודה בצדק כי שיטת יוסף היא מסוכנת בשביל כלליות ישראל וקיומו, וחפשו השבטים לזה עצה איך להפטר מיוסף, ולכן שמעין ולוי שהיו הראשונים שמסרו נפשם על קדושת ישראל, שמעון ולוי הנקראים אחי דינה, שלחמו נגד ההתבוללות של ישראל בעמים, אמרו הנה בעל החלומות הלזה בא ועתה לכו ונהרגוהו. ראובן התחיל בהצלת נפשות תחילה, וזכה לערי מקלט בחלקו, אולם יהודה אמר מה בצע כי נהרוג את אחינו וכסינו את דמו, יהודה אמר אם ברצון השם שהנהגה תתקיים לפי שיטת יוסף מה בצע יהיה כי נהרוג אותו, עי"ז לא תתבטל השיטה אם ברצון השם לתת מהלכים לשיטה זו בהנהגת העולם ואמר לכו ונמכרנו לישמעאלים יתבולל יוסף בעמים, ונראה מה תביא הנהגה זו, אולם אח"כ ראה יהודה כי התחילה גלות ישראל, כי יוסף נמכר לעבד, או ירד יהודה להכין את מלכות המיוחדת של ישראל עי"ז זרח ופרץ, ובביאת אורו של משיח בן דוד הצריך לבוא אחרי משיח בן יוסף. ההבדל בין שיטת יוסף לשיטת יהודה בא לידי גילוי אח"כ בשעה שישראל נכנסו לארץ, בין מקדש למשכן. כתיבטו כי לא באתם עד עתה אל המנוחה והנחלה, דרשו חז"ל טו מנוחה זה שילו נחלה זה בית עולמים בית המקדש, שילו היתה רק מנוחה של שעה בלי קביעות, המשכן היה מטולטל יחד עם מסעות בני ישראל, המקדש היה קבוע במקום. ואמרינן יז אשכחן משכן דאיקרא מקדש ואשכחן מקדש דאיקרא משכן דכתיב משכן העדות, ומשהוקם המשכן נאסרו הבמות. מקודם, הקרבנות של אדם ונח הקריבו על הבמות, גם יעקב הציב מצבה, אמרו חז"ל יח שהקים במה. כמו"כ כתיבטו ויבן שם מזבח ויקרא למקום בית אל ויצב מצבה ויטך עליה נסך אמרו חז"ל ט הרמו לנסכי הקרבנות, לנסוך המים ולמנחת תודה שבאה משמן וכך לשון חז"ל כא וככה כל אחד עושה לו במה על ראש גגו. אולם משהוקם המשכן נאסרו הבמות, וכתיב טב למען אשר יביאו בני ישראל את

(ג) ברא' רבה ג"ג

(ד) הושע ז'

(טו) דברים י"ב

(טז) זבחים ק"ט

(יז) שבועות ט"ז

(יח) רש"י זיל במקום

(יט) בראשית כ"ח

(כ) ברא' רבה ע"ח

(כא) זבחים ק"ב

(כב) ויקרא י"ז

זכיהם אשר הם זוכחים והביאום לד' אל פתח אהל מועד. נקרא המשכן אהל מועד. אומר התרגום משכן זימנא, כי המשכן היה רק זמני, שילו היה בחלקו של יוסף, המקדש היה בחלקו של יהודה, כדברי חז"ל (ג) רצועה היתה יוצאת מחלקו של בנימין לחלקו של יהודה, דכתיב (ד) ובין כתפיו שכן. ההבדל בין המשכן והמקדש אנו מוצאים גם באכילת קדשים. בשילו אכלו קדשים בלי מחיצות עד כל מקום שראו את ירושלים. דרשו חז"ל (ה) מהכתוב (ו) בן פורת יוסף עלי עין בנות צעדו עלי שור, שהיו אוכלים קדשים לעין כל. שיטת יוסף, קדושת ישראל להראות וללמד לגויים, אולם במקדש אכלו במחיצות סגורות, מצומצמת קדושת ישראל לפי שיטת יהודה, כי קדושת ישראל נפרדת מהעמים. וככה שולטים שתי השיטות. יוסף ויהודה, עד ביאת הגואל. ובמלחמת גוג ומגוג האחרונה יקום מתחילה משיח בן יוסף, ואח"כ יקום משיח בן דוד וינצח נצחונו של ישראל.

(ג) יומא י"ב
(ד) דברים ל"ג

(ח) זבחים קי"ח
(ז) בראשית מט

נס-חנוכה נקבע על הנצחון עם היונים שפרצו חומת בית המקדש. לחמו בישראל וטמאו כל השמנים, הנס של הנצחון של רבים ביד מעטים, לא היה קטן מהנס של פח השמן, אולם מכיון שהנס נעשה ע"י החשמונאים כהנים גדולים, שהראו נס בפועל לעין כל בפך של שמן שהיה בו להדליק רק ליום אחד והדליקו ממנו שמנה ימים, והכהנים נכנסו תיכף אחר הנצחון של המלחמה לעבודת הקודש, להאיר נרו של ישראל, ונר המנורה, נר המערבי שהיה עדות ששכינה שריא בישראל, כדעת חז"ל (ז) לכן קבעו את הנס של חנוכה על פך השמן והדלקת נר חנוכה, אולם מה חפצו היונים מישראל, שאמרו כדרשת חז"ל (ח) כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלהי ישראל, היונים שידעו חכמות, את התורה תרגמו ליונית, היונים חפצו את התבוללות ישראל בעמים, אמרו כתבו לכם על קרן השור, ליוסף נאמר בכור שורו הדר לו, יעקב אמר, כי באפס הרגו איש וברצונם עקרו שור, היונים חפצו שישראל יחזיקו בשיטת יוסף, להיות בין העמים ולהתבולל ביניהם, ואמרו כי אמנם יש קרן שור, יש שופר של תחיה לישראל, אולם חפצו שתחיה זו תבוא לכל העמים ביחד, אבל לא הבינו את שיטת יוסף, ואמרו כתבו לכם כי אין לכם חלק באלקי ישראל, לא הבינו שיוסף התכון בשיטתו, שישראל יהיו מורי-הדרך לכל העמים שיש אלקי ישראל, ולכן במלחמתן פרצו חומת מגדלי — כלשון הפיטן — חפצו לפרוץ את החומה המיוחדת שישנה לישראל, שקדשים נאכלין במקדש רק בחומה, עד שנצחו ישראל, כשגברה עליהם מלכות בית החשמונאים.

(ז) שבת כ"ב

(ח) ויקרא רבה י"ג

הנצחון בא ע"י שבט לוי הראשון שלחם נגד ההתבוללות, והכהנים

(כט) שמת כ"ח

הנבדלים בתוך בני ישראל לקדושה. דכתיב (כט) וקדשת, אותם וכהנו לי, יען כי ללחום נגד ההתבוללות בכח קדושת ישראל הצריכה להיות נפרדת, היו צריכין לזה את הכהונה הנבדלת מתוך קדושת ישראל לקדושה מיוחדת. והנס שנקבע על פך השמן, שהיה צנוע וטמיר בחותמו של כהן גדול שלא היה נגוע בידי הגוים, וממנו הדליקו את נרו של ישראל המעידה שהשכינה שרויה בישראל והמשיכו את הקדושה הנפרדת מהעמים. לעתיד יאמרו הגוים לכו ונעלה אל הר ד' אל בית אלקי יעקב ו (אמרו חז"ל לא) אברהם קראו הר יצחק קראו שדה. הר ושדה הם בבחינת התפשטות, הפקר, יעקב קראו בית, אין זה כי אם בית אלקים. ולכן בשעה שהעמים ירצו להתחבר אל הקדושה יבינו כי קדושת ישראל צריכה להיות נפרדת ומוקפת כבית, ואמרו לכו ונעלה אל בית ד', נתחבר אל ישראל, נתחבר אל הקדושה הנפרדת. וע"ז אומר הנביא (לב) ונדע בגויים זרעם וצאצאיהם בתוך העמים, כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך ד', ואז יקויים ועמדו זרים ורעו צאנכם, ובני נכר אכריכם וכרמיכם, בבחינת לעבדה ולשמרה, שהעמים יקבלו עליהם עול מצות וישראל יעלו במדרגה ויקראו כהני ד' משרתי אלהינו, ומה שהיום קדושת כהנים בישראל תהיה אח"כ קדושת ישראל בין העמים.

(ל) מיכה ד'
(לא) ספחים פ"ח

(לב) ישעיה' פ"א

ביה

פ' ו י ש ב

תרצ"א

מן התוכן:

אלה פוסל ואלה מוסיף. כנסת ישראל ותפארת ישראל, באור בדברי חז"ל שיחתן של תלמידי חכמים צריכין לימוד, מחלוקת יוסף עם השבטים.

וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען. אלה תולדות יעקב יוסף.

בחז"ל (א) כל מקום שנאמר אלה, פוסל את הראשונים, ואלה, מוסיף על הראשונים ברש"י ז"ל במקום, עד עכשיו דברנו בעשו ואלופיו, מכאן מתחיל לדבר מהשתלשלות של האומה הישראלית. כדברי המדרש (ב) יוסף היה עסוק בשקו

(א) שמת רבה א'

(ב) ברא' רבה פ"א

ותעניתו. יעקב היה עסוק בשקו ותעניתו. ויהודה הלך לגזוז את צאנו. והקב"ה הכין את אורו של משיח. אלה תולדות זרח ופרץ. מכיון שהיהודי הראשון הלך לגולה צריכים כבר להכין את המשיח. בכל זאת צריכים להבין את הדיוק של אלה. ובחז"ל א מכיון שיעקב קרא שבע פעמים לעשו אדון. (כתוב) ואלה המלכים אשר מלכו לפני מלך מלך בישראל. אולם מה זה למדנו האלה. פה. מכיון שסו"ס אין קשר להמשכת התולדה של עשו ואליפו לתולדות יעקב יוסף. אשר לדברי חז"ל הכתוב בכונה מפסיק בזה. בדבר המחלוקת בין יוסף ואחיו. כבר דברנו שכנראה עיקר המחלוקת היתה בין יוסף ויהודה. כמו שאמרו חז"ל וירד יהודה מאת אחיו שהורידו אותו מגדולתו. מפני שהאחים שמעו לעצתו ואף שמצאנו שהעונש של שאר הגלויות היה בשביל מכירת יוסף. אשר זה גרם לעשרה הרוגי מלכות. כדברי הפיטן בתפלת יוה"כ מדוע מכרתם את אחיכם בעד נעלים. ואמרו חז"ל בשעה שהוציאו את ר"ע ותבריו להורג. שאלו המלאכים וכי זו תורה וזו שכרה אמר הקב"ה גזרה היא מלפני. בכל זאת. יש להבין את המחלוקת שכולם חשדו את יוסף שמגיע לו עונש מיתה. כלום בשביל חלום וקנאה של מלכות היו האחים חשודים על שפיכת דמים. באור זה: אנו מוצאים כנסת ישראל ותפארת ישראל אמרו חז"ל בגמ' (ה) העולם נקבע אלפים תוהו. אלפים תורה. ואלפים חבלי משיח. מן האבות התחילו אלפים תורה. מן אותו הזמן דכתיב (ח) ואת הנפש אשר עשו בחרן. שנתפרסם שם ד' בעולם ע"י אברהם. אח"כ ע"י יצחק וע"י יעקב. שנסך על גבי מצבה ויקרא שם ד'. אף כי התורה נתנה בזמן מאוחר ע"י משה. אמרינן במדרש (ט) כתיב ל' לריח שמניך טובים שמן תורק שמך כי עד נתינת התורה היתה זו בבחינת ריח השוה לכל נפש מנתינת התורה הרי זה בבחינת טעם. טעם אינו שוה לכל. בכל זאת אומר הרמב"ם ז"ל (י) מדוע נקראו רק שלשה אלה אבות. מפני שהם במדרגתם קבעו את קדושת ישראל עד סוף העולם והם נקראו תפארת ישראל. אח"כ מן השבטים התחילה כנסת ישראל. בתור עם לבדד ישכון. החטיבה המיוחדת של ישראל. עד לקבלת התורה המבדילה אותנו מן העמים. ונותנת לנו מצות מעשיות. ומצינו בחז"ל (יא) יפה שיחתן של עברי אבות מתורתם של בנים. כי השרץ הוא מגופי דיני התורה וזה נלמד רק מדיוקא דקרא. דכתיב (יב) וזה אשר לא תאכלו. אולם הכתוב מאריך ומספר כל פרטי השיחה של אליעזר עבד אברהם. ובגמ' (יג) אפילו שיחת חולין של תלמידי חכמים צריך לימוד ודרשינן זאת מדכתיב (יד) ועלה לא יבול. א"כ הרי זה בבחינת עלה. עלה הרי היא למטה במדרגה מהפרי. ובמדרש (טו) יש שיחתו של תלמיד חכם הרי היא

(ג) ילקוט שמעוני וישלח (ד) בראשית ל"ו

(ה) ילקוט שמעוני בראשית ל"ח

(ו) ברכות ס"א

(ז) ע"ז ט' (ח) בראשית י"ב

(ט) שיר רבה א' (י) שה"ש א'

(יא) במורה

(יב) ברא' רבה ס'

(יג) ויקרא י'

(יד) ע"ז י"ט

(טו) תהלים א'

(טז) מדרש תהלים ה'

כתורה שלמה, וההבדל היא בין שיחת ת"ח סתם ובין שיחת חולין של תלמיד חכם, כי תלמיד חכם שהוא בקי בכל חדרי התורה, א"כ שיחתן מתוך התורה, ולכן הרי זו כתורה שלמה. אולם גם שיחת חולין של תלמידי חכמים צריך לימוד.

האבות תפקידם היה לפרסם את שם ד' בעולם, כנסת ישראל תפקידם עבודה פנימית, אחדות מוצקת וזה התחיל מהשבטים. ביוסף כתיב: ויבא את דבתם רעה אל אביהם, אמרו חז"ל: מלמד שחשד אותם בבר אמן החי, וזה כבר ההבדל בין בן נח לישראל, כי לבן נח במיתה תליא מילתא ופירכוס אסורה, ולישראל בשחיטה תליא מילתא, ופירכוס מותרת.

יוסף חפץ להמשיך את מסורת אבות, שתפקידם בעולם פרסם שם ד' בעולם ולכן יוסף לא היה יכול להגביל את עצמו בתור שבט, וזאת נתגלה אח"כ שיעקב אמר לו אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי, והיה גדול יותר משבט, ולכן חשב כי עדיין לא הגיע הזמן של כנסת ישראל, ועדיין דין בן נח עליהם ופירכוס אסורה להם, השבטים ידעו כי מהם מתחילה אחדות ישראל, ואין להם יותר דין בן נח, והשחיטה מתרת להם פירכוס, וזה שאומר הכתוב: ואלה תולדות יעקב יוסף להפסיק את הענין, אף שיוסף חפץ בהמשכת מסורת אבות, בכל זאת יש הפסק בין יעקב ליוסף. יעקב היה אחד משלשת האבות, ויוסף אף שהיה גדול משבט שנעשה ממנו שני שבטים, אבל בכל זאת אינו נחשב בכלל האבות, הוא כבר חלק מכנסת ישראל, אולם מכאן הדמיון של עשו ואליפז, כי כמו לצד הרע אליפז ועמלק אחריו המשיכו את הרשעות של עשו בעולם, הרי לעומת זה יוסף אף שאינו בחשבון האבות, הרי הוא ובניו אפרים ומנשה המשיכו את קדושת השם בעולם כמו יעקב אביהם. וזה שאומר הכתוב: אלה תולדות יעקב יוסף, אמנם יש הפסק בין האבות והשבטים, וזה אלה מפסיק, אבל בכל זאת יעקב ויוסף שניהם ביחד לתפקיד ותכלית אחד התכוונו, ולכן יעקב ויוסף ביחד, וזהו שאומר הכתוב אלה תולדות יעקב יוסף.

(ח) בראשית ל"ו

(יח) ברא רבה ס"ה

(ט) בדאשית ל"ו

(כ) שם

פ י ש ב

מדברי מרן הגרי"מ חרל"פ שליט"א

מן התוכן :

מחלוקת יוסף ואחיו, העבטים חפצו להרוג את יוסף, ויהודה הציל אותו. המגמה של יוסף, בקש יעקב לישב בשלוח. ישראל ועמים. עליות וירידות. עליות והפסקות.

במדרש וישב יעקב, בקש יעקב לישב בשלוח קפץ עליו רגזו של יוסף, וגומר המדרש לא דיין לצדיקים שמתוקן להם העוה"ב אלא שרוצים לישב בשלוח בעוה"ז. מכלל דלעוה"ב ישבו בשלוח, ענין השלוח היא העלי' הבלתי פוסקת, דהנה בעוה"ז אי אפשר לרוץ עליות אחר עליות, בלי שיבוא הפסקים ביניהם, ואצל רוב בני אדם ההפסקים הם גם ירידות, ואצל הצדיקים, ההפסקים הם עמידות. זהו לתת רוח בין הרבקים, ואולם בעוה"ב יהיו העליות בלא הפסק כל דהו, והעליות הם בכ"כ דילוגים זו מזו, עד שאין להעלי' הראשונה כלל בערך של העלי' השני', וכן הלאה והלאה.

ואם כעת נדרש הפסק בין שבת לשבת בששת ימי החול לפי שא"א כלל לקבל את אור השבת בלי הפסק ביניהם, לעתיד לבא יהי' יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים. ויהי' אפשר לקבל את השבת בצירופים זה אחר זה, מגדל עז ד' בו ירוץ צדיק ונשגב" העלי' הבלתי פוסקת. זו היא הנקרא ישיבה, שכשם שאין לאות בישיבה כן לא יהיה לאות לעתיד בהעליות הבלתי פוסקות, ולישיבה זו השחוקק יעקב אבינו כי רצה להביא את התיקון הלזה שהוא תיקונו של עולם לעתיד, וכמו כו יוסף ביקש למהר את התיקון הגמור ושבימיו יתוקן עולם במלכות שדי לחזור את ההוי' כמו שהיתה קודם החסא.

והנה ההבדל שבין ישראל לעמים אינו רק הבדל הדרגאי בלבד, אבל ההבדל ביניהם הוא לא פחות מההבדל שבין אור וחושך, וזה מה שאנו אומרים בהבדלה המבדיל בין קודש לחול בין אור לחושך בין ישראל לעמים בין יום השביעי לעשת ימי המעשה, לומר

שההבדל בין כל אלה היא לא פחות מההבדל שבין אור לחושך, על ישראל נאמר הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב, הכוונה, כשמונים את האומות, אין ישראל נכנס כלל בחשבון עמהם, כדרך שאנו אומרים בפומון לו יחי גבר שנין אלפין לא יעול גבורתך בחושבניא, שתהלה מאלפי שנין לא רק שלא מסיימים שבחיו דמרא אלא שכלפי השבח הראוי אין התהלה של שנין אלפין נכנס כלל בחשבון, לא יעול גבורתך בחושבניא, וכן הוא עם ישראל בגוים לא יתחשב, כי לישראל מהות אחר לגמרי מהעמים, כן הוא גם ההבדל שבין יום השביעי לששת ימי המעשה אין יום השביעי מאותו מהות הימים של החול, ולא עוד אלא אותו יום השבת להעמים הוא יום כשאר ימי החול, גוי ששבת חייב מיתה, כי אסור לו להנות מאור השבתה, ואצל ישראל יום שבת היא ממחצב אחר לגמרי איננו מאותו הזמן שבימי החול, הוא זמן אחר לגמרי, ואשרי אשרי, למי שיכול למנוע מנועם העליון של השבת המיוחדת לישראל, ובהיות כן, ההבדל בין ישראל לעמים הוא הבדל תהומי כהבדל שבין מציאות לאינו מציאות, לפיכך לא יתכן שניצוץ ישראל שנתערב באוצרות של העמים שיוחד למקורו למחצב אוצר נשמות ישראל, אשר על כן יש שמפני זה נמנכים ישראל ממקור גדולתם ואור גדולת קדשם מתעלם ויכולו להמשיך לתוכם את נפשות הגרים ומכאן רז הכשולנות של ישראל שאם אמנם מצד עצמם זכים וטהורים הם, ולא היי מקום להכשל אבל כל כשולונם הוא נובע מרז הוראת שעה שלא היי אפשר להחזיר ישראל לתשובה זולת עיי הנמכה זו, וכמו כן כל כשולון של ישראל, הוא נובע מרז הוראת שעה, ובשביל זה אמרו בחיקוני זוהר, שלעתיד יתברר שמעולם לא טעם ישראל טעם חסא מימיהם, ושנאמר עליהם גמלתהו טוב ולא רע כל ימי חייה, והתוכחות של הנביאים באו, כדי לדון אותם בדין מוציא שם רע על בחולת ישראל שלו חיה לאשה לא יוכל לשלחה כל ימיו, והוא שלעתיד יתגלה, שכל כשולון היי בשביל הנמכה למען הציל את נפשות הגרים שמבלעדי הנמכה לא היו יכולים להצטרף אליהם, וכמו כן מי שחה מתפקידו להוסיף גרים בישראל מוכרח גם הוא להנמך איע, ואמנם כיון שסוף סוף מתלכלכים בכלכלי הנמוכים, זקוקים לצירופים וכיבוסים שזוהו סוד היסורים הרבים שסובלים ישראל, וגם סוד הריגת משיח בן יוסף, ורק רשבי בהאדרות הואיל לחקן שלא יחיי משיח בן יוסף נהרג.

בזה נעמוד על ענין יוסף ואחיו.

לכאורה מה ראה יוסף להביא דבתם רעה ולמה שנאוהו, ומדוע חשבו מתחילה להרגו ואחיי אמר יהודה מה בצע כי נהרוג ומכרוהו, והיות שתפקידו של יוסף להביא כל הנצוצות שנתערבו בין העמים להחזירם למקום קדשם בגבול ישראל, ולהביא כל הנפשות הגרים לגיידם ובזה יחיי נשלם האילן הגדול של ישראל ומלך דוד עליהם, נתעורר בקרבו תשוקה להחיש מעשהו ולהכין הדרך העולה בית אל, לגמור כל התיקון הנדרש, כשם שיעקב ביקש לישב בשלוה וגוי, כאשר ביקש יוסף לגמור את התיקון, דהיינו תוספת גרים הביא את דבתם רעה אל אביהם, היינו שאפשר כבר לחשוב שהגיע זמן התיקון, ואפשר להוסיף כל נפשות

הגרים מפני שיש הנמכות בהאחים, ויכולים להמשיך אליהם את הגרים, אולם האחים לא כן חישבו וכשראו כי אותו אהב אביהם מכל אחיו והנה הוא כלול כולו בהדר הקדושה של קדושת יעקב אבינו, אמרו באופן כזה, לא יעלה בידו להוסיף כל הגרים, וממילא לא יגיע התיקון, לזאת התחכמו, לשנוא אותו לדחות אותו ממחיצתו העליונה למען להביא את העולם לתיקונו הראוי, ואולם יוסף בא בחלומותיו כי כבר הוא מוכשר לזה, ואין צורך בשנאה ובדחיפה. לכן כשהגיע אליהם התנכלו אותו להמיתו ואמרו הנה בעל החלומות הלזה בא היינו שאם הוא כדבריו שכבר הגיע זמנו להיות משיח בן יוסף צריכים למנוע חלול ד שלא יהי נהרג עכ"פ על ידי זרים, ואמרו לכו ונשליכהו באחד הבורות.

אולם יהודא התאמץ שלא יהי נהרג כלל משיח בן יוסף ואמר מה בצע כי נהרוג את אחינו, היינו אם כך היא הגזירה שיהי נהרג ע"י זרים מה בצע שנכסה את דמו, אנחנו צריכים לאחוז בשמתנו להרחיקו ולהנמיכו לכו ונמכרנו לישמעלים ובוה ישלים את תפקיד קדשו להוסיף גרים בישראל כברכת אמו יוסף ד לו בן אחר, וישמעו אחיו ובו בזמן שהשבטים עוסקים באורו של משיח בן יוסף, הקביה עוסק ברוחו של משיח בן דוד שיהי פי שנים ברוחו רמז התאומים של פרץ־חרד לפרוץ על ימין ועל שמאל, והכה גוים רבים והרג ממלכות עצומים, וגם הלכו רבים לאורו קומי כי בא אורך וכבוד ד' עליך ירח.

פ' מקץ

תר"ץ

מ | ה | ת | ו | כ | :

ג' קצים, המחלוקת שבין יוסף ויהודה, כח ופועל, גאולת מצרים והגאולה העתידה, תורה שבכתב ותורה שבעיפ, בחינת ראייה ושמיעה, משיח בן יוסף ומשיח בן דוד, עולם העליון ועולם הזה, קדושת א"י והתפשטות א"י על כל הארצות.

ויהי מקץ שנתיים ימים.

- שלשה קצים נזכר בכתוב, ויהי מקץ שנתיים ימים א' ותעמוד לגורלך לקץ הימין ב' ויפיח לקץ ולא יכוב. u
- ההבדל בין שלשה קיצים אלה הוא ההבדל בין כח ופועל. המחלקת של יוסף ויהודה היתה ג"כ ההבדל בין התגלות הכח להתגלות הפועל. כבר אמרנו בפרשה הקודמת כי מחלוקת יוסף ויהודה היתה על קביעת קדושת ישראל. יהודה חפץ כי בפועל תהיה קדושת ישראל נפרדת, עם לבדד ישכון, יוסף חפץ התגלות הכח שבעתיד כמאמר הנביא ד' והלכו גוים לאורך ומלכים לנגה זרחך, אף שבפועל יהיו ישראל בין העמים, מיוסף התחילה גלות ישראל. כתוב ה' וישלחו מעמק חברון, מאותה עצה עמוקה שנתן ד' לאברהם "כי גר יהיה זרעך". לכאורה מה זאת עצה עמוקה, וכי כל עצה של ד' אינה עמוקה. באור הדברים: כתוב ו' אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה, לכאורה הגלות היתה בהכרח לשם כיוון הגאולה, והגאולה באה לצורך פרסום קדושת השם בעולם, לצורך פרסום הנסים בעולם, שנקבעו בטבע בעת יצירת הטבע, כדברי המדרש, ו' וישב הים לפנות בקר לאיתנו, לתנאו הראשון, ולכן יציאת מצרים נזכרת כ"כ בתורה ובתפלה להראות על כח הנהגה של ישראל שהיא למעלה מהטבע, כדברי חז"ל ו' עם קשה מדינה קשה ומלך קשה. מיוסף התחיל הגלות. כתוב ט' כי קנאת ביתך אכלתני. באגדה: התקנאו השבטים
- (א) בראשית מ"א
(ב) דניאל י"ב
(ג) חבקוק ב'
(ד) ישעיה ס'
(ה) בראשית ל"ז
(ו) בראשית מ"ו
(ז) שמות רבה כ"א
(ח) בראשית ז"ל
(ט) תהלים ס"ט

ביוסף שהבית הראשון המשכן יהיה בנוי בחלקו. ויוסף החזיק בשיטתו, כי גם הגלות היא מטרה לעצמה. העצה העמוקה היא כי גר יהיה זרעך, והנהגת ישראל למעלה מן הטבע, ראה בעצמו, כי מבית האסורים יצא למלוך, למרות מה שכתוב בנמוסי מצרים, כי אין עבד מלך. וגם בשעת הגזרה של פרעה, כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו, אומר המדרש: על הכתוב יא) וארחצך במים ואלבישך רקמה, שהיה ד' נותן ב' טיגרין בידו, אחד מיניקו שמן ואחד מיניקו דבש. וכשבאו לים הכירו הם תחילה, ואמרו זה אלי ואנוהו. בגאולת

(י) שמת רבה כ"ג
(יא) יחזקאל ט"ו

נחמת ישראל

גרגר מחדושי אשר דרשתי בזמנו על פרשת מקץ אחרי פטירת הרב ז"ל
עפ"י הדרך שלמדתי ממנו.

מ | ה | ת | ו | כ | :

אור וחושך, רע וטוב, עולם הטבעי ועולם הנסי, באור בדברי המדרש, גלות וגאולה, אי השתתפות בנימן במכירת יוסף והשתתפותו של בנימן בחטא המרגלים, ענין הגביע, באור בדברי הרמב"ן, ענין פלגש בגבעה, השתתפותו של יהודה במכירת יוסף, באור בדברי חז"ל (יומא י"ב) בנימן הצדיק היה מצטער שבית המקדש יבנה בחלקו.

אל תשמחי איבתי לי כי נפלת קומתי כי אשב בחשך ד' אור לי (מיכה ז).

אור וחושך הגם שני הפכים. בזמן ששורר אור אין חושך ובזמן ששורר חושך אין אור. המושג אור וחושך נופל ג"כ על רע וטוב, את הבחינה של טוב קוראים בשם אור ואת הבחינה של רע בשם חושך. ובמדרש (רבה בראשית י"א) על אדם ראשון, כיון ששקעה החכמה במצויש התחיל החושך ממשמש ובא, נתיירא אדם הראשון, הזמין לו הקב"ה שני רעפין והקישן זה בזה ויצא מהם אש, ובירך עליה ומשום זה אנו מברכין במצויש על בורא מאורי האש. האש בעצם הוא רע. כתיב (שמות י"ב) כי תצא אש ומצאו קוצים תאכל גדיש או קמה. בכל זאת אנו מברכין על האש. מפני שיש באש קצת טוב האש נחמנת לנו אור בזמן ששורר חושך. אולם

- מצרים היתה הגאולה בפועל והכשרה לגאולה בכח. כתובי' או ישיר משה
 אמרו חז"ל י' או שר לא נאמר אלא ישיר על הגאולה העתידה. הרי העיקר
 הגאולה העתידה. יהודה החובב פעולות שחמץ מלוכה מיוחדת לישראל, קפץ
 נחשון לתוך הים. והראה בפועל את קדושת השם, מסירת הנפש והאמונה, שבזכות
 האמונה נגאלו ישראל, כדברי חז"ל י' שאמר הצילנו אלקים כי באו מים עד
 נפש. אולם מכיון שגאולת מצרים היא התחלה להגאולה בכח שבעתיד, אי
 אפשרית היתה גאולת מצרים בלי ארונו של יוסף, כדברי המדרש טו הים ראה
 וינס, מה ראה ארונו של יוסף.
 קריעת י"ס בפועל שהיתה תולדה מהכח של יוצר הטבע, אי אפשר היה
 בלי יוסף החובב קדושת הכח, כתוב טו ביד חזקה ובורוע נטויה, יד חזקה
 זה הפועל ובורוע נטויה זה הכח. היד מציינת את הפעולה, הורוע אינה עושה
 בעצמה פעולה אלא נותנת את הכח ביד לעשות. בגשמיות, הפעולה חשובה
 מהכח, אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, ברוחניות הכח יותר חשוב.
 בגאולת מצרים עוברים שבמעי אמם אמרו שירה על התגלות הכח. בגשמיות

נחמת ישראל

כל זאת במה שנוגע לעולם הטבעי, אולם ישנו עולם נסי לישראל אשר מעב את החושך ואור
 נראה בתוך החושך. בגלות מצרים כתוב (שמות יז) ויהי הענן והחשך ויאר את הלילה. החושך
 האיר את הלילה. בתוך החושך נראה האור לישראל. ואח"כ שמש בגבעון דום, את הירח בעמק
 אילן. שהעמיד יהושע להראות שישראל הם למעלה מן העולם הטבעי והמהר"ל מפרגן ד"ל
 בהקדמה ל' גבורת ד'. אומר כי הנס של שמש בגבעון דום. היה כיכ מופלא ונורא בשביל כל
 העולם השמש או הירח הלכו את מהלכם הטבעי, מה שנקבע בששת ימי בראשית יום ולילה לא
 ישבותו. אלא בשביל ישראל בלבד עמדו, דבר והפיעו ממש. וכה הם דברי המדרש רבה (בראשית
 ט' וישב) כך אמר יהושע להשמש, עבדא בישא לאו זבנת דאבא את. לא כך ראה אותך אבא
 בחלום, ומסחמך ע"ז שיהושע בן נון שבא מיוסף, ויוסף אמר והנה השמש והירח ואחד עשר כוכבים
 ומשתחיים לי אף את אתה דום מלפני, והמלכים דל. בפירושו (יהושע י') אומר על הלשון דום
 דכתיב ממזרח שמש עד מבוא מהולל שם ד' והחמה שיצאת את מהלכה היא יצאת בשירות
 ותשבחות לך ויהושע הפסיק לה את שירתה וזה הלשון דום. והנה דרך אנב אמרתי לפרש את
 דברי המדרש, שאפשר להבין במה שאמר עבדא בישא, מכיון שהשמש השתחווה ליוסף
 אולם מה הלשון זכינא דאבא את. ואמרתי, עפי דברי חז"ל (בראשית רבה ט' בראשית) למה לא
 כתיב כיום השלישי ויהי כן. מכיון שהאור שנברא בששת ימי בראשית לא היה העולם כדאי
 להשתמש בו גזו צדיקים לעתיד לבוא. האור שאנחנו משתמשין בו נלקח מן השמש וכתוב

הכל אמצעי להפעולה והפעולה מציינת את המטרה. ברוחניות כל פעולה וכל אמצעי היא מטרה לעצמה. ולכן אנו אומרים בתפילה גואל ישראל, לשון הוה, כל עצה הוא אמצעי ואינה מטרה, ולכן אינה עמוקה, העצה של ד' מכיון שהיתה מטרה לעצמה נקראת עמוקה.

אותו ההבדל בין התגלות הכח להתגלות הפועל, הוא גם ההבדל בין תורה שבכתב לתורה שבע"פ, תורה שבכתב הוא בפועל, תורה שבע"פ היא בכה, ואמרו חז"ל כי כשעלה משה למרום מצא את הקב"ה קושר קשרים לאותיות, אמר לו מי מעכב על ידך, אמר לו ד' עתיד אחד מבני שיעמוד וידרוש תלי תלים של הלכות על כל תג ותג, ועקיבא בן יוסף שמו. האותיות הם צרופי רעיונות, הנקודות הן הביטוי של האותיות, הסעמים הם פירושי המלות, התגן, זה דרש של האותיות. אז אמר משה ועתה יגדל נא כח ד', (יח) תורה שבע"פ נקראת ג"כ בבחינת שמועה, כתיב (יט) עין רואה ואוזן שומעת עושה שניהם ד'. תורה שבע"פ רחבה יותר מתורה שבכתב, כתיב (כ) ישמע חכם ויוסף לקח, שלמה בקש (כא) ונתת לעבדך לב שומע, בקבלה, שמיעה

(יח) מנחת כ"ט

(יח) במדבר י"ד
(יט) משלי כ'
(כ) משלי א'
(כא) מלכים ג'

נחמת ישראל

בראשית כ"ח) אצל יעקב ב' ויצא וילך שם כי בא השמש, דרשו חז"ל (בראשית רבה סיח) מלמד שבא השמש שלא בעתה. כדי שיעקב אבינו ילך שם. הפירוש זכתיא דאבא את, את השמש חייבת דבר מה לאבא יעקב, וחייבת לעם ישראל, שהאור נגנו בשביל הצדיקים לעיל. מזה אנו רואים שישראל הגם למעלה מן העולם הטבעי, ויכולים לעכב את האור והשמש, וכמריב לעכב את החושך, ועוד יותר מזה להפך את החושך לאור ובתוך החושך לראות אור. וכמו הענין של חושך ואור כך הוא הענין של גלות וגאולה. כל גאולה עד הגאולה האחרונה במהרה, השאירה מקום לגלות. וכך נאמר בגלות מצרים אהיה אשר אהיה. אשר לפי דברי חז"ל (שמות רבה ג') משה רבנו התחנן לפני ד' דיי לצרה בשעתה עד שנאמר לו אחיכ כה תאמר לבני ישראל אהיה שלחני אליכם. ככה בכל צרה ישנה מקצת אור, אשר נתגלה אחיכ, והנה אם נתשמק בענינים מתגלים לפנינו אי-אלו דברים תמוהים: א. אם אחי יוסף נעשו עיד מכירת יוסף. למה נעשו בנימן עמהם אשר לא השתתף במכירת יוסף וכפי דברי חז"ל (בראשית רבה צ"א) נעשו בחטא של מרגלים עבור מכירת יוסף. וגם הפייסן מזכיר בתפלת יוהכ"פ זה מובא (תנחומא פ' ו' ישב) עיד עשרה הרוגי מלכות. ששען לפניהם למה מכרתם את אחיכם בעד נעלים. ובאגדה (תנחומא שם) אמרו חז"ל כי מכירת יוסף גרם אחיכ לחטא של מרגלים ויוסף רמז להם כי מרגלים אתם. איכ למה נכלל בנימן בחטא של מרגלים אשר לא השתתף במכירת יוסף. ואם בעד חטא מכירת יוסף הלא גם יהודה נכלל בחטא זה, ולמה יעקב בעת הברכות אמר לו (בראשית מט)

נקראת הקשבה, האבות שקיימו את התורה לפני שנתנה, קיימו בבחינת שמועה, ולכן כשבאו למעמד הר סיני כתיב כג) וכל העם רואים את הקולות, היתה התאחדות של ראייה ושמיעה. הלוחות נקראים תרשיש, כמו גלי הים, שבין גל לגל, ישנם גלים קטנים מרמזים על דרשות התורה שבע"פ, בין האותות והמשפטים של תורה שבכתב, הפירוד בין תורה שבכתב לתורה שבע"פ, זה רק חולשת הדור, הכתוב אומר כט) אכתוב לו רובי תורתך כמו זר נחשבו כמו ההבדל בין מים עליונים למים תחתונים, אף שזה היה לצורך הבריאה, בכל זאת לא כתיב בזה כי טוב, אולם גם זה לטובת ישראל, כי אולי ירצו העמים לתפוש את התורה שבכתב, לא יוכלו לתפוש תורה שבע"פ, אשר היא בבחינת שמיעה בבחינת כח, לישראל, גם המחלוקת של יוסף ויהודה הוא מצד לא איכשר דרא, משיח בן יוסף ומשיח בן דוד לשניהם זקוק העולם, אבל כל זמן שאין התגלות הכח, שאין אחוד בין תורה שבכתב לתורה שבע"פ אין שתי שיטות יכולות לשלוט יחד בעולם.

נחמת ישראל

יהודה אתה יודוך אחיך מטרף בני עליה. הלא יהודה הציג לנו הנמכרנו לישמשאלים, ואנו רואים כי בחטא של המרגלים לא נכלל יהודה כי כלב בן יפנה ויהושע בן נון יצאו מכלל המרגלים ודוקא שבת בנימן כן נכלל בחטא המרגלים, ועוד כפי שאפשר לראות מן הוכוח של יוסף עם אחיו, התכוון יוסף לצער את אחיו, חאת אנו רואים שאסר את שמעון בתור משכך מפני שהוא הוא שדחפו לבור. כדרשת חז"ל, (בראשית רבה צ"א) וכלשון הכתוב ויחבר יוסף לאחיו, אולם לשם מה ציער את בנימן אחיו בנתינת הגביע באמתחת בנימן.

באור זה: חז"ל אמרו (ויקרא רבה כ"ו) הראה הקביה למשה דור דור ודורשיו דור דור ומנהיגיו. כיון שהראו לו את שאל המלך שנפל בחרב. אמר משה רבנו המלך הראשון שיעמד מבניך ידקר בחרב אמר לו הקביה ולי אתה שואל, שאל את נוב עיר הכהנים אשר מקטרגים עליו, כמרכ אנו מוצאים דרשת חז"ל (במדבר רבה ט"ו) שהיה אהרן מיצר ודאג מכיון שראהו שכל הנשיאים הקריבו את קרבנם לחנוכת המזבח, והוא לא הקריב אמר לו הקביה לגדולה מזו אתה מתוקן שאתה מדליק את המצורה, וכך הלשון בחז"ל (שם) שלך לעולם קיימת. וכבר שאלו המפורשים מה המובן שלך לעולם קיימת הלא הדלקת המצורה היתה רק בזמן שבית המקדש היה קיים, ומזמן שנתבטלו הקרבנות וחורבן הבית הרי גם עבודת הדלקת המצורה נפסקה. ודחיקא היא ליישב כי הכתה על אותה זמן לפני החורבן בזמן שהאויב צר על ירושלים, שלא היה קרבן להקריב, ואילו את המצורה כן הדליקו.

הנה הרמב"ן ד"ל בפי' בהעלותך חפץ לפרש את דברי חז"ל שלך לעולם קיימת כי מכאן

(כב) שמת כ'

(כג) הרשע ח'

בחז"ל (כ) מלאך גבריאל למד ליוסף שבעים לשונות, אף שהמלאכים אינם מכינים ארמית, אבל מלאך גבריאל לצורך המלכות ידע, ואעפ"י כן אמרינן בגמ' (ח) כי יוסף לא היה גמור עד שהוסיף לו ד' ה' לשמו, דכתיב (ט) עדות ביהוסף, הכונה בזה דכתיב (י) כי ביה ד' צור עולמים אמרו חז"ל (יא) עולם דהוה נברא ב-ה', ועולם העליון ב-יוד וכתיב (כ) כי אז אהפוך אל העמים שפה ברורה, העמים שנבראו הנם לצורך פרסום קדושת השם בעולם, יוסף שהביט לצד הרוחני של העם, ידע מהרוחניות של העם, את שפתו, אבל מכיון שאין העמים בעצמם, עומדים עדיין באותה המדרגה הרוחנית שהם נדרשים לעתיד, לא יכול יוסף למלל ולבטא, אותה השפה שהיא מדת הרוחני של העם באותה הזמן, עד שהוסיף לו ד' ה' לשמו, מצורך בריאת העולם הזה, שהרוחניות באה בהדרגה, ובהתפתחות הזמן, ואז ידע יוסף, את השבעים לשון, אותו הלשון המטעים להרוחניות של העם באותה השעה, ואמרו חז"ל (ל) יוסף שקדש שם שמים בסתר נתוסף לו ה', יהודה שקדש שם שמים בפרהסיא כולו על שמו של ד', ביהודה יש כל

(כ) ילקוט שמעוני
בראשית מ"א
(כח) טוטה ל"ו
(כז) תחלים מ"א
(כח) ישעיה כ"ו
(כח) בראי רבה י"ב
(כט) צפניה ג'

(ל) טוטה ל"ו

נחמת ישראל

הרמו על נר חנוכה שנשאר לדורות אף בזמן שאין בית המקדש קיים. אשר לכאורה גם דברי הרמב"ן דל אינם מובנים, כי הלא נר חנוכה בתור מצוה דרבנן חובתה על כל אחד מישראל ולמה זה מיתוסים וזאת רק לכני אהרן, באותו הבטוי של חז"ל שלך לעולם קיים. ואמרו בדרושי לבאר את דברי הרמב"ן דל כי אם נתעמק בספורי התורה והנביאים על יחסי השבטים זה בזה ובעיקר על מעשי בסלגש גבעה שנזכר בספר שופטים אנו רואים לפנינו תמונה מזרה מאד, אמנם מעשה נורא היה הענין בסלגש כנגעה, אבל הנה כאשר שאלו בני ישראל במשפט האורים מי יעלה להלחם על שבט בנימין נאמר להם מפי ד', יהודה יעלה בתחלה. חנה ביום הראשון הפילו שבט בנימין מישראל עשרים ושנים אלף איש וביום השני עוד שמנה עשר אלף איש, וכאשר שאלו שוב בדי' אם לעלות נאמר להם שוב עלה, וביום השלישי נצחו בני ישראל מן המערב ופילו משבט בנימין כעשרים וחמשה אלף איש. ואח"כ חזרימו גם נשים וטף ממש השמדה. ועוד גורו תשבחו במצפה איש ממנו לא יתן בתו לבנימן לאשה, עד שאח"כ התחרטו חפצו עצה איך לצאת מן השבועה, ומצאו אמתלא כי הם אמנם לא יתנו לבנימן אשה אבל אם יחטפו בני בנימן לא יפריעו להם כדי שלא יגרע שבט מישראל. וגם אשתו של שאול המלך היא ששאל חסף אותה בכרמים וכך רמזו חז"ל (ברשי דל שמואל א' כ') על דברי שאול שאמר ליהונתן בנו בן נעות המרדות מן אז נקבע זאת בתור חג, ואמרו חז"ל (תענית כ"ו) לא היו ירע בישראל כחמשה עשר באב

שם הויה, ביהוסף רק י, ה, ו, יוסף חפץ התבוללות של ישראל בין העמים, כדבר הנביא, אפרים בעמים הוא יתבולל לא) ובסתר להראות על קדושת השם, יהודה חפץ קדושת השם בפרהסיה, עם לבדד ישכון ובגויים לא יתחשב, אולם גם יוסף ויהודה, שניהם חפצו קדושת ארץ ישראל, יהודה השתוקק להמלוכה של ישראל בארץ ישראל, ויוסף הודה בארצו כי גנב גנבתי מארץ העברים. המכניס לארץ ישראל היה יהושע משבט יוסף, אולם יהודה לשיטתו ויוסף לשיטתו, יוסף שהשתוקק להתגלות הכה, השתוקק להתפשטות ארץ ישראל על כל העולם, וכדברי הרמב"ם עתידה ארץ ישראל להתפשט, וגם מצרים תכנס בגבול ארץ ישראל, ולכן יוסף אמר להאחים מרגלים אתם, בוזהרית כי המרגלים היו אנשים גדולים כי היו בבחינת תמימים. וארץ ישראל בקטנותה או, לא יכלה להחזיק אותם, לפי דברי הזוהר גם משה לא היה יכול להכנס לארץ מפני גדולתו ומפני שארץ ישראל לא היתה עדיין מתפשטת בכל הארצות, אף שבתורה, אנו מוצאים כי אי כניסת משה לארץ, היתה מטעם עונש של חטא, אפשר לחגיד, כי העונש היה מפני שלא היה יכול

(א) הושע ז'

(ב) מ' שלח
(ג) מ' שלח קנ"ו

נחמת ישראל

שהותרו השבטים לבא זה בזה, והנה אם אנשי בנימן חטאו בענין פלגש בגבעה, על שלא חפצו למכור את החוטאים, אולם הנשים הטף מה חטאו וכי היה בזה ענין של לא תחיה כל נשמה עד שממש חפצו להשמיד את בני בנימן, וגם לא לתת להנשארים לקחת אשה מה שבאמת התחרטו אחיכ, ולהביק זאת אנו מוצאים בדברי חז"ל (תנחומא מ' וישב) כי בעת מכירת יוסף השבטים החרימו לבלתי לגלות לעקב עיד מכירת יוסף ושתפו להקביה עמהם, וכדברי חז"ל (בראשית רבה פ"ד) יצחק אבינו ידע שיוסף חי ולא גלה לו ואמר האיך אגלה והקביה אינו רוצה לגלות לו, איכ בזה נצטרפו השבטים לצירוף אחד צירופו של כלל ישראל, למנין של עשרה בצירוף הקביה, ומכיון שבנימן לא השתתף וגם ראובן לא השתתף במכירה כדברי הכתוב (בראשית ל"ז) וישב ראובן אל הבור והנה אין יוסף בכור ויקרע את בגדיו, ואמר הילד איננו ואני אנה אני בא, ולא היו רק תשעה ולכן צרפו את הקביה עמהם, ומזה זכה ראובן בתחלה לערי מקלט מכיון שהתחיל בהצלת נפשות בתחלה, אולם גם ראובן השתתף עמהם בחרם לבלתי לגלות לעקב ורק בנימין לא נכלל בצירוף הכללי הזה, אותה התבדלות מכלל ישראל אף לטובה, גרם להחרם אחיכ, נגד שבט בנימן כמעשי פלגש בגבעה עד להשמיד גם נשים וטף ושבועה שאיש מאתנו לא יתן את בתו לבנימן לאשה, ואשר אחיכ התחרטו לבלתי להשמיד שבט מישראל, ולכן אף אמנם שנאמר להם במשפט האורים יהודה יעלה, נגפני בני ישראל

להתאים את עצמו לאותה המדרגה מה שארץ ישראל היתה אז, ובזוהר (ד) על הכתוב (ו) כי צדיק ד' צדקות אהב, יש שני מיני צדקות, יוסף נקרא צדיק עליון, דכתיב (ז) על מכם בכסף צדיק, ובנימין נקרא צדיק תחתון, בגמרא (ח) מובא כל ימיו היה בנימין הצדיק מצטער, על שבית המקדש לא יבנה בחלקו, הבהמ"ק נקרא, בית תפלה לכל העמים, כמו שקדושת ארץ ישראל עתידה להתפשט בכל הארצות, כך היתה התפשטות קדושת המקדש על כל העמים, וכך בקש שלמה גם הגוי שיבא מארץ רחוקה, כדברי חז"ל אילמלא ידעו העמים את התפארת של קדושת המקדש בשבילם, היו מקיפין אותו קסטוריות כדי לשמרוהו ולכן בשעה שיוסף ראה את אחיו ולא ראה את בנימין עמהם, אמר להם כי מרגלים אתם, מכיון שבנימין היה צריך להיות האמצעי להשיע מבחינת צדיק עליון, על שאר האחים, ומכיון שבהמ"ק נבנה בחלקו, אמר להם מרגלים אתם, שאין אתם חפצים התפשטות ארץ ישראל, ואין אתם חפצים התפשטות קדושת ישראל על העמים, ובגלל התמסרותם על קדושת ארץ ישראל, שניהם יהודה ויוסף זכו שלא נכללו בחטא מרגלים

(ד) מ' תשא קצ"ד

(ה) תחלים י"א

(ו) עמוס ב'

(ז) יומא י"ב

(ח) מדרש תנחומא

ס' במדבר

נחמת ישראל

לפני בנימן בשני ימים הראשונים מכח אותו החטא שהם השתתפו במכירת יוסף ובנימן לא השתתף, ורק ביום השלישי שא"ץ שוב ואז נאמר להם עלה, תצחו את בנימן, ונאמר להם ג"כ כדברי הכתוב (שופטים א') יהודה יעלה בתחלה מכיון שיהודה אף שהשתתף במכירת יוסף אבל הוא טען מה בצע כי נהרוג את אחינו, וכל עצתו למכירה לישמשאלים היתה למנוע את הריגתו ע"י אחיו, ובמדרש רבה (פ' ריגש) הנה כל טענותיו של יהודה ליוסף ע"ד בנימן אומר המדרש שהיה כזה פיוס ליוסף לראות איך שיהודה מוסר את נפשו עבור בניה של רחל, ע"י זכה להברכות של יעקב שאמר לו אתה ידוך אחיך מטרף בני עליה, עליה ע"י שדצלת אותו מטרף, ומכיון שיהודה מסר את נפשו עבור בנימן שהוא הוא אשר ערב ליעקב מידי תבקשנו, וכדברי חז"ל (ילקוט שמעוני דברים ל"ג) היו עצמותיו של יהודה מתגלגלן בארון מכה אותו הערבות שקבל עליו עד ששמה רבנו בקש עליו רחמים, ואמר חאת ליהודה שמע ד' קול יהודה אל עמו תביאנו, לכן הוא היה צריך ללכת בראש להצניש את בנימן בחטא של שלש בגבעה, אולם מכיון שסרס יהודה אמר ליעקב הכר נא הכנתגת בנך היא, לא היה יכול יותר המלך הראשון בישראל לעמוד מבניו אף שלו הגיעה המלוכה, והמלך הראשון שאל בא משבט בנימן אשר לא נכלל בחטא מכירת יוסף, ואילמלא החטא של הריגת נוב ע"ד הכותנים ע"י שאל המלך יתכן שכמה זמן היחה המלוכה נמשכת ע"י שבט בנימן, אולם הריגת נוב ע"ד הכותנים גרמה שהמלוכה עברה משבט בנימן לשבט יהודה ונמסרה לדוד, ככל זאת אם נודמן מקרה של מלחמה אשר היה ללחום על

כלב משבט יהודה, ויהושע בן נון משבט יוסף, התורה מראה לנו כי ישנו מקום לשיטתו של יוסף, הנביא מכריז ואומר לעתיד יכירו וידעו כל יושבי תבל ויקבלו את עול מלכותך, ולכן מפני השתוקקותו של בנימין שבהמ"ק שהיה בית תפלה לכל העמים, התפשטות קדושת השם בעולם תהיה בחלקו, זכה שהמלוכה הראשונה בישראל היתה משבטו, שאול היה משבט בנימין, יען כי מקודם צריכה קדושת ישראל להיות נפרדת לקדושה מיוחדת, ואח"כ תבא שיטת יוסף התפשטות הקדושה גם על העמים.

יוסף חפץ לקשר את המלכות בישראל עם בית המקדש. אמר לאשר על ביתו לשים את הגביע באמתחת בנימין, לעתיד, אמרו חז"ל (ט) דוד המלך יגיד כוס ישועות אשא, ההבדל בין כוס לגביע, הוא בזה כי כוס צריך הגבה פעולה, ואילו גביע אומר רש"י שיש לו רגל, והוא גבוה מעצמו, יוסף חפץ לזכות את בנימין בהבחינה של הגביע, שלא יחכה על התגלות הפעולה אלא על התגלות הכח (אולם בשכר זה שחפץ להעניק לאחיו את מקום המקדש ואת המלוכה, זכה יוסף שהמשכן הראשון בשילו נבנה בחלקו. אולם רצון

(ט) מסחים קיי"ט

נחמת ישראל

קדושת המקדש ועל כלליות ישראל ביחד נמסר תפקיד זה לשבט לוי וזה אנו רואים במלחמת החשמתאים מבני אהרן הכהנים אשר נצחו את היתנים. זה שאומר הרמב"ן דל על דברי חז"ל שנאמר לאהרן לגדולה מזו אתה מתוקן, הכונה משה רבנו אמר הנבי נאמר לו אל תקרב הלום, דרשו חז"ל (שמות רבה ב') אין הלום אלא כהונה, אין הלום אלא מלכות, ואהרן זכה לכהונה זכה גם למלכות במלחמת החשמתאים, חו לגדולה מזו אתה מתוקן ואולי זה שאומר הרמב"ן ז"ל כי הרמו הוא על נר חנוכה פירוש הנצחון של החשמתאים חו לגדולה מזו אתה מתוקן כי משאר השבטים רק נשיאים העמידו ואילו אהרן זכה גם למלכות.

יוסף בשעה שראה את האחים וראה את בנימין עמהם וידע שבנימין לא נכלל בחטא המרגלים ועיזו כאילו לא נכלל בשאר השבטים, שם את הגביע באמתחתו כדי לעכבו אחיכ אצלו ולראות איך שהאחים יתיחסו לזה. ואף שגם האחים חשדו אה בנימן בגניבת הגביע כדברי המדרש (תנחומא פ' מקץ) שהיו מכים לו על כתפיו, ובשביל זה זכה לבין כתפיו שכן, שהביהמ"ק נבנה בחלקו, בכל זאת התמסרו עליו וביחוד יהודה ואמר בי אדוני, אני האשם בזה, ועיזו כפר יהודה את החטא של מכירת יוסף עד שיעקב הודה לו ואמר מטרף בני עליה. אולם בזמן שהגיע לענין מרגלים ובנימן אף שלא היה ראוי לחטא זה מכיון שלא השתתף במכירת יוסף, בכל זאת לא היה חפץ שוב להתבדל מכלל ישראל, נשען על הכלל טומאה נדחית או התורה בצבור, כי בצבור של ישראל

הבורא אחרת היה כי קיום המלוכה בישראל יכולה להיות משבטו של יהודה, וכדי לקשר את המלוכה בישראל עם קדושת ישראל אמרו חז"ל שהיתה רצועה יוצאת מחלקו של יהודה לחלקו של בנימין שעליו בית המקדש היה בנוי). לעתיד שיתאחדו תורה שבכתב ותורה שבע"פ, ואז יסור הקץ של ימים שיש בהם גם מבחינת ימי הרעה, הקץ של ימין שיש בהן התקרבות מימין לשמאל, ואז תהיה התגלות הכה, ויקום ויפוח לקץ ולא יכוב.

נחמת ישראל

אין חטא, וגם לא ידע כי כלב בן יפתה ויהושע בן נון אינם בדעה אחת אתם. ועיי' אפשר לפרש את דברי חז"ל (וימא י"ב) בנימן הצדיק היה מצטער שבית המקדש יבנה בחלקו ורצועה היתה יוצאת מחלקו של יהודה, ולמה כינו חז"ל את בנימן בתור צדיק, אם את יוסף מכנים בשם צדיק בגלל השתמטות מן החטא, ובתנחומא פ' נח שניהם נקראים בלשון צדיק, נח ויוסף – נח מפני שכלכל את דורו והכתוב אומר עליו נח איש צדיק תמים היה בדורותיו (מה שלא נזכר בטוי של צדיק לא אצל האבות ולא אצל משה רבנו). וגם יוסף נקרא צדיק, הנביא אומר (שמוס ב') על מרסם בכסף צדיק, מפני שגם יוסף כלכל את דורו, ולכן נקרא צדיק, אבל מה צדקות לבנימן ואולי כינו בזה חז"ל, שכל השתמטותו של בנימן בחטא המרגלים היתה רק להיות בתוך כלל ישראל, ולכן העידו עליו שהיה צדיק, שכתתו לא היתה לשם החטא אלא לא להתברל מכלל ישראל. חה הלשון שהיה מצטער, לכאורה למה הצער, ולמה לא אמרו חז"ל שהיה בנימן חפץ או מתפלל שבית המקדש יבנה בחלקו, ומה הלשון מצטער, אלא הצער היה מדוע כדי להתחשב בתוך כל ישראל הוא צריך לבא לזה ע"י חטא של המרגלים, אשר לא היה ראוי לזה, ולא היתה לו סנה בזה. ואעפ"כ אמרו חז"ל (זכחים נ"ג) איר שמואל ב"ר יצחק מזבח היה אוכל בחלקו של יהודה אמה. מכאן שסוים המקדש היה צריך להיות בחלקו של יהודה. ללמד כי המלוכה הקדושה בישראל הנם אחת, חה בחושך יראו לו אור, כל צרה בישראל הביאה אחיז רוחה, כל קושי גלית מביא לידי תחיה ולידי גאולה מתוך הכלל אין רע שאין בו טוב.

פ' מקץ

מדברי מרן הגר"מ חר"פ שליט"א

מן התוכן:

קדושת ישראל, קדושה גלויה וקדושה נסתרת,
 ביעקב והנה ד' נצב עליו, ופרעה עומד
 על היאור. ההבדל בין ישראל לעמים. קדושת
 קיומי המצות בפועל ובמעשה. סוד החלום. יוסף
 ואחיו, קדושת הכלל וקדושת הפרט, עוה"ז
 ועולם הבא. אדם הדאשון לפני החטא ואדם
 המעלה בעתיד.

שתי קדושות לישראל, גלויה ונסתרת, גלויה שבאה לידי ביטוי ונסתרת שאינה באה לביטוי, הקדושה הנסתרת גם היא חדורה בהכרה עמוקה לישראל עם קדושו, אלא שהיא הכרה שאינה נבטאת באותיות, ורק מפני נוראת גדולתה אין שום כלי יכולה להכילה ומפני זה אין לה גם ביטוי והיא נשארת בהעלם. בכח ולא בפועל, למעלה מכל שיג למעלה מכל אות, ואשר על כן דוקא בלי כל מחשבה. בלי כל הכנה, מגידים אותותם אותות, נפלאות ההכרה על נשגבותה והאדרתה. ואשר גם השמים והארץ לא יוכלו להכילה, היא, היא מקור מהותם של ישראל. שבזמן שבאים להודות ולהלל לד' אלקי מעולם, הם מרגישים כי אילו פינו מלא שירה כים ולשונונו רנה כהמון גליו ושפתותנו שבח כמרחבי רקיע, וכו' וכו', אין אנחנו מספיקין להודות, לא רק מצד המוכות שהגיעו אלינו, אלא מצד ההכרח הפנימית, הבלתי נבטאת שיש לנו בהטבה ההיא. וש"אין בכל האברים שלנו כח ועוז לבטאותם והגלותם, ובוה יסוד ההבדל שבין ישראל לעמים, כלל ישראל מכל הכשלתם אין הפגם מגיע רק בהצד הגלוי, מצד הגלוי והנבטאת, ולא בצד הבלתי נבטאת שזו כולו שמור בקדושתו והתעלותו העליונה, כמו שהוא לא חסר ויפגם מאומה, ועל הצד הנעלם שנשאר בחדר קדשו החבי והוא, עבד יעקב בצאתו לחרן לכבוש דרך לבנו בגלות שגם בו בזמן שהגלות יחשך קצת

יתקיימו ישראל עפ"י עומק קדושתם החבויה. הבלתי נאבד מהם לעולם ומעומק החבויה הזה נובע חלומו סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה ה' נצב עליו, שגם בזמן שהוא מוצב ארצה, באמת ראשו מגיע השמימה וד' נצב עליו, הכרה הבלתי נבסאת בשום שפה ולשון, דורשת לה מעשים, כמו מי שאינו יכול לבסא רצונו מרמז בגופו באבריו ידיו ורגליו, ומכאן סוד קיומם של המצוות במעשה שהן למעלה מכל הגה למעלה מכל מחשבה ושהן נובעות ממקור ההכרה החבויה וכמויכ תבא ההכרה החבויה הזאת בחלום אמת וקודש, שלא מאותן החלומות אשר שוא ידברו, הבאות רק מהרהורי לבא וצירוס גסים וחמריים.

והנה כל ענף יש לו שורש, גם כל חסא עץ הדעת שבא הנחש ופיתה, ונפקחו עיניכם והייתם כאלקים יודעי טוב ורע, בא גם כן לרגלי השורש שישראל עם קדושו צריך להגיע לידי מדרגת אלהים, אני אמרתי אלקים אתם, שאמנם יעקב אבינו המתקן חסא הכללי והיא גיב נעדר מהמיתה, יעקב אבינו לא מת, הגיע באמת לנפלאות השלימות הלזו שנאמר וקרא לו, אל אלקי ישראל מלמד שהקביה קראו ליעקב אל * ועל כן כאשר קינא הנחש במעלתה של ישראל, אמר והייתם כאלוקים יודעי טוב ורע. כלומר. ע"י עץ הדעת תהיו גם אתם כאלוקים, והיא דמאחד שאותה התביעה הנתבעת להיות כאלוקית, איננה נעקמת כל זמן שלא יגיעו לרוממות דרגה זו, ולא ימצא מנוחה עד כי יצא לאור נוגה עלות ברוממות מעלה זו, פיתה אותם הנחש שאת זה ישיגו ע"י אכילת עץ הדעת, ומרוב צמאונם לאלוקים, נפתו לפיתויו של הנחש, ולזאת גם זה מעבודת הצדיקים בכל דור ודור, לגלות בכל דבר המתעורר בעולם. שורשו בקדושה, למען יצחו בזה את הרשעה ולא יתנו ידיים להתפשט, כי הסיא אומרת אני ואפסי עוד, ואעפ"י שכל חיותה אך מחמת יניקתה מהקודש. היא מתברכת בלבבה לאמר שאינה זקוקה למי שהוא ואני ואפסי עוד ועל כן כל שמגלים שורש הניקתה שלה מתביישת בעצמה, ואוכדת אה מרצה הנכזב, ומתקיים בה הכסיל חובק את ידיו ואוכל את בשרו, חו היתה ממדתו של יעקב להתעלות במעלות אלקים בהתבטלותו אליו יחיש, בניגוד יהוולכים אחרי הנחש המגביה לשמים שיאם וכנשר קינס. לאמר אני ואפסי עוד. כי אז לא שבחו את עצמב בהתפארותם שהם דומים לאלוקים, אלא שהם סכלים יותר מזה, להתברך בלבבם לאמר שהם גדולים מן אלוים, זה והנה עומד על שפת היאור הם על אלוהים. ממש כפחרון הנחש שאומר הוא אכל מן העץ הזה ונעשה אלוים, ולא כאלה חלק יעקב, שכל מה שמוסיפים להם גדולה, הם ממעטים עצמם ביותר. וכל הגה פנימיוחם הוא והנה ד' נצב עליו, ובה קנה יעקב את שלימותו הנשגבה והחזיר לישראל את את עומק משגבם שנועדו להיות כאלוקים, ע"י התבטלותם האמיתית לאורו יחיש, וכשם שהוא

נ ח מ ת י ש ר א ל

(*) וברמבין דיל פ' וישלח ועל דרך האמת. מכאן הרמז למה שאומרים שדמות יעקב

חזקה בכסא הכבוד והכונה מזה שהשכינה שורה בא"י.

יתיש חי וקיים לעד ולנצח נצחים, כן גם נצח ישראל לא ישקר, וגם בזמן התעלמותם. אור הנעלם החבוי בהכרתם, החבוי הבלתי נבטאת דבוק עמהם, וכל אדיר הפצם ועוז משגבם סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, ומלאכי אלוקים עולים ויורדים בו, והנה ד' נצב עליו ואומר, והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך, והשיבותיך אל האדמה הזאת כי לא אנמנך, עד אשר עשיתי את אשר דברתי לך, ואת הד קול החלום הזה הבלתי נשמע, שומע ומקשיב כל אחד מישראל, אמנם ההכרה החבוי הלזו אינה מופיעה מצד היחיד, כיא דוקא מצד הכלל, ועל כן רק המדבק עצמו ביעקב שלימאה מקורו של כל ישראל ומכליל עצמו בהם, זוכה להרגיש נועם קדושה של ההכרה החבוי היא. והנה יוסף שתפקידו לילך לגלות ולקבל פזורי נפשות הגרים ולהחזירם לכלל ישראל, ובהיות שכלל ישראל אינו רק בארץ ישראל, ובגלותו מופיע רק בפרסיו ולא בכלליו, הרגיש יוסף יותר בצביון מעלת הפרט והיחה כלל עבודתו להרים את הפרט ואת היחיד, ואמנם איא בשום אופן להשתחרר מכל פני" ביחוד מהפניות הדקות זולת ע"י הכלל ישראל, וכל יגיעות שיתיעשו בשלימות הפרט, וכל מה שיזדככו את עצמם לא יועילו לזכך בתכלית הזיכוך ומצא ימצאו הפניות איך להתגב, כי אין הקביה משרה שכינתו על הפרט, ולא יתכן להגיע להשראת השכינה במילואה, זולת ע"י התמכרות לכלל ישראל, והתכללות בהם התכללות מוחלטת.

ולכן אם אמנם יוסף לא פנה אל רהבים ושמי כזב, לא סמך על שר המשקים, בכל זאת לפי גודל קדושתו גם זה נחשב לו כפני" דקה שרוצה בשחרורו בזמן ששורש כלל ישראל שהוא יעקב אביהם של ישראל יושב ומתאבל היה נדרש ביותר לפנות כל הלב לשחרור הכלל שחרור כל ישראל, וע"כ נגזר עליו עוד שתי שנים, שנשלמו בזה י"ב שנה למען ידעו כי רק בהשלם כל השנים עשר שבטים שהם כללות ישראל, אפשר שיבוא השחרור הגמור, וע"כ כשקרא לו פרעה אמר לו שמעתי עליך לאמר תשמע חלום לפתור אותו, אמר בלעדי, כלומר אין הדבר תלוי בי כלל, אז עמד על ההכרה, שאע"פ שתפקיד להיות בגלות מקום עליית הפרט, צריכים לעמל בעד שחרור הכלל והתעלותו, ובוה ירים קרן משיחו להוסיף גרים ולהכניסם לכלל ישראל.

ובהיות שלב מלכים ושרים ביד ד', ע"כ גם חלומות של פרעה היו מאותן החלומות האמיתיים המיוחדים לישראל שיש בהם סגולות התורה, כי כן נכתבו החלומות האלו בתורה, וע"כ לא יכלו החרמומים לעמוד על פתרונם שאין זה מחוגם כלל, ובהיות שמשגולת חלומות כאלו כשם שבהתגלותם אור ד' נלוו עליהם, כן כל הכא לפותרם צריך לשמוע גם אז את קול ד' מדבר בחלומות הללו, וזה אמר פרעה ליוסף, שמעתי עליך לאמר תשמע חלום לפתור אותו, כלומר שבעת שתשמע את החלום תשמע קול ד' מדבר בו, וכן אמר לבסוף אחרי הודיע ד' אותך כל זה.

ולכן אחרי כן שבאו אליו אחיו וירדו אחי יוסף עשרה, התאמץ יוסף שיביאו גם את בנימין למען יוכלו כל הי"ב שבטים ביחד, ואף שמדחתו היחה כבר להתכלל עמהם, התנכר

אליהם כאלו עומד בשמחו. להרים את הפרס והיחיד. זהו ויכר יוסף את אחיו והם לא הכירוהו לא השיגו אותו שכבר חזר משימתו ובא לשימתם להחלל, וכשהתאחדו יחד הגם שלא ידעו שהוא יוסף הרגישו בגילוי הכלל שבישראל, וישתו וישכרו עמו. השכרות הוא שאין כלי המוח סובלת את הדעת, אולם זה מצד הגלוי של האדם, אבל מצד החבוי הרי אדרבא נכנס יין יצא סוד, ונתגלה אצלם הצד החבוי שבישראל הבלתי כבוי לעולם, ובוה נשלמה מגמתו של יעקב שגם בהיוחס בגלות לא יחסר החבוי שבחבוי הנסתר שבנסתר של ישראל. וחשב יוסף בסעודתו זו שצוה טבח טבח והכו, ובמדרש אין והכן אלא שבת שנאמר והי' ביום השישי והכינו, לגמור את כל התיקון לגלות את עוהיב בעוהיז והנה בעוהיז אין בכח לקבל את האורות בתקיפות זה אחרי זה בריצה מהירה ומוכרח לבוא הפסקה בין הגילויים כערך של עמידה, ולראות את העמדה כאלו באו אל התכלית, וההכנה נראית דק כהכשר אל התכלית, אמנם כל זה בעוהיז, ועיכ גם אור של שבת לא יכולנו לקבלו, זולת עיי הפסקה של ששת ימי החזול שבין שבת לשבת, ונראה ימי החזול כמו הכנה והכשר להתכלית, היא השבת קודש, אולם לעתיד יהיה יום שכולו שבת, אז לא יצטרכו להפסקות, וגם האורות הנפלאות של שבת ירצו זה אחרי זה בלי הפסק ביניהם כלל, ואז יכירו שכל שבת אינו אלא הכנה לשבה הבאה אחריו וכן הלאה, והתכלית הוא רק הקב"ה בכבודו ובעצמו, שאי"א לו להשיגו, והשגות הולכות ובאות כל כך במרוצה בסוד, מגדל עוז שם ד' בו בו ירוץ צדיק ונשגב, ואז יבינו שכל המגמה שלנו היא ההכנה, וזהו יסוד עולם הבא, עולם שהולך ובא, ואין כל עמידה והפסק כלל, כולו אומר קדזש הולך ובא בריצה מהירה כמראה הבזק.

ואת זה בקש יוסף לגלות, ואמר והכן, זה שבת, לגלות יום שכולו שבת העתיד לבוא שאז כולו יהי הכנה, כל רגע לחברו, שעה לחברתה, חודש לשנה, שנים לשמיטין ויובלין, עד עלמא דחירו עלמא דיובלא, וזהו והכן שגם השבת הוא בבחינת הכנה. כערך אדם הראשון לפני החטא, שהתעלותו היתה במהירות וריצה נפלאה, עד שבשעה הראשונה סענו המלאכים מה אנוש כי תזכרנו, ואחרי שעה בקשו להגיד לפניו שירה, והסיל הקב"ה עליו שינה, לאמר שעדיין לא נשלם לגמרי, ובמדרש הנעלם עתידים צדיקים שמלאכי השרת יגידו לפניהם שירה, הרי שהריצה היתה כל כך מהירה משאלת מה אנוש, עד להגיד לפניו שירה, שמאחר שהמגמה היא להיות הולך ובא, הולך ומתעלה במרוצה בלי הפסקים, והיתה כן באמת התעלותו של אדה"ר לפני החטא, ומעלה זו היא תכונת עוה"ב שיסודן הכנה להכנה, הולך ובא, ולגילוי מגמה זו, כיוון יוסף באמר והכן, כי חשב שהגיע קץ הימים שהעוה"ז עצמו, יתגלה בצורתו האמיתית של עוה"ב.

מאמר בעניני חנוכה

שיחת הרב ז"ל בר"ח טבת ז' חנוכה תרצ"ב בירושלים,
 בעת התחלת כתיבת ספר תורה של מתפללי בית הכנסת
 „בית אברהם” (ע"ש הרב ז"ל אשר בפביניץ פולניא), ידידי
 ומעריצי הרב ז"ל אשר נשלחו אליי היריעות להתחיל
 בכתיבת הס"ת.

מ | ה ת ו כ | :

נר-מצוה וחזרה אור, כתיבת סיתונר-חנוכה. כתיבת
 סית ובנין אי. מצוה פעולתית ומצוה עצמית.
 באור בדברי הרי"ח בענין שליחות לעכו"ם. דעת
 הרמב"ם והרמב"ן ז"ל על איסור של צער
 בעלי-חיים. חנוכה בחינת תורה שבעי"פ. נס גלוי
 ונס נסתר. נס בתוך הטבע ונס למעלה מן הטבע.
 סעודת חנוכה סעודת מצוה חנוכה במדרגת חג

- כתיב א) נר מצוה ותורה אור, בגמ' ב) תלה הכתוב את המצוה בנרות
 ואת התורה באור, לומר לך מה נר אינה מגינה אלא לפי שעה אף מצוה
 אינה מגינה אלא לפי שעה, ואת התורה באור, לומר לך מה אור מגין
 לעולם אף תורה מגינה לעולם. אולם ישנם מצוות שהנם במעלת תורה וזו
 כתיבת ספר תורה, דכתיב ו) ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את
 בני ישראל, שמאפשרים ע"י כתיבה אחת לומדים הרבה, וישנם מצוות שהנם
 מאירים כתורה וזו מצות נר חנוכה, אשר בין למ"ד הדלקה עושה מצוה
 ובין למ"ד הנחה עושה מצוה, הנה אם להדלקה המצוה במאור, ואם להנחה
 המצוה בראיה, וכך הם דברי הגמ' ד) נר חנוכה מניחו ע"י פתח ביתו מבחוץ,
 וראיה אפשר רק ע"י דבר מאיר, ולכן במצות כתיבת ספר תורה, עולה המצוה
 לבחינת תורה מצד ההמשכה של פעולת המצוה הנמשכת ונעשית תמידית,
- א) משלי ו'
 ב) סוטה כ"א
 ג) דברים ל"א
 ד) שבת כ"א

כי ספר תורה שנכתבה כדת אין להוסיף והמוסיף גורע, ובנר חנוכה מופיע האור בקדושת המצוה, כמו אור התורה, וזה שאמרו חז"ל (ה) שלך לעולם קימת רמזו על נר חנוכה. הכונה כמו מצות כתיבת ס"ת ניתן לנו במצוה זו הכוח של המשכה אשר פעולת המצוה של כתיבת התורה נמשכת ע"י הלמוד, ללמדה את בני ישראל, והפעולה מוסיפה ועושה את מצות הכתיבה לתמידית, כך גם בנר חנוכה אשר עיקר המצוה היא באור, להדליק, האור של המצוה נמשכת ומאירה על כל המצוות כמו אור תורה, וזה שלך לעולם קיימת. לכן שתי המצוות האלו, מצות כתיבת ס"ת ונר חנוכה מעלים את כל המצוות לבחינת קדושת תורה אשר נמשכת ומאירה. בחינה זו של העלאת המצוות הביאו לנו החשמונאים הקדושים בני אהרן במלחמתם על קדושת התורה והמצוות, וכך אנו אומרים בתפילת הודאה: בימי מתתיהו בן יוחנן כהן גדול כשעמדה מלכות יון להשכיחם תורתך ולהעבירם מחקי רצונך, חקי רצונך זה עול המצוות, כאשר מלחמת היונים הייתה מכוונת נגד המשכת התורה שחפצו להשכיח, ונגד בחינת המצוות המגינות שחפצו להעבירם מהן, לכן כאשר נצחו החשמונאים נתעלו קדושת המצוות באור של תורה, והאור נמצא במצוה עצמה, והאיחוד של מצוה ותורה יצא לנו בדמות נר חנוכה אשר נקבע לדורות כמו המשכת התורה, האיחוד של מצוה ותורה מביא לנו גם את האיחוד של תורה וארץ, כי שלמות המצוות הלא הם תרי"ג, ביניהם מצוות התלויות בארץ, כדברי הרמב"ן (ו) כי עיקר המצוות הן בארץ ישראל וכדברי הרמב"ן (ז) בפירושו על הספרי כי סוד מצוות התלויות בארץ הגם היסוד של של חובת גברא על כל המצוות, וכך אנו אומרים בברכת הודאה מקודם על הארץ, ארץ חמדה טובה ורחבה, ועל תורתך שלמדתנו ועל חוקיך שהודעתנו, כי תורה ומצוות בשלמות זקוקה לקדושת הארץ, ובחז"ל אנו מוצאים בשני מאמרים מקבילים, ע"ד כתיבת ס"ת ובנין הארץ.

(ה) במדבר רבא ט"ו

(ו) ס' ואתחנן

(ז) ס' עקב

(ח) ג"ב י"ד

(ט) דברים ל"א

(י) בראשית כ"ו

(יא) ברא' רבה ע"ד

(יב) ג"ב שם

(יג) ט"כ מ"ב

(יד) בתוס' ג"ב י"ד

בגמ' (ח) רב אמי כתב ד' מאות ס"ת ורבי ינאי נטע ד' מאות כרמים בא"י, כתיב (ט) ועתה כתבו לכם את השירה הזאת, מזה אנו למדין על כתיבת ס"ת, וכתיב (י) שכון בארץ אשר אומר אליך אמרו חז"ל (יא) עשה שכונה בארץ הזאת, הוה זורע והוה נוטע, לכאורה דעת הגמ' כי רבי אמי בעצמו כתב ד' מאות ס"ת ורבי ינאי בעצמו נטע ד' מאות כרמים ואמרת הגמ' (יב) ס"ד איך אפשר לאדם בעצמו לכתוב ד' מאות ס"ת דילמא תורה צוה לנו משה כתב כדאמרין (יג) קטן היודע לדבר אביו למדו תורה ושואלין מאי תורה תורה צוה לנו משה מורשה, אומר ע"ז ר"ת (יד) דאותו פסוק נקרא תורה, ולגבי רבי ינאי שנטע ד' מאות כרמים א"ל דילמא שתיים כנגד שתיים ואחת

יוצא זנב, מזה אנו למדים שתי מדרגות חשובות בכתיבת ס"ת ובבנין הארץ, מצד אחד אנו מוצאים כי כתיבת ס"ת ונטיעה בארץ אפשר גם ע"י שליח, כי הפסוק תורה צוה אין עדיין שלמות כל הס"ת, ונטיעה של שתיים כנגד שתיים אין זה עדיין שלמות של כרם, ואם אנו אומרים דילמא תורה צוה כתב ודילמא שתיים כנגד שתיים, מזה אנו רואים כי אפשרית היא כתיבת ס"ת ע"י שליח ואפשרית היא נטיעה בא"י ע"י שליח, בכ"ז יש בכתיבת ס"ת כמו בנטיעה א"י צד חיובי שהמצוה מחיבת את עושה המצוה לעשותו בנפשו ומשו"ה לא מוקמינן כולה ע"י שליח ודוחקין בגמרא ליישב דילמא תורה צוה כתב או כסירש"י שם, שכתב ד' מאות פעמים בכל אחת מהס"ת ונטיעה של שתיים נגד שתיים של רבי ינאי בודאי ג"כ בכל ד' מאות כרמים, הרי שיש חיוב נפשי של עשיית המצוה בעצמו, ביותר ביאור: התוס' רי"ד טו מחלק במצוה שאפשר ע"י שליח ובמצוה שאי אפשר ע"י שליח, מצוות של חובת עשיה ומצוות של חובת גברא, מצוה פעולתית ומצוה עצמית, כגון שחיטת קרבן פסח דכתיב^{טו} ושחטו אותו כל קהל ערת ישראל ילפינן מזה ששלוחו של אדם כמותו, כי כונת התורה שהפסח יהי' נשחט ולכן מה לי אם בעצמו שחט את הפסח או אחר שחטו, אולם אכילת קרבן פסח, אכילת מצה וכדומה, הרי זה חובת גברא שכל אחד מישראל יאכל ממנו ואין לצאת ידי חובה זו ע"י שליח, לכן כל מצוה פעולתית אפשר ע"י שליח, מצוה נפשית או עצמית א"א ע"י שליח, ואם אנו רואים בכתיבת ס"ת ועבודת בנין הארץ אשר מצד אחד אפשר ע"י השליח, ומצד השני אנו אומרים מצוה בו יותר מבשלוחו, סימן הוא כי יש בקדושת מצוות אלו, קדושה חיצונית וקדושה פנימית, לבוש של המצוה והנפש של המצוה, כמו גוף ונשמה בקדושה עצמה כי מצד כתבו לכם את השירה הזאת ללמדה את בני ישראל הרי זו מצוה פעולתית כי כונת התורה אנו רואים מזה שיתרבו ס"ת בעולם, כדי שהלומדים בהם יהיו שכיחי, א"כ אין הפרש אם המצוה יעשה ע"י בעצמו או ע"י שלוחו, אולם מצד מצוה בו יותר מבשלוחו וסמך של הגמ' י" כי הפסוק תורה צוה כתב רבי אמי בעצמו, הרי שיש במצוה זו מצד מצוה נפשית הפנימיות של המצוה אשר לא נמסר לשליח, כן גם במצוות ישוב א"י מצד המצוה שכון בארץ-אשר אומר אליך, הרי"ז מצוה פעולתית שהארץ תיבנה ושיהיה בה ישוב יהודי, ואין הפרש אם פעולה זו תיעשה ע"י עושי המצוה בעצמו או ע"י שליח, אולם מצד מצוה בו יותר מבשלוחו וסמך של הגמ' שם, כי שתיים נגד שתיים רבי ינאי בעצמו נטע, הרי יש במצוה זו מצד מצוה נפשית עצמית פנימיות המצוה אשר לא נמסרה לשליח, והוה ההידור של מצוה זו, כי אף שהיא

(טו) בקדושין

(טז) שמת י"ב

(יז) שם ב"ב

מצוה פעולתית כדי שאפשר יהיה לעשותה ע"י שליח, מכיון שא"א באופן אחר להטיל חובת גמירת מצוה זו על כל אחד מישראל, בכ"ו יש בה קצת חיוב שכ"א מישראל יעשה בה איזה פעולה על ידו בעצמו, ולא עוד אלא שהלך חובת עשיה זו שנעשה ע"י עושה המצוה בעצמו, מעלה את כל המצוה ממצוה פעולתית למצוה עצמית, כמו שאמרו חז"ל (יח) כי יין שביהודה לא נחמץ מפני שהשתמשו מייך לנסכים על גבי המזבח, היין של קדש שהשתמשו בו לצרכי קדושה העלה גם את היין של חולין אשר ביהודה שהחומץ לא יחיל בו.

(יח) פסחים מ"ב

על יסוד הנחה זו כי יש בחינה והעלאה במצוה, אשר מצד היותה פעולתית אפשרית היא עשייתה ע"י השליח, אולם מצד תכונת הנפש ופנימיות המצוה אמרינן בה מצוה בו יותר מבשולחו, והמצוה עולה עי"ו מבחינה פעולתית לבחינה עצמית, אפשר להגיד בדרך פלפול לתרץ קושי המפרשים על רבנו תם, בגמ' (ט) אמרינן האומר חסום פרתי ודוש בה הרי"ו אסור מטעם שבות, כי אנו למדין שליחות מהכתוב כן תרימו אתם גם אתם ודרשו ע"ז חז"ל (כא) מה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית, מוציאים מזה עכ"ם שאינם בר שלוחי, ואם השליחות אינה בגדר שליחות, א"א לחייב את המשלח מצד שליחו של אדם כמותו, ומקשין על ר"ת הסובר (כב) יש שליחות לעכ"ם לחומרא, ולפי"ד הגמ' (כג) כל היכא דשליח לאו בר חיובא מחייב שולחו, א"כ למה אמרינן בגמ' האומר לעכ"ם חסום פרתי ודוש בה הרי"ו אסור מטעם שבות, לשיטת ר"ת תיפוק ל"י מטעם שליחות, אבל לפי דברינו הנ"ל כי יש אפשרות בקדושה להעלותה מבחינה של מצוה פעולתית ששייך בה שליחות למצוה עצמית שלא שייך בה שליחות, וידוע מחלוקת הרמב"ם והרמב"ן, דעת הרמב"ם במורה, כי האיסור של קן צפור וחסומת פרה וכדומה הוא מצד הקפדת התורה על צער בעלי חיים, כי אם שאין לבהמה נפש שכלית ומדברת הרי בכל זה רוחה מרגישה בצערה ובצער של חברה ובפרט ביחם התולדה, ודעת הרמב"ן (כד) כי האיסור של צער בעלי חיים הוא מצד שהתורה חפצה למנוע מאתנו רציחות ושפיכות דמים והפעולות האלו גורמים רע בנפש האדם ומשחיתים אותו, א"כ האיסור של חסימת פרה בדישה לדעת הרמב"ם הרי זה מצד צער בעלי חיים, אסור מצד עצמית הפעולה, כי אסור לגרום הצער, ולדעת הרמב"ן שלא להשאיר רושם רע על עצמיות נפשנו הרי זה כמו מצוה עצמית של חובת גופא ושוב לא שייך ע"ז שליחות, כי מצוה נפשית של חובת גופא אינה בגדר שליחות, כמו לחיובא אין במצוה עצמית לעשות ע"י שליח, כך גם בשליחה בשב ואל

(ט) ב"מ ז'

(כ) במדבר י"ח

(כא) קדושין מ"א

(כב) תוס' ב"מ צ"א

(כג) ב"מ י'

(כד) ב"מ' תצא

תעשה במקום שהאיסור הוא מצד עצמיות הנפש של ישראל אסורה היא גם אמירה לעכו"ם לעשותו, אולם לא מטעם שליחות אלא מטעם שבות, ולכן אמרינן בגמ' האומר לעכו"ם חסום פרתי ודוש בה אסור מטעם שבות, השבות היא שאסור להגיד לאחרים שיעשו מעשה שאסורה לישראל מצד תכונתו הנפשית. אותה הבחינה שיש כח לישראל בקדושה להעלות את בחינת המצוה המצוה הפעולתית לבחינה של מצוה עצמית מצד לבושה החיצוני לנפש המצוה הפנימית, מה שאנו מוצאים במצות כתיבת ס"ת ובמצות ישוב א"י, אנו מוצאים גם בנר חנוכה, בגמ' (כה) מצאו סך אחד של שמן שהי' מונח בחותמו של כ"ג ולא הי' בו להדליק אלא יום אחד, נעשה נס והדליקו ממנו שמונה ימים, לשנה אחרת קבעום ועשום יו"ט בהל"ל והודאה, ולא נזכר ע"ד משתה ושמחה ובמגילת תענית כן נזכר ע"ד משתה ושמחה כמו בחגים. יסוד משתה ושמחה בחגים הוא מצד הנס הגלוי וכך אנו מזכירים בכל חג זכר ליציאת מצרים, יסוד הנס הגלוי (עם קשה ומדינה קשה), ואמרו חז"ל (כו) וישב הים לפנות בקר לאיתנו לתנאו הראשון שהתנה עם הטבע של שבירת הטבע ודרשו החדש הזה לכם כי ישראל מקדשינן לזמנא דכתיב (כו) אלה מועדי ד' אשר תקראו אותם במועדים דרשו חז"ל (כח) אל תקרא אותם אלא אתם, ולכן אנו עושים משתה ושמחה בחגים מצד גודל פעולתו של ישראל שניתן להם הכח מאת ד' ב"ה לקרוא למועדים ולעשותם יו"ט, ולא עוד אלא שחיובא הוא המשתה ושמחה בחג, כי חובת ישראל הוא לדעת את תפקידו הגדול בעולם שבשבילו נבראה הארץ, בשבילו ניתנה התורה, בראשית ברא, אין ראשית אלא ישראל, ומכיון שביציאת מצרים כתיב אני ולא מלאך, הכונה נס הגלוי, שראו בים, זה א-לי ואנוהו, ובחינת מלאך נקרא נס סתום אשר הוא בתוך הטבע, כדרשת חז"ל (נט) למה נמשלה אסתר לשחר לומר לך מה שחר סוף כל הלידה אף אסתר סוף כל הנסים, ומקשינן והא איכא חנוכה, ומתצינן נתן לכתוב אמרינן, חנוכה לא נתן לכתוב, יש בחנוכה בחינת תורה שבצ"פ, בחנוכה הי' נס גלוי ונס נסתר, מצד כבוש הארץ של גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים, הרי זה היה נס בתוך הטבע, מצד סך השמן שהיה בו להדליק ליום אחד, הרי זה נס למעלה מן הטבע, ולכן הלל והודאה, הלל כנגד הנס הגלוי והודאה כנגד נס הנסתר, ואמרינן ח ארבעה צריכין להודות, כי גם נס פרטי בלי פרסום צריכה הודאה, ומכיון שעיקר פרסומא ניסא של חנוכה היא ע"י נר חנוכה שהוא נס למעלה מן הטבע, קבעום יו"ט רק בהל"ל והודאה בלי משתה ושמחה, על הסתרת הנס כמו ההסתר של יוסף אשר פרשת מכירת יוסף אנו קוראים בימי חנוכה שאין כל ספק שיש לזה

(כה) שבת כ"א

(כו) ברא' רבה
ס' בראשית

(כז) ויקרא כ"ג
כח' ר"ה כ"ד

(כט) יומא כ"ט

(ל) ברכות נ"ד

סמוכין, וגם בגמ' (א) שעוסקין בענין חנוכה סדרו את מאמרו של רב כהנא בשם רב תנחום מאי דכתיב והבור ריק אין בו מים להראות על סמיכות הענינים, והסתרת הנס כמו הסתר של יוסף, כדרשת חז"ל (ב) יהודה שקידש שם שמים בפרהסיא כולו על שמו של הקב"ה באותיות יהודה שם הויה בו, יוסף שקידש שם שמים בסתר נתוסף לו ה' דכתיב עדות ביהוסף, ולכן הברך הוא בין סעודת חנוכה לשאר סעודות, כי בשאר סעודות אין שירות תשבחות הנאמרות בה יכולות לעשותה לסעודת מצוה, אולם בחנוכה לפי דעת הרמ"א (ג) אם אומרים הל"ל והוראה בסעודה נקראת עי"ז סעודת-מצוה, מיסוד משתה ושמחה שיש בחנוכה, מצד נס סך השמן שלמעלה מן הטבע שמעלה גם את הנס של כיבוש הארץ והנצחון של המלחמה למעלת נס שלמעלה מן הטבע, וזה הכח של ישראל להעלות את החנוכה למדרגת חג של משתה ושמחה כמו במצות כתיבת ס"ת ובנין הארץ שע"י הפעולה בעצמנו, אנו מעלים את המצוה מבחינת מצוה פעולתית לבחינת מצוה עצמית, וביחוד אם התחלת כתיבת ס"ת נעשית בא"י ובימי חנוכה, מתאחדות יחד שלש הפעולות, ישראל, אורייתא, וארעא קדישא.

(א) שבת כ"ב

(ב) סוטה י'

(ג) חלי חנוכה
אורח תר"ע

התחלת כתיבת ס"ת שאנו חוגגין היום זיכו אותנו ידידנו אשר בפניניך פולניא, מחפללי בית הכנסת „בית אברהם“, אשר ידועים במסירותם לבנין הארץ ברוח התורה, ומצד הכלל של מצוה בו יותר מבשלוחו מתעלה לפי דברינו מצות כתיבת ס"ת למצוה עצמית לבחינת תורה של המשכה ומוסיפה אור על כל המצוות וביחוד על מצות למוד התורה שזה ללמדה את בני ישראל.

הפעולה הנעשית בארץ-ישראל מעלה את מצות ישוב א"י לבחינה של מצוה עצמית כדברנו לעיל וזה נפגש בזמן של חנוכה אשר האור מופיעה בתוך המצוה, וע"י עסקנו במצות פעולה כתיבת ס"ת בחנוכה אנו מעלים את חג החנוכה בבחינת חג של משתה ושמחה, בחינת נס גלוי, כן יזכה ד' לכל אלה תמיד שמחה של מצוה וחדוה פנימית, גלוי שכינה ונסים גלויים אשר בעל הנס מכיר בנסו, ושכר מצוה רוחניה זו תביא להם ברכה רוחנית של הוספת קדושה וטהרה בישראל ויזכו לעלות פדויים לציון ברנה להמשיך פעולת בנין הארץ בעצמם, כדי להעלות את הפעולה מצד מצוה פעולתית לצד מצוה עצמית, והמצוה עצמית תעלה אותם לבחינה של קדושה עצמית, קדושת ישראל וארץ-ישראל.

מאמר בענין חנוכה

(שנאמר ע"י הרב ז"ל בישיבת מרכז הרב)

פ"פ"ר

באור על הקושיא הידועה למה תקנו ח' ימי חנוכה הלא הנס לא הוי אלא ז' ימים דהא היה בפך השמן להדליק יום אחד. וידועים התירוצים של הבית יוסף מ"מ ערך יש לד' מלין בעזה"י. מצינו דניתנה רשות לחכמים לאפקועי עשה דאורייתא בשב ואל תעשה. במקום שיש חשש שלא יבואו על ידי זה לאיסור כרת או סקילה כגון שופר לולב ומגילה בשבת. דאמרו חז"ל הני טעמא דשופר וכו'. כמו"כ מצינו דיפה כוחם של חז"ל לאפקועי עשה דאורייתא גם מחשש איסור לאו כגון סדין בצצית דפטור משום כסות לילה. שלא יבא לאיסור כלאים, ובכלאים אין איסור כרת וסקילה רק לאו. ואם יפה כחם של החכמים לאפקועי עשה מחשש איסור לאו, כ"ש דלא תעשה נתק בפני לא תעשה. במקום שיש חשש להעברה על לאו, והנה בענין המנורה יש איסור לאו שלא תעשו כתבניתם בכלי המשכן וכלי בית המקדש, ואנן פסקינן הלכתא כמהדרין מן המהדרין. כי עיקר הנס היה בידור, לכן צריכים אנו לעשות מנורה בח' גרות, כי אם תקנו בו' גרות, כי אז היינו צריכים לעשות מנורת חנוכה בו' קנים ויש חשש של איסור לאו של לא תעשו כתבניתם, אבל זה תליא במחלוקת אם זהב מעכב או כפתורים ופרחים מעכבים, אם נגיד דבמקדש מעכבי, נמצא דלא תעשו קאי רק על תבניתה השלמה, ועל זה בודאי ליכא למיחש, דמי לנו גדול ממש רבנו שנתקשה בעשית המנורה עד שהראה לו בהר וכדרשת חז"ל שמהלכה נעשתה, ולפי"ז אין שום חשש גם במנורה בעלת ז' קנים, והדרא קושיא לדוכתא, למה לא תקנו ז' ימים כיון דליכא חשש יותר של איסור לאו של כתבניתם לא תעשו אבל מצינו דבי"ד של חשמונאים, חדשו דין דזהב לא מעכב במנורה, דאמרינן מתחלה עשו של עץ וכו', ואם זהב אינו מעכב אפשר שגם כפתורים ופרחים לא מעכבים א"כ שוב יש חשש של איסור לאו של כתבניתם לא תעשו, וזהו שאמרו שפודין של ברזל, ולכן אתי שפיר דתקנו ח' גרות ולא

(א) ר"ה כ"ט

(ב) מנחת כ"ט

ז'. ומצינו במגילת תענית דשואלין התם למה לא תקנו שבעה כחנוכת המשכן שעשה משה, ומתוך דנכנסו להיכל ולא מצאו אלא שפודין של ברזל אשר לכאורא אין שום המשך בין השאלה להתשובה. אבל לסי דברינו לעיל יובן לנו, כי לא מצאו רק שפודין של ברזל ר"ל שפודין חלקים, וא"כ איפסקא היצתא דזהב אינו מעכב וגם כפתורים ופרחים אינם מעכבים, ואז אם תקנו ז' נרות היה חשש של איסור לאו של כתבניתם לא תעשו, ומשום הכי תקנו ח' ימים. כל זה בפשטות. אבל עוד ישאל השואל, למה סבב הקב"ה ככה ע"י ביד של החשמוואים, כי לכאורה בלתי מובן האיסור של כתבניתם לא תעשו, להיפוך, יעשו כתבנית המקדש, וזכר למקדש, ובפרק במקומות הרחוקים מירושלים והמקדש, וכ"ש בזמן החורבן, דיש בזה להלהיב את לבן של ישראל לבית המקדש, לזכרון הימים הטובים. כמו"כ מצינו בחז"ל ו דרשא על הכתוב ח את ד' אליך תירא למדו מזה שאסור להזכיר שם שמים לבטלה, לכאורה אדרבה ירגיל עצמו שיהי' שם שמים שגור בפיו, שתהי' יראתו יראתו ואהבתו על פנינו תמיד, כדרשת חז"ל ה ביוסף דכתיב כי ד' היה אתו דרשו שהיה שם שמים שגור על פיו. ברם אותה השאלה היא ג"כ בענין עשה ולא תעשה. לכאורה מצינו דגדול כח העשה מן הלא תעשה, כי הלא עשה דוחה ל"ת בתורה. דגדול כח החיוב מכח השלילה. א"כ השאלה נשאלת למה באמת בסדין בציצית נדחה העשה מחשש איסור הלאו של כלאים, הלא עשה דוחה ל"ת מפורש, ואיך זה נדחה עשה מפני חשש של איסור לאו. כן השאלה על מצות עשה של שופר ולולב ומגילה בשבת, שנדחת בשביל חשש של איסור כרת וסקילה, הלא עשה דוחה ל"ת כגון מילה בשבת, מילה מילה בצרעת. אולם אחר העיון נראה לי, מכיון שהקום ועשה לא יוכל ולהתמיד בלי הפסק דעל כרחק אנחנו תלויים בזמן דישנה מצות עשה שהזמן גרמא ובלי הזמן אין לנו האפשרות של קיום העשה, מה שאין כן בלא תעשה דיש להתמיד בלי הפסק, כדאמרין החז"ל ו ישב ולא עבר נותנים לו שכר כעושה מצוה, ולפי"ז לכאורה למה אמרין דעשה דוחה לא תעשה, והרמב"ן ו כתב דקום ועשה היא בחינת אהבה ולא תעשה היא בחינת יראה, ולכן ס"ד דגם במקום כרת דוחה עשה ל"ת, אולם יש עוד סברא להגיד להיפוך דלא תעשה חמור מכיון שהעובר על לא תעשה עובר בקום ועשה, ואילו בעשה, העובר עובר רק בשב ואל תעשה, ולכן אפשר להגיד, כי נהי לסברת הרמב"ן ז"ל דעשה חמורה מפני שהיא מיסוד אהבה, אולם לסברת חז"ל בתלמוד ל"ת חמורה, משום דמבטלין עשה מחששא של עבירה על לא תעשה, ונ"ל דזה תליא בפלוגתא של הראשונים, המהר"ם

ג) סנהדרין ג"ו

ד) דברים י'

ה) במדב"ר י"ד

ו) קידושין ל"ט

ז) ס' יתרו

מרוטנברג ז"ל סובר כמו שמצינו בחז"ל דבטלו עשה מחששא של עבירה כן עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה. ויש מהראשונים דפליגו עליו ואמרו הגם דאמרינן עשו חכמים חיזוק לדבריהם יותר משל תורה הרי זו בעצמו חידוש של תורה, וסגי במקום שאמרו בפירוש אבל במקום שלא אמרו במפורש נעמיד על דברי תורה. ונ"ל דהא דאמרינן עשה דוחה ל"ת, הוא מטעם הרייח של מצות עשה נגד ההפסד של ל"ת, דיצא הפסדו המועט בשכרו המרובה, וכן אפשר להגיד גם בדבריהם דיהב להו רחמנא כח שהרייח של המצוה לשמוע דברי חכמים יכריע את ההפסד של בטול עשה דאורייתא, אבל יש להגיד גם לאידך גיסא דאין הכי נמי דאינו גדול כ"כ של דבריהם להכריע את ההפסד של עשה, אלא דנתן להם רשות לאפקועי את האדם מן העשה של שופר לולב וכדומה, וממילא נשאר בחזקתו איסור הל"ת של שבת, וזוהי סברת המאירי אם עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה, דסגי לן במקום שאמרו, ובוה תליא גם פלוגתא של בעידנא, או אפי' שלא בעידנא, ולענין ק"ש עד חצות, דאמרינן עשו חכמים סיג לדבריהם והלא מבטלין עי"ז עשה דק"ש, משום דנתן כח לחכמים לעקור עשה מן התורה, והשאגת אריה משיג ע"ז, הא לא נתן כח לחכמים אלא במקום שיש חשש של סקילה או קרת, והגם שמוצאים גם באיסור לאו בסדין בציצית שנדחה העשה מחשש של לא תעשה, מ"מ הקושיא במקומה עומדת דהתם יש ריח דלא יעבור על לאו של כלאים לכן בטלו עשה דציצית, אבל היכן מצינו דבטלו עשה משום קיום הסיג של דבריהם, אבל אי נימא כדעת מהר"ם מרוטנברג ז"ל, דנתנה רשות לחכמים לאפקועי גברא מעשה, וא"כ מיושב עי"ז קושיית השאגת אריה, דגם במקום סיג מדבריהם יכולים להפקיע גברא מעשה, ולפי זה אפשר להגיד דכח החיוב של העשה יותר גדול כסברת הרמב"ן, אלא שחז"ל החשיבו את החשש של עבירה על לא תעשה, ולפי מה שאמרנו לעיל במובן הכתוב את ד' אלקיך תירא, שדרשו חז"ל שאסור להזכיר שם שמים לבטלה, ושאלנו ע"ז אדרבה יתרגל להזכיר שם שמים כדי שיהיה שם שמים שגור על פיו, אבל מכיון שאי אפשר הדבר בתמידות, וע"כ יש הפסק בזה מזמן לזמן משום שהקום ועשה לא יתמיד, נמצא עי"ז ח"ו שהעולם יכול להתקיים גם בלי יראה אבל אי אמרינן שא"א שהעולם יתקיים אף רגע בלי יראה א"כ ע"כ פשיטא מובן הקרא את ד' אלקיך תירא כדרשת חז"ל שלא יזכיר שם שמים לבטלה, וזו מיראה התמידית, שלא יזכיר לשוא בלי קדושה וטהרה, ושליה זו כן יכולה להתמיד, והמקובלים ז"ל אומרים דבעולם המחשבה, בעולם העליון, ל"ת עדיף מעשה כי אין שם עשיה כלל, ורק

בהשתלשלות מדרגא לדרגא עד לעולם ההנאה ועשיה, קום ועשה עדיף, כי כל המערכה של כח המחשבה לפני היא קשורה בחושים, והחושים בני עשיה הן, כי האדם לא יעצור כח לעמוד זמן ארוך בעולם המחשבה של קדושה וטהרה, ואם ע"י הרגל מעשים טובים בתמידות, והרגל נעשה טבע, מתקדשים עי"ז גם החושים ותזדכך גם המחשבה, השלב העליון של החושים, גולת הכותרת שעל גבוהים, כי האדם הוא סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, השלבים התחתונים הארצות בעולם העשיה, והעליונים בעולם המחשבה, וזהו הקדמת נעשה לנשמע, משפט הבכורה לעשיה על המחשבה לגבי דידן, ובאגדה: אמר הקב"ה מי גילה רז זה לפני שהמלאכים משתמשים בו, שנאמר עושי דברו לשמוע בקול, מכאן ההבדל שבין זקן לנביא, הנביא שרשו בעולם העשיה, והזקן זה שקנה חכמה שרשו בעולם המחשבה, ואמרינן ע"ז משל יפה במדרש לפני אוקטרין של מלך, אחד בא בחותם המלך ואחד בא בלי חותם, מאן עדיף, הוי אומר האחרון עדיף דנמסר לו כח הרשאה רחב לחוקק חוקים ולתת פקודות, לפי שקול דעתו, אף בלי חותם המלך, הנביא בא בחותם המלך דכתיב ^ח לא יעשה ד' דבר בלתי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים, ולפיכך אמרינן ^ט אלה המצות, מכאן שאין אדם רשאי לחדש דבר מעתה, רצה לומר בכח הנבואה, אבל גדול כחם של חכמים שלהם נמסר יטוי כח והרשאה רחבה בלי חותם ואמרינן כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש בין בכח הי"ג מדות בין מצד הסברא הכל ניתן מסיני, ואמרינן בתלמוד אה"ל קרא ואי בעית אימא סברא, הרי קרא וסברא של חכמים עומדים במדרגה שוה, ובירושלמי שואלין למה לא מזכירים ברכת חונן הדעת בשבת, אנו רואים מזה שכן עלה ברצונו ית"ש שכה השכל של התורה יעמוד במדרגה גבוהה יותר מכח הנבואה, כי כח השכל יש בו גם ממדרגת חול, המגיע עד לעולם העשיה שלנו, ולפי"ז שפיר עבדו, שלא הכניסו חונן הדעת בשבת, כי בשבת אין עשיה רק יום שכולו עונג של טהרה קדושה ומנוחה מעין עולם הבא, עולם המחשבה, מהן סוד הנשמה היתרה בשבת, נובלות הנבואה, ואמרינן בגמרא אסתר סוף כל הנסים, ומקשינן והא איכא חנוכה ומשני ניתן לכתוב קאמרי, חנוכה לא ניתן לכתוב, כי כל העולם מתנהג תמיד בנסים ברצונו הפשוט הבלתי אמצעי, אבל הנסים הם באתכסיא ולא נתן רשות לעין לראות, וזה כונת חז"ל נס אסתר דנמשך עוד מאור הנבואה מתורה שבכתב ניהן לכתוב.

(ח) עמות ב'

(ט) מגילה ב'

אבל נס חנוכה שורשו מתורה שבע"פ, חשמונאים ובי"ד, ולא נתן לכתוב, ונמצא דלגבי דידן שרגלינו עומדות בעולם העשיה, גדול כחה מנבואה

הגם שכולה קודש. לכן אסור לנביא לחדש דבר בכח הנבואה, להוסיף או לגרוע אפי' קוצו של יוד. ואולם החכמים דכחם בשכל ובדעת של חונן הרעת אשר בברכת חול. ניתן כח לתלמיד ותיק לחדש עפ"י התורה אשר ירוך לא תסור אפי' על ימין שהוא שמאל וכו', והטעם דעיקר עבודתנו להרים את החול למדרגת קודש, וזוהי הכונה הראשונה, התכלית והמנמה של קדש עצמן במותר לך ועי' והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני ד'. לכן תהיו לי גם אתם ממלכת כהנים וגוי קדוש.

ביה

פ' ו' ג' ש

תרפ"ט

מן התוכן:

באור בדברי חז"ל עתיד הקביה לעשות סעודה לצדיקים, עלמא דאיתגליא ועלמא דאיחכסיא. באור בדברי חז"ל בכה רבי יש קונה עולמו בעשה אחת, ענין ברכת המזון וכוס של ברכה.

בגמ' (א) עתיד הקביה לעשות סעודה ביום שיגמל חסדו לזרעו של יצחק* נותנין לאברהם כוס של ברכה וכו' אומר לו ליצחק וכו' אומר לו ליעקב אומר איני מברך שנשאתי שתי אחיות בחייהן שעתידה תורה לאוסרם עלי. לכאורה הלא לקח שתי אחיות לפני נתינת התורה, ואם מצד קיימו האבות את התורה לפני שניתנה, א"כ למה באמת לקח שתי אחיות, ואם כן לקח למה לא חסך או לא ירצה לברך בשביל זה.

(א) מסכים ק"ט

נחמת ישראל

יש לדייק בלשון הגמרא. אצל אברהם אמרו נותנין לו כוס של ברכה ואצל יצחק ויעקב נזכר הלשון אומר לו טול וברך. וגם הלשון עתיד הקביה לעשות סעודה לצדיקים ביום שיגמל חסדו לזרעו של יצחק, אם חשוב את אברהם את יעקב מדוע לא נזכר זרעו של אברהם או זרעו של יעקב. מדוע רק לזרעו של יצחק, ובעין יעקב מביא גירסא אחרת נותנין לו כוס של ברכה לאברהם וכן גם יצחק נותנין לו כוס של ברכה. והרי"ף ד':

חבאור הוא: כל הבריאה מעשי ידי היוצר האחד והמיוחד, מלבדו הוא ב"ה, הרי הבריאה היא כפולה: שמים וארץ, אור וחושך, ים ויבשה, חמה ולבנה, אדם וחווה, קדושה וטומאה, עולם הזה ועולם הבא, ישראל ועמים. אולם ישראל, מכיון שהם עיקר תכלית הבריאה וקובעים ברכה לעצמם, הרי גם הם כפולים: יעקב וישראל, יוסף ויהודה, משה ואהרן, תורה שבכתב ותורה שבע"פ, א"י וחו"ל, קדושת המחשבה וקדושת הדבור, עלמא דאיתגליא ועלמא דאיתכסיא, רחל ולאה, וכתוב (ב) כרחל ולאה אשר בנו שתיהן את בית ישראל, בזהר ו רחל נקראת עלמא דאיתגליא ולאה נקראת עלמא דאיתכסיא. לכאורא כאילו שניהם סותרים זה את זה, אם יש מקום להשפעת עלמא דאיתגליא, אין מקום להשפעת עלמא דאיתכסיא. אבל לא כן הדבר, זה רק לגבי טומאה כלפי קדושה, אמרו לא נתמלאה צור אלא מחורבנה של ירושלים לא הופיע כוכב של ישראל עד שנדחה כחו של עשו, מפני שהטומאה דוחקת את רגלי הקדושה, ומשום זה אין מקום לשניהם בעולם, אבל בקדושה יש מקום לעלמא דאיתגליא וגם לעלמא דאיתכסיא, וכל אחד מוסיף להשני, ולא זאת, אלא בעלמא דאיתגליא ישנה בחינה של התכסות, ובעלמא דאיתכסיא

(ב) רחל ו'
(ג) פתרי תורה
מ' יצא

נ ח מ ת ' ש ר א ל

אומר כי לשון הגמל, אין כנתו ביום שמפסיק לניוק, כמו דכתיב (בראשית כ"א) ויגדל הילד ויגמל, כי אז זה יום צער בשביל התינוק, ולכן חפץ לפרש כי הכתה ליום שנעשה ברמזוה שנבנס בו יצר טוב (זה מובא בתנחומא פ' נח) ולדת רשי זיל אשר מפרש כי הגמל משמע ביום שמפסיקים להניק להתינוק, זה ליום כיך חודש, וגם הלא כנת המאמר הוא על הפתיד, ואז בטח תחיל הטבה לישראל, אז מה שייך ע"ז הלשון ביום שיגמול חסדו לזרעו של יצחק, דרך אגב גם בזה יש הפרש בין הגירסא בתלמוד (פסחים ק"ט) אשר מביא הלשון לזרעו של יצחק, ואילו העין יעקב מביא נוסחה עם זרעו של יצחק, ואמרתו בדרושי, כנת המאמר הגיל עפי דרשת חז"ל (בראשית רבה ג'ג), ביצחק יקרא לך זרע, דרשו ביצחק ולא כל יצחק, כי אם נאמר ביצחק הכתה ליעקב שהוא חלק מיצחק, ועפי מה שבארתי להלן, כי יעקב אמר לעשו יעבר נא אדתי לפני עבדו עד אשר אבא אל אדתי שעירה, פירוש שמסר לו את העוה"ז בשביל כיבוד אב של עשו, ולכן אפשר להגיד כנת התלמוד שתי הקב"ה לעשות סעודה לצדיקים ביום שיגמול חסדו לזרעו של יצחק, ביום שתפסק הטובה מעשו, ולשון הגמל הרי כמו לגמול לז מלהניק, (כדת רשי זיל) זה הדיק לזרעו של יצחק, כי לכאורה למה יצחק לא חפץ לברך מכיון שיצא ממנו עשו, הלא גם יעקב יצא ממנו, אלא הכתה: מכיון שכל אותה הסעודה היא להפסקת הטובה לעשו, לכן יצחק לא יכול לברך. מצני שממנו יצא עשו, ה' יוכנו במהרה להפסקת החסד עם זרעו של עשו חרעו של ישמעאל.

- ישנה בחינה של התגלות, כדוגמת מה שאמרו חז"ל (ד) אין עושין מצות חבילות חבילות, אולם בשעה שישנה במצוה זו איזה שייכות להמצוה השניה נופל הכלל של אין עושין מצות חבילות חבילות, כדברי הזוהר לעיל רחל היא מבחינת עלמא דאיתגליא. והנה יוסף מבניה של רחל דרשו חז"ל (ה) יוסף שקידש שם שמים בסתר. נתוסף לו אות משמו של הקב"ה דכתיב עדות ביהוסף, ויהודה שהיא מבניה של לאה מבחינת עלמא דאיתכסיא, אמרו יהודה שקידש שם שמים בפרהסיה נקרא כולו על שמו של הקב"ה. שאותיות הויה נמצאות בשמו. גם בענין עולם הזה ועולם הבא ישנה דעה בחז"ל (ו) האומרת אין בין עולם הזה לבין עולם הבא אלא שיעבוד מלכיות בלבד. עד כמה שאנו מבינים את ההפרש והריחוק בין עולם הזה לבין עולם הבא, בכל זאת אמרו אין בין עולם הזה לעולם הבא אלא שיעבוד מלכיות בלבד. מכיון שגם בעולם הזה שנברא ע"י הבורא, ישנה ג"כ מדת אור. ואמרו בגמ' (ז) בכה רבי יש קונה עולמו בשעה אחת (*). אם כן יש בעולם הזה בחינה ואפשרות של קניית עולם הבא. כמו"כ אנו מוצאים דרשת חז"ל (ח) עתידין כל הנביאים להתנבאות בקול אחד, אף שהנבואה היא מחולקת לכל נביא ונביא, ולכל אחד היה סגנון מיוחד וכח של קדושה מיוחדת. בכל זאת עתידין כולם להתנבאות בסגנון אחד, הרי איחוד של קדושה.
- ברכת המזון נקראת פסיקתא להקודם, וחז"ל אמרו להלכה (ט) יין שלפני המזון ברכת המזון פוטרתו, אולם הכוס של ברכה בעצמו אף שהיא במחשבה עוד לפני ברכת המזון, אין ברכת המזון פוטרתה וזה הוא משום שברכת המזון מפסיקה את הקודם, ולכן אין ברכת המזון פוטרת את היין של אחרי הברכה אף גם כוס של ברכה, וזה נקרא פסיקתא. הכוס של ברכה לעתיד מה שחז"ל אמרו (י) ספחים קמ"ט

נחמת ישראל

(*) בדרושי אמרתי להגיד בדברי חז"ל (ע"ז) אלו: בכה רבי יש קנה עולמו בשעה אחת ויש קנה עולמו בהרבה שעות, אשר לכאורה שואלין מה בכה רבי ע"ז, פירוש הדברים פני דברי המדרש (בראשית רבה ע"ח) שאמר יעקב לעשו יעבר נא אדוני לפני עבדו. ואני אתנהלה לאישי עד אשר אבא אל אדוני שעירה, דרשו חז"ל עתיד הוא לבא לשעיר ואימתי בשעה שיעלה בהר ציון לשפוט את הר עשו. וכוונת הדברים שיעקב מסר לעשו את בחינת עולם הזה, בזה שאמר לו יעבר נא אדוני לפני עבדו, עד אשר אבא אל אדוני שעירה, עד שיגיע לבחינת עולם הבא, אבל מכיון שגם בעולם הזה אפשר לקנות בשעה אחת את עולם הבא, ע"ז בכה רבי למה מסרנו את עולם הזה לעשו, אם יש בה מעלות כאילו. ויפה שעה אחת בתשובה ובמעשים טובים בעוה"ז מכל חיי עולם הבא.

כנראה תהיה הפסקה של עלמא דאיתכסיא לעלמא דאינתליא ואז כולם יכירו את שם כבוד מלכותו. ואז יתגלה מחשבתן של ישראל שקדמו לתורה שנבנו מרחל ולא. ולא שייך לזה הענין של שתי אחיות אבל עד אותו הזמן הרי אסור לקחת אשה אל אחותה בחייה. ולכן בשעה שיגישו את כוס של ברכה לעתיד שזה לפני הפסיקתא של ברכת המזון לא יוכל יעקב לברך מצד האיסור של שתי אחיות. אולם יעקב בעצמו הוא הבחינה של מחשבתן של ישראל, ומכיון שזאת היתה לפני קבלת התורה ומחשבתן של ישראל קדמה לתורה. והמחשבה העליונה היתה כי דוקא מרחל ולא יבנה בית ישראל.

ב"ה

פ י ג ש

תר"ץ

מן התוכן:

אחד באחד - אחד שכנית, ואחוד מזגית.
 עדות ביעקב וחורה בישראל. בעדות: בחינת
 ראייה ובחינת ידעה, עדות ביעקב ועדות ביוסף
 ענין הודאח בעל דין כמאה עדים, יהודה בבחינת
 הודאת בעל דין, אהבת השם וקידוש השם.
 גדלות תבואה ואחדות תבואה.

במדרש א) אחד באחד יגשו ורוח לא יבא ביניהם הכתוב הזה נאמר
 על הלוייתן המקיף את העולם, וכתוב זכר ונקבה ברא אותם. כל יצירת
 בע"ח נבראו זכר ונקבה, ואמרו חז"ל מכיון שראה השם שעלולים הם להציף
 את העולם, מלח את הנקבה לע"ל, והמדרש קורא את המפוסק הזה על יוסף
 ויהודה, כבר אמרנו במפרשות הקודמות, כי יוסף ויהודה היו שתי שיטות
 בהנהגת העולם וקביעת קדושת ישראל. והמדרש קורא עליהם את הכתוב
 אחד באחד יגשו ורוח לא יבא ביניהם, דייק הכתוב ורוח לא יבא ביניהם,
 היה משמע, שכן הי' יכול לבא רוח ביניהם, באור זה: אחד נקרא השם ואנו
 אומרים שמע ישראל ד' אחד, והמדרש גורס ליוסף ויהודה לשון אחד, בחז"ל
 אמרינן מלך בשר ודם אין משתמשין בשרביטו אין יושבים על כסאו, במלך

א) ברא' רבה צ"ג
 ב) באיוב פ"א
 ג) בראשית א'
 ד) בנב' ב"ב ע"ד

ה) תנחומא פ' בשא

בשר ודם שכל כבודו הוא רק התנשאות מאחיו, והכבוד הזה בא ע"י בשר ודם, שמחלקין לו כבוד, לכן כל הדמות של אדם פשוט, הוא פגיעה בכבוד המלך, כי כל כבודו הוא רק לזמן, וכלב החי טוב מן הארי' המת. אמר שלמה המלך ׀ אולם הקב"ה אשר כבודו מלא עולם ואין בזה השתנות, ואין הכבוד בא ע"י בשר ודם, מותר להשתמש בכבודו וכתיב ׀ ושלמה ישב על כסא ד' ואין בזה פגיעה ח"ו, ועוד יותר מזה, דרשו חז"ל ׀ כתיב את ד' אלהיך תירא לרבות תלמידי חכמים, וכתיב ׀ וה' אלקים הולך בסערות תימן, ובאליהו הנביא כתיב ׀ והנה עלה בסערה השמימה וכמו כן כתיב ׀ והתקדשתם והייתם קדושים, כי אני ה', אמרו במדרשים ׀ משל למלך שקבל שלשה עטרות שתיים מסר לידי בניו ואחד נטל לעצמו, כי פעמים נכתב קדוש אצל ישראל בס' התשב"ץ מובא, כי יש שני מיני אחדים, יש אחד שכנית ויש אחד מזגית. אחד שכנית, זה הסרת ההבדלים המונעים את האחד כגון אחד של צבעים שונים, אשר משני צבעים נולד צבע אחר, אחד כזה הוא לא תמידי ויכול לבא סיבה המרחקת את המתקרבים, ובאחד מקורית נעשו משני הגופים אחד, ומקור אחד, והתבדלות לא יכול לחול על זה כלל, המדרש מרמז ׀ על יוסף ויהודה אחד באחד יגשו, שניהם מכונים לאחד, וכשיתאחדו רוח לא יבא ביניהן, לא יבא פירוד, ולהבין זאת, אנו מוצאים במקרא ׀ ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל, הבחינה של יעקב נקראת עדות, והבחינה של ישראל נקראת תורה, ההבדל בין עדות ותורה הוא בזה, עדים אינם מחדשים בעצמם הם מבררים רק מה שראו, תורה זה חידוש, אולם יש לפעמים צורך בעדים, גם בלי בירור את הנעשה, כגון בקידושין העדים מקימן את הדבר, מכיון שבעדים יש שתי בחינות, כתוב ׀ והוא עד או ראה או ידע, אם לא יגיד ונשא עונו, ישנה בחינת ידיעה וישנה בחינת ראייה, קידוש החודש וקביעת המועדים קביעת זמן קדושת המצוות, ומצות שהזמן גרמה נתנו לישראל, וקביעות זו בא ע"י עדים, קביעת ראש השנה, קביעת המלכות של ד' היושב על כסא משפט, וקביעת יום הכפורים יום הדין נקבעו ע"י ישראל וע"י עדים דרשו ע"ז חז"ל ׀ על הכתוב אקרא לאלקים עליון לאל גומר עליי ׀ זה יום הכפורים אשר נקבע ע"י ישראל ע"י עדים, יעקב נקרא עדות דכתיב ׀ ויקם עדות ביעקב, ויוסף נקרא עדות דכתיב ׀ עדות ביהוסף, נתוסף לו ה' משמו של ד' וד' מעיד עליו, בחשן ואפוד הנקרא חשן המשפט, היה כתוב יהוסף בה"ס יעקב ויוסף שניהם דומים בקלסתר פנים, מה שקרה לזה קרה לזה, שניהם קבעו קדושת עדות בישראל, אולם ביוסף כתוב ׀ מקודם, ויתודע יוסף אל אחיו, מקודם הגיע לבחינות עדות רק בבחינת ידיעה ואח"כ כשהתחבר

(ו) קחלת ט

(ז) דברי הימים י"ט

(ח) פסחים כ"ב

(ט) זכרי' ט

(י) מלכים ב'

(יא) וי"רא כ"י

(יב) רבה קדושים

(יג) ברא' רבה צ"ג

(יד) תהלים ע"ח

(טו) ויקרא ה'

(טז) רבה ברא' צ"ח

(יז) תהלים נ"ז

(יח) תהלים ע"ח

(יט) תהלים פ"א

(כ) טוטה ל"ו

(כא) בראשית מ"ח

עם יעקב כתיבם וירא ישראל את בני יוסף, אז הגיע גם לבחינת ראייה. אולם יש עוד בחינה מובא בתלמוד כט והוא הודאת בעל דין כמאה עדים דמי, בשעה שהבעל דין עצמו מודה אין צורך בעדים, הסכה לזה יש שתי דעות בגמרא. דעה אחת אומרת כי הודעת בעל דין היא מטעם הפקר, שמפקיר את שלו, ודעה שניה אומרת כי הודאת בעל דין מקיים את הדבר כמו עדים הלשון כמאה עדים שנוכר בדברי הגמרא אשר לכאורה רק לגזמא כי בכל מקום מספיק שני עדים, והתורה אמרה, עפ"י שני עדים יקום דבר, אבל בכל זאת מלשון הגמרא כמאה עדים דמי, משמע כי יש להודאת בעל דין יותר חשיבות משני עדים. כתיבם היתה יהודה לקדשו ישראל ממשלותיו, יהודה הודה וקדש שם שמים בפרהסיה, לכן כולו על שמו של ד', יהודה הוא בבחינת הודאת בעל דין כמאה עדים דמי, ולהיפך מבחינת יוסף שהוא עדות, הבחינה של יהודה היא תורה, תורה מחדש, יהודה כשראה את העגלות של פרעה ששלח יוסף, היתה עבודה זרה חקוקה עליהם, עמד יהודה ושרטן, יהודה חידש אין דין ע"ז אלא בשריפה, אומר המדרש כח עתיד הוא השבט הזה להיות שורף ע"ז, התורה שורפת את ע"ז, וכתיב ויפול על צוארי בנימן אחיו, צוארי לשון רבים, אמרו חז"ל כח כנגד שני בהמ"ק שהיו בחלקו שנחרבו וכתיבם וישק יוסף ליעקב אביו, ולא כתיב וישק יעקב ליוסף, אמרו חז"ל כח שקרא ק"ש, קריאת שמע זו אהבת השם וקידוש השם, בק"ש יש בשמע "עין" גדול ובאחד יש ד' גדול ע"ד מרומזו עד, קידוש השם זה העדות של התורה, בס' יצירה מובא, יש כ"ו אותיות של א"ב שבהן הקב"ה ברא את העולם, בכ"ז הת' הגמורה היא העיקר, וכתיבם להנחיל אוהבי יש, בגמטריא ש"י עולמות שעתידי הקב"ה להנחיל לצדיקים לעתיד לבא ויחד עם ה' צדיק זה ת' עלמין דכסיפין, המרומז בווהר, וכתיבם מאתים לנוטרים את פריו, פריו זה תורה ומצוות, הנוטרים זה קדושת השם, עדות של יוסף ותורה של יהודה, שניהם הם בישראל, יש בישראל כל הקדושה והמדות של כל העולם, כי ישראל מכונים נגד כל העולם וכתיבם יצב גבולות עמים למספר בני ישראל, יש שבעים אומות בעולם, וכנגדם בשבעים נפש ירד יעקב למצרים, כל אומה מצד בחינת הרוחנית יש לה שר למעלה, כל נפש מישראל מצד בחינת הרוחנית יש לו שר למעלה, ואמרו חז"ל גם אותן העגלות שעליהן נשאו את שבעים נפש ברדתן למצרים הן אותן העגלות שנשאו את המשכן בעת טלטולו, טלטולו של המשכן היה על מנת להקימו, דכתיבם ויהי המשכן אחד, גם טלטולו של ישראל, הגלותות השונות הן לבא לידי מדרגה של אחד של והוא לבדו ימלוך נורא, שני אוסני אחודים יש לכוון באחדות השם, של אחד,

(כב) בראשית מ"ה
(כג) קידושין ט"ה

(כד) תהלים ק"ד

(כה) ברא' רבה ו"ג

(כו) ברא' רבה צ"ג

(כז) בראשית ג'

(כח) פסחים ג"ו

(כט) משלי ח'

(ל) שיר ח'

(לא) דברים ל"ב

(לב) רש"י כת"י

שתיק ובוחר

ס' ויגש

(לג) שמות ל"ו

האופן הראשון הוא מצד „אתה הוא עד שלא נברא העולם“, מצד בריאת העולם, מצד נתינת התורה, מצד גדלות הבורא, שאנו רואים ע"י נתינת התורה, כלשון חז"ל (ל) הסתכל הקב"ה בבריאת הבורא, מצד קביעת קדושת ישראל, מצד יחודו שהיה יחיד בעולמו, וזה נקרא גדלות הבורא, האופן השני הוא של העתיד, ואחרי ככלות הכל הוא לבדו ימלוך נורא, וזה נקרא אחדות הבורא בכל העולם כולו, וזו היא הבחינה של קדושת השם. בגמ' (ח) ר"ע היה אומר כל ימי הייתי מצטער מתי יבא הפסוק הזה ליד וקיימנו, להגיע ברגע האחרונה של חייו לקדושת השם, יש קדושת השם של אחד שצריכים לבא לזה, וצריכים להשתוקק לזה, וזו היא המדרגה של לבדו ימלוך נורא.

יוסף לשיטתו, יוסף בבחינת עדות השתוקק בעיקר לקדושת השם ואחדותו של לבדו ימלוך נורא גם על הגויים, יהודה לשיטתו בחינת תורה, היתה בחינת אחד שלו מצד גדלות הבורא מצד בריאת העולם, מצד התורה, מצד ההפרשה המיוחדת של ישראל לעמים, גאולת מצרים היתה בבחינת שם הויה, כתיב (י) וארא אל אברהם וכו' ושמי ד' לא נודעתי להם, בחינת יהודה שכולו משמו של ד' ובזכות התורה נגאלו ישראל, כדברי המדרש (י) עתידין הם לקבל את התורה בהר, אולם בגאולת מצרים מרומז אהיה אשר אהיה, כדרשת חז"ל (י) אהיה בגלות זה ואהיה בגלות אחר, וזו היא הבחינה של יוסף שעיקר האחדות היא ואחרי ככלות הכל לבדו ימלוך נורא (י) אחד באחד, כתיב אצל הלויטן המקיף את העולם, וזנבו בתוך פיו להראות על שני אחודים, לעתיד יתאחדו בחינת עדות ותורה, בחינת יוסף ויהודה, גדלות הבורא ואחדות הבורא, או אחד באחד יגשו ורוח לא יבוא ביניהם, יכירו וידעו כל יושבי תבל כי לך לבד תכרע, ביום ההוא יהיה ד' אחד ושמו אחד.

(ד) ברא, רבה י"א

(ה) ברכת ט"א

(ו) שמות ר'

(ז) שמות רבה ג'

(ח) במדרש שם

(ט) איוב מ"א

ב"ה

פ' ו' ג' ש

תרצ"א

מן התוכן:

צדק עליון וצדק במשפט. ערבות של תנאי.

דינים של ב"ח ודינים של ישראל.

כתיב כי צדיק ד' צדקות אהב. יש שתי מיני צדקות. ישנו צדק עליון וישנו צדק במשפט. אם הנאשם יצא זכאי פירוש שזכה במשפט, אבל אין זאת אומרת כי כיונו בזה לצדק עליון. אלא שהשופט דן לפי דעתו ושכלו והצדיקו במשפט, ובלשון הכתוב ב' והצדיקו את הצדיק, אמרו חז"ל ג' צדיק מעיקרא פירוש שכן כיונו לצדק העליון. כמו"כ אמרו חז"ל ו' בשעה שנכנסו לעבר את השנה אמרו לאב"ד גזור את עמנו באותה שעה יצא אור מבהמ"ד ובא לפנייהם והיו יודעין שנתרצה להם ד'. מכיון שסמכות קביעת ראש חודש נמסר לישראל ע"י הבורא בכח קדושת התורה שנמסרה לישראל: ובענין המחלוקת בין ר"א ויהושע, אמר ר"א אין משגיחין בבת-קול, ותורה לא בשמים היא, כי מאז נתינת התורה לעם ישראל אין התורה יותר בשמים. ומצד השני אנו מוצאים דדברי חז"ל שאמרו ה' כל דין הדין דין אמת לאמיתו נעשה שותף למעשי-בראשית, לשון כסול: אמת לאמתו, הרי כי מחובת ב"ד היא לכון את משפטו להצדק העליון. והנה כל דבר שהוא על תנאי, א"כ הרי זה תלוי בגורמים של קיום התנאי, שאם מתקים התנאי, חל הדין ואם לא אין דין זה חל, ומצד הלכה הרי ענין ערבות כמו אסמכתא שלא ה"ל ע"ז קנין, ו' וחז"ל אמרו אין לו. להקב"ה אלא ד' אמות של הלכה בלבד.

(א) תהלים י"א

(ג) דברים כ"ה

(ג) ילקוט שמעוני

דברים כ"ה

(ד) שמו"ר רבה ט"ו

(ה) שבת י'

(ו) גמ' בברכות ח'

הנה הכתוב מאריך כאן בטענת יהודה ליוסף. עד שאמר כי עבדך ערב את הנער. ונכנס בבחינת ערבות, והמדרש מסמן ע"ז את הכתוב: בני אם ערבת לרעך תקעת לזר כספך נוקשת באמרי פיך. והנה כל הערבות של יהודה היתה רק על תנאי שאמר אם לא הביאותי אליך, ומערבות זו שהיתה על תנאי אנו למדין דין של ערבות כלליות בישראל ומכח הערבות אנו באים לדין של תוכחה של הוכח תוכיח את אמתך, ומוה גם לדין בהלכה של ערבות פרטית של אחד בפני חברו, בשעה שכל הערבות היסודית היתה רק על תנאי. באור זה: פרשת דינים, בא ע"י יתרו הגר, זכיה מיוחדת היתה ליתרו הגר שהיה לו דין של

(ז) משלי י'

בן-נח, מצד קיום של ז' מצוות של בן-נח שאחת מהן היא דינים. ע"י באו מצוות דינים בישראל, נתוספה ע"י פרשה אחת בתורה ואתה תחזה, ואח"כ נאמר כבר מפורש כל הדינים בפ' משפטים והדינים ג"כ מחולקים הדבר הגדול יביאון אליך והדבר הקטן ישפטו הם, אולם מדוע לא נאמרו פרשת הדינים עד בואו של יתרו ע"כ עלינו להגיד כי יש הבדל בין דינים של ב"נ לדינים ישראל, (כתיב מ) והוא ישפט, תבל בצדק, במשה נאמר (ט) צדקת ד' עשה ומשפטיו עם ישראל, מה הוא הפרש בין ישפט תבל בצדק לצדקת ד' עשה, הדינים של ב"נ הם לשם תיקון החברה, לזה מספיק דין של צדק, אבל אין בזה קשר עם הצדק העליון, הדינים של ישראל נלקחו מן צדקת ד', וצריכים להיות מתאימים להצדק העליון, ומשום זה אמרו חז"ל (י) כל דין שדן דין אמת לאמיתו משרה שכנה בישראל (יא) אולם כשם שאתערותא דלעילא זוקקה לאתערותא דלתתא, כן הצדק העליון אינו יכול להופיע בלי הצדק של המשפט אשר הנהו לשם תקון החברה, לכן מקודם היו צריכים לבוא פרשת דינים של צדק, כדי למנוע את הפרא של האדם, ומכיון שסו"ס ישראל הנם למעלה מן העולם הטבעי וקשורים עם הצדק העליון לא נאמרה פרשת דינים מקדם לא ע"י משה ולא על ידי אחר מבני ישראל זולת ע"י יתרו הגר, מצד הקשר שלו עם הצדק החברותי מצד הצווי של דינים לבני-נח, שהם לשם תיקון החברה בלבד, וע"י אתערותא זו בא אחר כך פרשת ואלה המשפטים דינים מיוחדים לישראל הקשורים כבר עם הצדק העליון.

אולם בצדק העליון שבישראל נכלל כבר הצד החברותי לכן מערבות של יהודה, שהיתה קשורה עם הצדק העליון, והצדק העליון אינו קשור עם תנאים, אמרו חז"ל (יב) קללת חכם אפילו תנאי היא, באה, ודרשו חז"ל (יג) שהיו עצמותיו של יהודה מתגלגלין בתוך הארון עד שבא משה ובקש עליו רחמים ואמר: שמע ד' קול יהודה ואף עמו תביאנו, מתוך השבועה על תנאי אם לא הביאותי אליך חטאתי לאבי כל הימים, לכן מערבות זו הקשורה עם הצדק העליון אנו יכולים לדמד דין של ערבות ותוכחה בישראל, וגם דין של ערבות פרטית שהיא לשם תקון החברה, מכיון שהכל נכלל בצדק העליון, וזהו אני ד' אוהב צדקות שתי הצדקות ביחד.

(ח) תהלים צ"ח

(ט) דברים לג

(י) שבת י'

(יא) סנהדרין ז'

(יב) מכות י"א

(יג) שם

ביה

פ' ו י ג ש

תרצ"ב

מן התוכן:

חלום ודמיון, מדרגות בחלום, רצון ושכל, יוסף ובנימין, חלום ונבואה, בחינת יעקב, ערבות בעולם הזה וערבות בעולם הבא, עולות ושלמים, ישראל ועכו"ם, בחינת התפארת, החבור של עולם הזה ועולם הבא.

כתיב א) ויסע ישראל וכל אשר לו לו בארה שבע, ויזבח זבחים לאלקי אביו יצחק, ויאמר אלקים לישראל במראות הלילה ויאמר יעקב יעקב. ואח"כ ויאמר אנכי אלקי אביך, אל תירא מרדה מצרימה. במשה כתיב ב) אנכי אלקי אביך, אלקי אברהם יצחק ויעקב. ופה נזכר רק אלקי אביך. מתחילה כתוב ויסע ישראל, ואח"כ אמר לו ד' יעקב יעקב, והכתוב אומר ג) אל יקרא עוד שמך יעקב כי אם ישראל, ולמה הכתוב קורא אותו שוב בשם יעקב, כמו כן כתוב ד) ויזבח זבחים לאלקי אביו יצחק, בנח כתוב ה) ויקח מכל הבהמה הטהורה וכו' ויעל עולות, גם באברהם — ויקח את האיל ויעלהו לעולה תחת בנו ופה נזכר בראשונה בכתוב ויזבח זבחים. כמו"כ כתוב ו) ויאמר אלקים לישראל במראות הלילה. בבלעם כתוב ז) ויבא אלקים אל בלעם לילה. גם ללבן הארמי ח): ויבא אלקים אל לבן הארמי בחלום הלילה. משום שהיו נביאי אומות העולם, אבל למה פה במראות הלילה. הבאור הוא, יעקב חולם, דכתיב ט) ויחלום והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה. יוסף חולם, דכתיב י) ויחלום יוסף והנה השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחוים לו. בגלגל החלום נמכר לעבד. שר המשקים ושר האופים חלמו, ושוב בסכת החלומות האלה עלה יוסף לגדולה.

חלום ודמיון: ישנם שני מיני חלומות. ישנו חלום שאמרו חז"ל יא) אף על פי שמקצתו מתקיים, כולו אינו מתקיים. ועוד יותר מזה ישנו חלום שהוא אחד מששים לנבואה יב) וישנו חלום שאמרו חז"ל יג) אין חלום בלי דברים בטלים, או רוב החלומות הולכים אחר הפה, או שאמרו יד) חלמא דבי שמשא לית בהו ממשא. וכבר דרשו הדרשנים: דרש, ר"ת דמיון שכל רצון, וכשמם שיש שני מיני חלומות, כך יש שני מיני רצון: ישנו רצון עליון וישנו

א) בראשית מ"ו

ב) שמות י"ג

ג) בראשית ל"ב

ד) בראשית מ"ו

ה) בראשית ח'

ו) בראשית מ"ו

ז) במדבר כ"ב

ח) בראשית ל"א

ט) בראשית כ"ח

י) בראשית ל"ו

יא) ברכות ג"ה

יב) ברכות ג"ז

יג) ברכות ג"ה

יד) יומא ט"ג

רצון תחתון. רצון התחתון בא אחרי מחשבת השכל של דבר דבור על אופניו. רצון העליון הוא מתנת אלקים ממעל והוא קודם להשכל וקודם שנולד באדם השכל. ולכן השכל תלוי ברצון העליון ורצון התחתון תלוי בשכל. החבור של רצון ושכל אם בין רצון עליון להשכל. או בין שכל אל הרצון התחתון. זה הדמיון.

משה רבנו נקרא רצון שוכני סנה. היה כולו רצון ד' רצון עליון. ולכן כתוב (ט) אם יהי' נביאכם במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו לא כן עבדי משה פה אל פה אדבר בו. ושני מיני חלום ודמיון ישנם: ישנו חלום ודמיון שבא לשם התחברות הרצון העליון עם השכל. לשעבד המחשבה והשכל לרצונו יתברך. זוהי בחינת החלום והדמיון של יעקב ויוסף. וישנו חלום ודמיון אשר בא לשעבד את הרצון התחתון אל השכל כדי למנוע את הפרא והחיה אשר באדם. סוג זה של חלומות היה של לבן. בלעם. שר המשקים ופרעה. ואמרו חז"ל (ט) אין אדם רואה אלא מהרהורי לבו. הדמיון לא בא אלא לשם צירוף. אם זה צירוף של שכל עם הרצון העליון או צירוף הרצון התחתון אל השכל. חלום זה ג"כ דמיון. וההבדל בין חלום לדמיון הוא בזה. כי דמיון זה המקשר אם בין שכל ורצון או בין רצון ושכל כנ"ל אולם חלום זה מחובר מדמיון ודברים בטלים. ואמרו חז"ל (י) אין חלום בלי דברים בטלים. כגורן שהתבואה והקש מעורב בו. ומשום זה זקוק החלום לבידור. לברר מפני הקש. ודרשו חז"ל (י) רוב החלומות הולכין אחרי הפה. וכתוב (י) פי צדיק יגוב חכמה ולשון תהפוכות תכרת. שפתי צדיק ידעון רצון ופי רשעים תהפוכות. לכאורה זה כפילות לשון. אבל באמת החלום בא לכסות את הדמיון. אולם פי צדיק יגוב חכמה. הפה מתחיל לחפש אחרי השכל ושפתי צדיק ידעון רצון. השכל מתחיל לחפש אחרי הרצון העליון. ולשון תהפוכות — פי רשעים מתחיל מלמעלה למטה. לכן את השכל עם הרצון התחתון. המחפש בחלום מקודם את הדברים הבטלים.

יוסף ידע לפתור חלום. כלשון חז"ל (כ) עשו דומה לקש ויוסף לניצוץ. בחלום הרגיש תיכף את הניצוץ. את הכונה. יוסף צדיק עליון ובנימין צדיק תחתון. יוסף בעל הניצוץ אמר שמני אלקים לאדון לכל מצרים. חפץ הרחבת הקדושה על כל העולם. בנימין צדיק תחתון שאף להשראת השכינה בחלקו. משכן שילה היה בחלקו של יוסף והיה בלי מחיצות. מעלת צדיק עליון. צדיק תחתון חפץ צמצום. במקדש. בחלקו של בנימין. היתה הגבלה של חצר לאכילת קדשים (כ) ולכן נקרא צדיק תחתון שחפץ להרים את רצון התחתון אל השכל. וכך היתה הבטחה ליעקב וישכון ישראל בטח בדרך ההתגלות

(ט) במדבר י"ב

(ט) ברכות ג"ה

(י) שם

(יח) שם
(יט) משלי י'

(כ) ילקוט שמעוני
בראשית ל'

(כא) תנחומא
ט' נשא

בעתיד, אולם גם בזמן הזה דרוש קצת חבור, ושלמה התפלל גם הנכרי שיבוא מארץ רחוקה תשמע את תפילתו ולזה היה דרוש חבור של צדיק תחתון עם צדיק עליון, וזה היה מוכרח להעשות בהעלמה, כי בנימין הלא חסף את הצמצום. לכן הגביע של יוסף נכנס באמתחת בנימין בהעלמה, לחבר את צדיק עליון עם צדיק תחתון, לכן יוסף מצד בחינתו החזיק גביע שהוא גבוה מעצמו, כי ההבדל בין כוס לגביע הוא בזה: כוס צריכה הגבהה, דכתיב כוס ישועות אשא, ואילו גביע גבוה מעצמו. יוסף החזיק בהבחינה של העתיד, של יכירו וידעו כל יושבי תבל, אולם העולם הזה לא היה עדיין מוכשר לזה, ומקודם צריך לבא צדיק תחתון, צדקת בנימין. לכן דרשו חז"ל על עתיד יגיד דוד המלך כוס ישועות אשא, או נרים את הצדקות למעלה עליונה.

(ב) מסחים קכ"ב

המחבר בין חלום לנבואה היה יעקב, אותה הנבואה נאמרה לו בחלום או במראות הלילה, אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה. מה גם עלה, מה זה מרמו, על הגאולה העתידה. יעקב תפארת האבות, הוא המכון של הגאולה העתידה. בספרי המקובלים פרשו: ר"ת של משה, מה שהיה הוא שיהיה, ומשה מלבר יעקב מלגו, לכן יעקב אבינו לא מת, הכונה כי הגיע לאותה המדרגה של אחרי תחית המתים. וארבעה עולמות נפגשו פה: יהודה עולם לחוד, יוסף לחוד, בנימין לחוד, ויעקב לחוד, כנגד ארבעה עולמות: עולם הזה, עולם העליון זה עולם נשמות, ימות המשיח, תחית המתים ועולם הבא. יעקב מכיוון נגד עולם הבא שהוא אחרי תחית המתים, תיקון עולם הזה בא ע"י ערבות, יסוד הערבות זה של יהודה, כי עבדך ערב את את הנער, על יסוד הערבות נתנה התורה שהיא סם החיים של העולם, דכתיב בקבלת התורה (כ) ויחן שם ישראל, כולם כאיש אחד בלב אחד, ומצד הערבות באה מצות הוכח תוכיח, וכל אחד מישראל מוציא את השני ידי חובתו. ולכן הגויים נקראים אומות חעולם, שאי אפשר בהם אחדות. ישראל הנהו עם אחד, מסני שיש בהם אחדות ולא רק בעולם הזה, אלה גם בעולם הבא נחוצה ערבות, דכתיב (כ) ונחל עדניך תשקם, דרשו חז"ל (כ) עדניך אין כתיב כאן אלא עדניך, מלמד שכל צדיק יש לו עון בפני עצמו, הערבות מחברת אותם למעגל אחד, יעקב הוא בבחינת עולם הבא של אחרי תחית המתים, מיסוד הדברים שאמרו המקובלים בחינת אדם בכסא, דמות יעקב חקוקה בכסא הכבוד, ולכן לפני שירד מצרימה כתוב: (כ) ויזבח זבחים לאלקי אביו יצחק, בגמ' (כ) עכו"ם נודרין נדרים ונדבות כישראל, ובכל זאת אמרינן רק עולות, עכו"ם יכולים לנדב, כי השגת עכו"ם לא מגיעה לא עולות אשר כולה כליל, בבחינת עולם הבא, ואינה

(ג) שמות י"ט

(ד) תהלים ל"ו
(ה) סנהדרין ק'
לקוט שמעוני
תהלים

(ו) בראשית מ"ו

(ז) ערכין י"

מגיעה לשלמים אשר בעליהן אוכלים ומתכפרין בה בחינת עולם הזה: מטרת ישראל היא גם לתקן את העולם הזה, מבחינת יפה שעה אחת בעולם הזה מכל חיי עולם הבא בשלמים אנו מוצאים בחינה זו. בכל הקרבנות של האבות אין אנו מוצאים בחינת שלמים רק כאן. הכונה בזה: כי בתחילה עלה במחשבתו לברא את העולם במדת הדין ראה שאין העולם שתף מדת הרחמים למדת הדין, וזה הוא החסד כי אמרתי עולם חסד יבנה, וזו מדת אברהם אבינו. יצחק בחינת גבורה, בחינת דין, יעקב בחינת תפארת של רבוי גונוי, כלול בו חסד וגבורה. לכן בעולם הזה הלכה כבית הלל, המקילין. לעתיד, אמרו המקובלים, תהיה הלכה כבית שמאי המחמירין, לעתיד כאשר יבא התיקון יתקיים העולם בדין לכן דרשו חז"ל כח לעתיד יאמר הקב"ה לא בסבא טעמא ולא בדרדקי עצה, ויגידו ישראל ליצחק כי אתה אבינו, ישמחו ישראל שיבאו לבחינת הדין ויצחק יהי מקור הגאולה וזה כי ביצחק יקרא לך זרע, זרע הגאולה, שדרשו חז"ל כט) שיעשה את החשבון עם הקב"ה מכל שנות חייו של בן אדם, ויגיד פלגא עליך ופלגא עלי, ואני כבר הקרבתי את עצמי לסניך. היסוד לזה מובא בזהרה, אני ד' לא שנית: המחשבה העליונה, לא נשתנית ויסוד קיום העולם ישוב בעתיד להיות בדין אברהם נשתנה שמו מאברם לאברהם, וכל הקורא אברם עובר בעשה. יעקב נשתנה שמו לישראל, יצחק לא נשתנה שמו, ולכן הוא מקור הגאולה. אולם בחינת עולם הבא של צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם זה ג"כ מדת התפארת, אבל לא שותפות של חסד וגבורה, אשר בעולם הזה, דכתיב ועושה חסד חנם, שזה חסד של חנם. אולם בחינת תפארת של עולם הבא, אחרי שקיום העולם יוכח בדין אז זה יהיה תפארת, בחינת תפארת לו ותפארת לעושיה. בעולם הזה מדת הרחמים היא רק שתוף למדת הדין, אז החסד הוא מצד הויה של קיום, להחזיק את הקיים. לעתיד התפארת תהיה בבחינת אל אלקי אביך, ולכן כאשר ירד יעקב מצרימה, כתוב ויזבח וזבחים בחינת תיקון עולם הזה, לאלקי אביו יצחק, לאותה בחינת הגבורה של העתיד, בחינת עולם התיקון, וזה מיסוד הדברים דכתיב וא ותחי רוח יעקב אביהם, שבחיו הגיע כבר להבחינה של אחרי תחית המתים, לחבור של עולם הזה עם עולם הבא, שאז תתגלה התפארת, ותפארתו של ישראל, אותה הדמות החקוקה בכסא הכבוד, לכן נאמר לו אנכי אל אלקי אביך לבד, וקרא לו יעקב יעקב בלי שנוי שם, אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה, לרמוז לו על הגאולה העתידה ועל ההתגלות של המחשבה העליונה.

כח) שבת פ"ט

כט) שם

ל) בראשית מ"ו

לא) בראשית מ"ה

פ י ח י

תרפ"ט

מן התוכן :

גלות וגאולה, סמל של גאולה בתוך הגלות,
מדרגת קנין, קבלת עול מלכות שמים, כח
האחדות, יראת עי'לאה ויראה תתאי'.

גלות וגאולה הנם שני הפכים. בזמן שישנה גלות אין גאולה, ובזמן שישנה גאולה אין גלות. בכל זאת אפשר, סמל של גאולה בתוך הגלות. יעקב האחרון של האבות, לא היתה הגלות יכולה לחול עליו. אמנם סבל צרות רבות בחייו אבל בתוך גלות לא היה יכול להיות. לכן אמרו במדרש א' למה פרשה זו סתומה, כיון שמת יעקב אבינו נסתם ממנו כל צרות שבעולם, ואז התחילה צרות השעבוד במצרים. יוסף שהיה אחד מן השבטים, וכדעת חז"ל ב' כל זמן שהיה אחד מן השבטים קיים, לא שעבדו את בני ישראל, בכל זאת יוסף הרגיש כבר את הטעם של גלות דכתיב ויקם מלך חדש אשר לא ידע את יוסף. יוסף היה כבר סמל של גאולה, אבל סמל בתוך גלות. מכאן ההפרש בין בקשת יעקב שבקש ונשאתנו ממצרים וקברתני בקבורתם, ויוסף בקש פקוד יפקוד, והעליתם את עצמותי מזה. והענין הוא בזה, כי הגלות היה בהכרח לשם כיון הגאולה. אנכי ארד עמך מצרימה, ואנכי אעלך גם עלה. וכל זמן שהיה אחד מן האבות חי אי אפשר היה שתתחיל הגלות, וממילא לא היתה אפשרות של התחלת הגאולה. בחשבון השעבוד אמנם נכנסו גם השנים הללו, אבל הגלות א"א היה לו להתחיל, משום זה בקש יעקב אל נא תקברני במצרים, לכאורה למה לא בקש והעליתם את עצמותי כמו שיוסף בקש, ומה הקפיד אם באופן זמני יקבר במצרים. והדעת זקנים מבעלי התוס' מביא בשם מדרש: שיוסף אמר לו אנכי אעשה כדברך, גם אנכי אניד לבני לעלות אותי ממצרים, ובכל זאת נשאר ארונו במצרים עד זמן הגאולה. ואילו

(א) ברא' רבה צ"ו

(ב) ילקוט שמעוני
שמות א'

יעקב הקפיד שלא להקבר שם אף באופן זמני, וזה מטעם הנ"ל, כי כל זמן שגופו של יעקב היה במצרים א"א היה לגלות שתתחיל, אולם יוסף שהוא היה סמל הגאולה בתוך הגלות, היה הכרח להשאר במצרים עד זמן הגאולה אבל בקש יעקב לא רק ונשאתני ממצרים לא להיות נכלץ בתוך הגלות, אלא גם וקברתני בקבורתם, במקום הקנין שעשו האבות בארץ ישראל, לחוק בקבורתו יותר את הקנין של עם ישראל בארץ ישראל, הברכות של יעקב נקנו מעשו, ועי"ז החשיב את כח הקנין מכח התולדה. גם לאברהם נאמר ברוך אברהם לאל עליון קונה שמים וארץ, אברהם הכיר את בוראו בבחינת קנין, שזו מדרגה יותר חשובה, ושתי מדרגות הן, הראשונה היא בבחינת תולדה, השניה היא בבחינת קנין, וביסודה של בחינת קנין נמסרה הבכורה ליוסף, בשבילך ירדתי למצרים, בשבילך אמרתי אמותה הפעם, ועי"ז נקנתה הבכורה ליוסף, יען כי הבכורה לא נמסרה מכח התולדה שהיא מדרגה יותר פחותה, אלא מכח הקנין, וברך את יוסף פעמים מצד קנין של הבכורה, ואמר וקברתני בקבורתם לחוק את הקנין של ארץ ישראל, ואמרו חז"ל במדרש u כי יעקב חפץ כבר להכין את בניו לגאולה, וחפץ לגלות את הקץ ונסתלקה ממנו שכינה, חשש יעקב שמא אינם ראויים עדיין לגאולה, והיסוד לגאולה צריך להיות אחדות ד' ואחדות ישראל, שאל אותם שמא יש בלבבכם אל אחר, אמרו שמע ישראל ד' אלקנו ד' אחד, ואף הוא היה מרחשן בשפתיו ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, לכאורה מדוע גם הוא לא אמר שמע, אלא מובא כי פעמים צריכים לקבל עול מלכות שמים בקריאת שמע, באחד, ובכל נפשך, הכונה בזה, כי קבלת עול מלכות שמים באחד הוא מצד הטבעי מצד התולדה ומצד קדושת יעקב המיוחד שאין תערובת זר בבניו, ולכן באחד מקבלים עול מלכות שמים מכח קדושת יעקב, מצד אחדות ישראל ואח"כ בכל נפשך, מצד הצוי המיוחד של אחדות השם, ובספרי המקובלים, מובא כי קבלת עול מלכות שמים באחד היא בחינת יראה עילאה, וברוך שם כבוד מלכותו נקראת יראה תתאי הנתונה לבני ישראל, ולכן בזמן הסתלקותו של יעקב אבינו, והוא חפץ למסור את כח האחדות לבניו, וזהו גילוי הקץ בעתיד, וראה כי נסתלקה ממנו שכינה, שאל אותם שמא יש בלבבכם מחלוקת כי שתי גירסאות בחז"ל, הראשונה שמא אינם ראויים לגאולה, מצד השאלה, שמא יש בלבבכם אל אחר, שמא אין בהם אחדות השם, והשניה שמא יש בלבבכם מחלוקת, מצד השאלה שמא אין ביניהם אחדות ישראל, אמרו השבטים שמע ישראל ד' אלקנו ד' אחד, שאנו מקבלים עלינו כח אחדות זו, ואז רמו להם על היראה תתאי, שמטרת האחדות של ישראל היא

(ג) ברא' רבה צ"ח

(ד) בגמ' מסכים נ"ו

לשאוף להגיע למלכות שמים, וזה ואף הוא היה מרחשן בשפתיו ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד: ללמדך שע"י יראה עילאה ויראה תתאי יזכו לגאולה העתידה.

ביה

פ י ו י ח י

תר"ץ

מן התוכן:

גילוי הקץ וקירוב הקץ, עיני שירה, הקדיש בלשון ארמית, הכיוון של הקיש, עשה דוחה לית, יראה עילאה ויראה תתאי, מעשי מרכבה, יעקב אבינו לא מת, ודוד מלך ישראל חי וקים.

ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה.

בזוהר א מובא: מה הלשון ויחי, יען כי שבע עשרה שנה אלו היו חיים אף כי היה במצרים ומצרים נקראת ערות הארץ, מקור הקליפות והטומאות בעולם, היה בכח קדושת יעקב לטהר. וחז"ל אמרו ב על הלשון ויחי: יעקב אבינו לא מת. ושאלו: וכי בכדי ספרו ספדיה וחנטו חנטיה, אלא מקרא אני דורש: מה זרעו בחיים אף הוא בחיים. ביעקב אבינו אנו מיחסים לשון שלילה: לא מת. בדוד מלך ישראל אנו מיחסים לשון חיוב ואנו אומרים: דוד מלך ישראל חי וקים.

(א) פ' ויחי רט"ו

(ב) תענית ה'

כמו"כ אמרו חז"ל למה פרשה זו סתומה, אלא, בקש יעקב לגלות את הקץ, ונסתלקה ממנו שכינה, כנראה שענין הקץ לא תלוי בזמן, אלא בעיקר בהתגלות. לא אמרו שיעקב בקש לקרב את הקץ אלא חפץ לגלות את הקץ.

(ג) ברא' רבה צ"ו

ולהבין זאת: כתוב ה למרבה המשרה ולשלום אין קץ. כתוב המשרה במ' סתומה בתוך התיבה, מה שתמיד זה במ' פתוחה. דרשו חז"ל ה על יחזקיהו שיכול היה בזמנו להיות המלך המשיח, וסנחריב יכול היה להיות גוג ומגוג אבל מכיון שחזקיהו לא אמר שירה על מפלתו של סנחריב עד שפתחה הארץ

(ד) ישעיה כ"ד

(ה) סנהדרין צ"ב

- (ו) ישעיה כ"ד ואמרה שירה דכתיב " מכנף הארץ ומירות שמעתי*). לא זכה להיות המלך המשיח ונשארה המשרה בקלקולה במ' סתומה. וכתוב בנחמיה כי ראה פרצים בחומת ירושלים, כתוב " אשר המ פרצים, כתוב המ במ' פתוחה אשר צריכה להיות במ' סתומה. אמרו חז"ל ח) לעתיד תתוקן החומה ויתחלפו המ"ם של פרצים להמ"ם של המשרה.
- (ז) נחמיה ב' וזה הוא שאמר יעקב לבניו: הקבצו ושמעו. אמרו חז"ל ט) שבקש לגלות להם את הקץ ונסתלקה ממנו שכינה. אמר יעקב מכיון שאינם ראויים לגלוי הקץ, שמא יש בלבכם מחלוקת על הקב"ה, לשון מחלוקת לשון פילוג את היה הוה ויהיה. אמרו שמע ישראל אבינו ד' אחד, כשם שאין בלבבך מחלוקת כך אין בלבנו מחלוקת אלא ד' אחד. בקריאת שמע אנו אומרים: בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך. דרשו חז"ל י) שלא יהיה לבך חולק על המקום. בכל נפשך, אפילו בשעה שהוא נוטף את נפשך, ובכל מאדך, בכל מדה שהוא מודד לך. ואומר המדרש יא) כי הק"ש שלנו מכוון ככה: שמע ישראל אבינו ד' אלהינו שהורית לנו הוא ד' אחד. בזהר יב) מובא מדוע נקרא משה רבנו רביא מהימנא, שחפץ שכל העולמות יהיו בידו וכולן לקרב לד' אפילו את
- (ט) ברא' רבה צ"ו
- (י) ספרי ואתחנן
- (יא) ברא' רבה ויחי
- (יב) זוהר פ' וארא

נחמת ישראל

(*) ובספרי המקובלים אמרו כי ענין שירה זו המשכה. וכל שירה נותנת מקום לשירה העתידה. או ישיר משה, אמרו חז"ל: (שמחת רבה כיג) אז שר לא נאמר אלא ישיר בעתיד, במדרש שם: נכון כסאך מאז, מאז ישיר. כמריכ כתוב (במדבר כ"א) אז ישיר ישראל עלי באר ענו לה. עלי זה לשון צווי, עתידה הבאר לעלות לישראל. כמריכ כתוב (שופטים ה') ותשר דבורה אנכי לד' אנכי אשירה. כתוב פעמים אנכי. אמרו חז"ל (ילקוט שמעתי שם) מרומז על ד' הוא האלקים בימי אליהו: יען כי שירה זו לשון המשכה, זמירות - זו הפסקה, לשון וכרמך לא תזמור: הארץ שחפצה להגיד שירה לא יכלה להגיד שירה בהמשכה. יען כי הארץ חטאה לפני חטא-האדם, שלא שמעה את צווי ד' במעשי בראשית להוציא עץ פרי - עשה פרי למינו, ולכן לא יכלה להגיד שירה. כי איך נשיר את שיר ד' על אדמת נכר. האדמה שנעשתה נכריה לד' איך יכלה להגיד שירה. רק זמר, כדכתיב (ישע' כ"ד) מכנף הארץ ומירות שמענו. לעתיד לבא דכתיב (תהילים קל"ח) יודוך ד' כל מלכי הארץ, כי שמעו אמרי פוך, כי תשוב הארץ וחשמע בקול ד', או וישירו בדרכי ד'. השירה מה שהארץ אומרת, המובא בפרק שירה, לד' הארץ ומלואה, זו השירה הטבעית שנקבעה בבריאת הארץ לפני שנבראה ולפני שחטאה. אבל השירה האמיתית זו השירה התכליתית אז שר לא נאמר אלא ישיר, והשירה היא המשכה של שירת הגאולה הראשונה, (בגמ' סנהדרין צא). מכאן רמז לחחית המתים. וכל שירה מקרבת את השירה של לעתיד, מגלה את העתיד ומגלה את

העולמות דלתתא בגאולת מצרים כתוב זה שמי לעולם וזה זכרי לדור דור. ובוזרה יג כל התורה כולה שמו של הקב"ה. וכל התורה הוא שם אחד. אנו אינם יודעים רק את שם הויה וגם לא מבטאים רק את שם אדני. במקדש היה הכה"נ מבטא את השם הויה מפני שהיתה לו הכנה בקדושה וטהרה. אנו מכוונים את שם הויה במחשבה ומבטאים את שם אדני. ואומר הזוהרי"ו כי זה שמי מרומז על לא תעשה שמצרפים יה אז בגימ' שס"ה כמספר הל"ת שבתורה. לזכרי שמצרפים וה עולה במספר רמ"ח כמספר מצות עשה שבתורה. הרמב"ן ז"ל"ס אומר מדוע אנו אומרים עשה דוחה ל"ת. יען כי עשה זו אהבה ול"ת זו יראה, ואהבה גדולה מיראה. ובגמרא אמרינן לאו דל"ת חמור מלשון הגמרא ס"ד לכאורה המסקנא היתה צריכה להיות אחרת. אבל הרי עשה דוחה ל"ת א"כ הרי עשה חמורה מל"ת. אבל לפי דברי הזוהר שהאותיות שמי מרומז על ל"ת בצרוף יה וכידוע לדינא לענין כתיבת שם בספר תורה י. ה. לבד יש לה קדושה של שם, ואולם ו.ה. לעצמו אין בה קדושת שם. הרי לדעת הזוהר של"ת חמורה, כי יראה גדולה מאהבה.

(ג) ס' אשור

(ד) זוהר ס' בהר

(ט) ס' יתרו

נחמת ישראל

הקץ. כי השירה זהו קידוש שם שמים האמתי המכיר את העבר את ההווה, תותן תודה עליהם ובטח גם בעתיד, כי אם ישנה רק הדאגה של מחר, אין יכולת כבר לאמר שירה, והרי הוא עובד את ד' בשמחה. לכן כל התורה נקראה שירה. מן ואתם כתבו לכם את השירה הזאת אנו למדים על כתיבת ספר-תורה. לכן אין המלאכים אומרים שירה מלמלה עד שישראל מקדשים למטה. יען כי יסוד השירה זוהי שם הויה המרמז על היה, הוה, ויהיה. והמלאכים אינם יודעים ולא מצפים על השתדל. נבראים לצורך שליחות ומסתלקים אחרי שמלאו את שליחותם. ואין אצלם השארת הנפש. יען כי הם בשלימותם והם רק רוח בלי התלבשות והשירה שלהם זוהי כמו שירת הארץ שנקבעה בעת בריאתם. מכיון שעיקר השירה זהו התכליתית וההדרגתית, המשכה והתחדשות שמתחדשין ומתקרבים להתכלית הנרצה, ואולם המלאכים הם מתחדשין וחדתין נבוט לצפרא. נבראים בכל יום להגיד שירה, אבל הם בעצמם אינן מחדשין ושירתם נקבעה בבריאתם ונבראו לשם זה ומסתלקין אחרי השירה, ואינם ממשיכים על ידי זה את השירה של השחיד המרומז ביהיה, ומשום זה אין בכחם בעצמם להתחיל שירה אף שנבראו לשם זה עד שישראל מקדשין למטה. ומשום זה בשעה שאנו אומרים קדיש על נפסד אנו אומרים בלשון ארמית מכיון שהמלאכים אינם מבנים ארמית, הקדיש על נפסד, מה שאנו אומרים ויתגדל יתקדש שמה רבה, עיינו שנחסר קדוש ד' השם בעולם על ידי הפסד של הנפסד, יען כי במתים חפשי, חסר עיינו קידוש ד' בעולם. זאת לא יכולים המלאכים

אבל באמת יש שני מיני יראה. כתובסו משמים השמעת דין, הארץ יראה ושקטה (טז) תהלים ע"ו
 דרשו חז"ל (י) על קבלת התורה כי תנאי התנה הקב"ה עם מעשה בראשית אם
 תקבלו את התורה מוטב ואם לאו אחזיר את העולם לתוהו ובבוהו. יראה כזו.
 זו יראה של פחד. ויראה של פחד זו אינה עדין יראה גדולה. אולם לפני
 בריאת העולם שאז לא היה הפחד, אז היראה היתה גדולה מאהבה. ודרשו
 חז"ל (יח) בקש הקב"ה לברא את העולם במדת הדין ראה שאין העולם מתקיים
 אם כן היראה הגדולה. כמו"כ אנו מוצאים ביחסנו אל הבורא מוכירים מקודם
 את השלילה ואח"כ את החיוב ואנו אומרים שלא ישיגוהו משיגי הגוף, ואם
 כן כל ההשגות והתאורים החיוביים שאנו מוכרחים קצת לתאר, בפירוש התנה
 אליהם מקודם. כי זה רק לפי מושגנו. אבל את הבורא בגדולתו אין להשיג
 כלל ואין לתאר כלל כי לא ישיגוהו משיגי הגוף, הרי השלילה גדולה, הרי
 היראה גדולה מאהבה. ולכן יעקב אבינו שהיה מקור היראה כדברי המדרש,
 שהק"ש שלנו מכונת, שמע ישראל אבינו בגן-עדן ד' אלקינו שצונו הוא ד' אחד. והיראה
 שלו היתה יראה עילאה, לא יראה של פחד אלא מאותה חלק היראה של לפני
 בריאת העולם. בחינת יראה של המשכה, ולא כמו יראת הפחד אשר נפסקת עם
 הפסקת הפחד. אבל יראה עילאה נמשכת כמו שירה, ולכן בא הבטוי במדרש

(יח) ברא' רבה י"ב

נחמת ישראל

להבין כי אינם יודעים מיתה. וכל מלאך הברא אינו מסתלק עד שאמר את השירה ולא החסיר
 כלום ממה שנקבע בצורך בריאותו. ומכיון שהמלאכים מצטרפין לכל קידוש ד' של ישראל
 כדאיתא (בוהר תרומה קליא) משרתייתא תנינא אינן מלאכין קדישין דמשתכחי בכל קדושה
 וקדושה מה שישראל מקדשין לתתא. ולקידוש זה אינם יכולים להצטרף כי אינם יכולים להבין
 זאת, לכן אנו אומרים את הקדיש בלשון ארמית שהמלאכים לא יבינו.
 אבל ישראל שהנם צורך הבראה כולה מחשבתם של ישראל קדמה לעולם. והם צריכים
 להביא לתכלית הנצחה, ויש אצלם השארת הנפש, וגם הנפש הנעדרת עתידה היא להתחדש
 ולקדש את ד'. והעדר זה רק זמני, לכן אנו אומרים יתגדל ויתקדש שמייה רבה שיתגלה הקץ
 שתתגלה התכלית ואז ממילא ימלא החסרון. כי בהתגלות הקץ תקום גם הנפש הזאת לתחיה ולא
 יהיה כל חסר, התקרבות לזה, המשכה של זה היא השירה אשר בפי הנבראים שאינה רק שירה
 של תולדה שנקבעה בבריאתה, אלא גם שירה תכליתית הכוללת היה, הוה ויהיה. והרי
 השירה היא המשכה.

ולכן מכיון שחזקיהו לא אמר שירה בתחילה על מפלתו של סנחריב, לא היה יכול להמשיך

את קדושת המשיח.

של גילוי הקץ פירוש בהמשכת הקץ. יעקב בקש לגלות את הקץ וגילוי הקץ זה קירוב הקץ. ועי' מובן לנו דרשת חז"ל יעקב אבינו לא מת, ושאלו וכי בכדי חנטו חנטיה וכו' אלא מקרא אני דורש. לכאורה מה היא התשובה מקרא אני דורש. אלא הכונה: מדרשת המקרא בקש לגלות את הקץ. כי חפץ המשכת הקץ. מזה למדים כי לא מת. כי מה זרעו בחיים אף הוא בחיים.

(ט) תענית ה'

ענין מיתה זו התפרדות הרכבה. ומכיון שכל העולם מורכב מחלקים שונים בהכרח שתבוא התפרדות. גם ברוחניות ישנה הרכבה, צירוף אותיות לתיבה אחת, צירוף תיבות למשפט אחד. גם הנשמה מלבד שהיא מורכבת עם הגוף היא גם מורכבת מחלקים רוחניים שונים, ובהתפרדות הנשמה כל חלק הולך למקורו שממנו נלקח. ולכן במתים חפשי כי קיום תורה ומצוות אפשר רק בהרכבה מכל העולמות, ובסתימה לא לראות את ההרכבה וזאת נקראת מעשה מרכבה. ולכן משה רבנו שידע את ההרכבה חפץ שכל העולמות יהיו בידו ואת כולם לצרף לד'. גם יעקב אבינו ראה את ההרכבה של העולמות וזהו שחפץ לגלות את הקץ ונסתם ממנו. חפץ לגלות את הרכבת העולמות ונסתלקה ממנו שכינה. ולכן גם במצרים הנקראת ערות הארץ היה יכול להיות עבד ד'. ועצי ארזים למשכן והבריח התיכון נלקח ממצרים, מכיון שראה את כל העולמות בהרכבתן ראה את הטוב שיש בהן. ולכן לא מת, פירוש שלא חל עליו התפרדות ההרכבה, ובשביל זה מיחסים ליעקב לשון שלייה: יעקב אבינו לא מת. מכיון שהיה מקור היראה עילאה, יראה של לפני יצירת העולם שזו בחינת שלייה: בקש לברא במדה"ד, ראה שאין העולם מתקיים. וזהו יעקב אבינו לא מת. אולם דוד המלך ומלך המשיח, הנם מצורך העולם הזה מיסוד אהבה ומביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה. לכן מיחסים לו לשון-חיוב ואומרים דוד מלך ישראל חי וקים.

אחרי שברכתי על, המוגמר של ספר בראשית. אמרתי להדפיס כאן דברי הרב זיל על סיופ סית, וגם סיום המשנה של תורה שבעיפ גיכ מדברי הרב זיל.

נאומו של הרב ז"ל בחגיגת סיום סית וחנוכת ביהכ"נ בשכונת מקור חיים בירושלם, ביום ו' תשרי תרצ"א.

מן התוכן:

תורה ובית הכנסת, ביהכ"נ בחויל וביהכ"נ בא"י, אין עושין מצוות חבילות חבילות, חומה ומגדל, באור דברי חזיל דבכו שעורים זה בזה, אמצעי ותכלית.

תורה ובית הכנסת הרי הם כמו ארון ולוחות העיקר הם הלוחות, אולם יש גם לארון קדושה. הארון היה נושא את נושאי, והשראת השכינה וצמצום הקדושה היתה בין ברי הארון כדרשת חזיל ובין כתפיו שכן. וכתיב תועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפרת. לכאורה אין הפרש בין תורה לתורה ובין בית-הכנסת לבית-הכנסת. בכל זאת אנו מצאים בחזיל: אין תורה כתורת איי (ספרי עקב) אותה התורה שנכתבה בסדרושה בלי חסר וכלי יתור, בכל זאת יש הבדל בין איי לחזיל. כן הדין בבית הכנסת המשמש מקום לתפילה, להשתפכות הנפש ולתורה. כתיב (מלכים א') והתפללו אליך דרך ארצם דרשו חזיל (ספרי ואתחנן) כי כל תפלה של ישראל בגולה עוברת דרך איי. איכ התפלה בחזיל צריכה לגלגל לעבור דרך איי. כמריכ דרשו חזיל, עתידים בתי כנסיות שבבבל שיקבעו באיי (מגילה כ"ט), הרי כי יש הפרש בין בתי כנסיות שבגולה לבתי כנסיות שבאיי. ואמנם לפנינו שתי מצוות ושתי שמחות: של סיום סית ושל תגיגת ביהכ"נ. לכאורה הרי אמרו חזיל (ברכות מ"ט). אין עושין מצוות חבילות חבילות, ואין מערבין שמחה בשמחה ומטעם זה הרי אין אומרים הרבה ברכות על כוס אחת; אולם התוספת (בגמ' פסחים ל"ב) אומר הא דאין עושין מצוות חבילות חבילות, זה רק במצוות נפרדות וכמריכ בשמחות נפרדות, או אמרינן, במקום שיש לי לעשות שתי שמחות או שתי מצוות אין לערבב אותם למצוה אחת או לשמחה אחת אבל בשעה שאין המצוות נפרדות, או אחת מחזיטה עוד יותר את השגיה. ולכן אומרים הרבה ברכות השיכות זו לזו על כוס אחת. ודרשו חזיל (פסחים פ"ז) על הכתוב אני חומה ושדי כמגדלות, אני חומה זו תורה ושדי כמגדלות אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות. מה הוא ההבדל בין חומה למגדל, חומה מגינה בחוק, מגדל מגין בפנים. עד שלא נפרצה החומה התירה מגינה, אבל משנפרצה החומה או

צריכים כבר להגנה של מגדל. חומה אינה זקוקה לגבורים בתורה יש לכלם חלק אמרו חז"ל בגמי (חגיגה ג') וטף למה באו, ליתן שכר למביאייהן וכחוב כמגדל דוד בנוי לתלפיות, עליו תלויים כל שלטי הגבורים, (שיר ד') מגדל זקוק לגבורים אם נפרצה חיו החומה, אז צריכים כבר לגבורים להחזיק מעמד. מזה אנו רואים כי לישראל שתי קדושות: קדושה פנימית וקדושה חיצונית. הקדושה הפנימית היא התורה והמצוות, הקדושה החיצונית היא וראו כל עמי הארץ כי שם ד' נקרא עליך ויראו ממך. בשעה שהיתה החומה, בזמן שבית המקדש היה קיים היה לישראל התפקיד של הפצת אור ד' בעולם. וכך בקש שלמה המלך וגם הנכרי אשר יבוא מארץ רחוקה להתפלל לפניך שמוע תשמע את תפלתו, אולם כאשר נפרצה החומה אז צריכים כבר להגנה של גבורים ומגדלות. וישנה דעה בחז"ל: אני חומה זה בית המקדש, ושדי כמגדלות אלו בתי כנסיות אשר בבבל. בית הכנסת נקרא מקדש מעט, אבל יש הבדל בין בתי כנסיות שבבבל לבתי כנסיות של איי. בתי כנסיות שבאי ים להם קבע מצד קדושת המקדש מעט המעורב בה, אבל בתי כנסיות שבחרל אין להם קבע כי עתידים הם להקבע בא"י. כי עיקר הקדושה וקדושת איי זה בית המקדש. כתוב (שמות ט"ו) מכון לשבתך פעלת ד' מקדש ד' כתנו יידיך ואמרו חז"ל (בראשית רבה ג"ו) עד שלא נבנה בית המקדש היתה להקביה סוכה במקום המקדש שהיה מתפלל כתוכה מתי יבנה ביתי, דכתיב (תהלים ע"ו) יהי בשלום סוכו ומצעתו בציון. כמרכ אמרינן כתוב (דברים י"ב) כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה. דרשו חז"ל (ספרי ראה) מנוחה זו שילו, נחלה זו בית עולמים. לכן אומר הרמב"ם קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא. קדושת המקדש זו קדושה קבועה נחלה, ואם בתי כנסיות אשר בבבל עתידים לבא ולהקבע בא"י, איכ אין בהם קביעות ואינם נקראים נחלה ולכן מעטים הם ממקדש. ועד כמה שמגיע המעט הזה אין אנו יכולים לשער כלל, כמו דכתיב (תהלים ח') ותחסרוהו מעט מאלקים אשר ביכ אין אנו יכולים לשער מדת המעט הזה. מכאן ההבדל בין בתי כנסיות שבחרל לבתי כנסיות אשר בא"י. בתי כנסיות אשר בארץ ישראל נשפצו מקדושת המקדש והגם קבועים בא"י, והגם בכחית נחלה. בתי כנסיות אשר בחרל הגם בכחית מנוחה ומטולטלין כמו המשכן עד שיקבעו בא"י. ואמרו חז"ל (מ"ק ט') בשעה שהכניס שלמה את הארון לבית קדש הקדשים דבקו השערים זה לזה עד שאמר אל תשיב פני משיתך וזכרה לחסדי דוד עבדך, מה הזכיר חסדי דוד בזה, אלא מכיון שדוד המלך בכבוש א"י, בנין הארץ ויסוד המלוכה בישראל, בנה על שני היסודות ביחד: על הצד החמרי של כבוש והרחבת גבולות הארץ, ועל הצורה הרוחנית שסדר את התהלים נעים ומזירות ישראל. וזהו אולי מכתנים חז"ל: דבקו השערים זה לזה, שער הרוחני ושער הבנין. ואמרו חז"ל (שבת ל') על הכתוב (תהלים ס"ד) כי טוב יום בחצרך, מאלף עולות שעתיד שלמה להעלות. כי במקדש שלמה היה כבר צמצום השכינה, כדרשת חז"ל אצמצם את שכינתי בין בדי הארון, וכתוב (תהלים ל"ו) כי עמך מקור חיים באורך נראה אור. לשון כפול: באורך נראה אור, אנו איננו רואים את האור, האיר הוא רק מכשיר ואמצעי לראות דברים. לכן אצלנו הכשר ומצוה מחולקים כמו אמצעי ותכלית. קדושת בית הכנסת לחדד וקדושת התורה לחדד

בית הכנסת הוא בחינת מכשיר לתפלה ולתורה, והתורה או התפלה הם התכלית. אולם בהקביה שחכשך האמצעי היא גיב תכלית, הרי שמחת מצוה של בנין בית הכנסת הוא כמו כתיבת ספר תורה. לכן בעת שמחת בית השואבה לנסוך המים על המזבח, היתה השמחה בעת שאיבת המים, אף שזו היתה רק הכשרה ואמצעי לנסוך המים אחיכ, וזה באורך נראה אור, באורך אנו רואים את האור בעצמו גם האמצעי הוא אור ותכלית. ומתחברים עייו שתי קדושות, שתי מצוות ושתי שמחות: סיום ספר תורה ובנין בית הכנסת, אשר אחת מוסיפה להשניה חקוקה להשניה הארון ובית הכנסת צריכים לספר תורה, וספר תורה צריכה לבית הכנסת ולכן שתי מצוות שהן אחת.

דברי הרב ז"ל בסיום על המשנה *

מ | ה | ח | ו | כ | ו | :

כאור בדברי חז"ל עתיד הקביה להנחיל לכל
צדיק שיי עולמות, גדרי השוחרות, קדושת איי
לכל ישראל, אמת ושלום, חדיר ומקודש.

אמר ר' יהושע בן לוי (בסוף מסכת עוקצים) עתיד הקביה להנחיל לכל צדיק וצדיק שיי עולמות שנאמר: להנחיל אהבי יש, ואוצרותיהם אמלא. אמר ר' שמעון בן חלפתא. לא מצא הקביה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום, שנאמר: ד' עוז לעמו יחן ד' יברך את עמו בשלום.

הענין של מספר שיי עולמות, פ' התירס (במס' עוקצים פ"ג) שישאל בעולם הזה הם בבחינת בה, שהרי הנביא קורא אותם בת עמי וירושת הבת היא נישור נכסים. אבל לעתיד לבא, יעלו ישראל לבחינת בן, כדכתיב, בנים אתם וכו', וירושת הבן עולה פי עשר על ירושת הבת, לכן בעה"ז הנחיל הקביה לישראל ליא מלכים הוא עישור נכסים בבחינת בת, לעתיד לבא, שישאל יהיה בבחינת בן, יעלה המספר פי עשר. ועשר פעמים ליא הם שלש מאות ועשרה במספר שיי, ומה שאמר ואוצרותיהם אמלא, הענין הוא שיש ב' מיני שותפות: שותפות בענין גשמי כמו כל שותפות שבעולם. דאמרינן שחצי החפץ שייך לשותף אחד החצי השני שייך לשותף שני. אלא שלכל שותף ושותף יש לו שעבוד על החצי השני של חברו, כמו שמפרש הרין דל (בנדרים מ"ה) ויש עוד שותפות הדדית קאופרטיבית ושותפות זו – לכל שותף ושותף שייך הכל, ואציג שקשה להבין ענין זה. דממה נמשך אם זה שייך לזה לא שייך להשני. אולם ישנם גדרים בשותפות באופן שהחלקים אינם מחולקים וכל אחד הוא בעל בית של כל המסעל

(*) קטעי רעיונות של מאמר זה של הרב ז"ל נמסרו לי ע"י אחד מידידי רבנו זצ"ל,

ר' דוב בער בר' הלל הלוי מילשטיין ז"ל. הגיל נמסר ביום כ"ה מנחם אב תרצ"ח. תנצב"ה.

ואעפ"כ אין כל אחד רשאי לעשות כמו בתוך שלו גם בחלק ידוע ורק הסכמה כללית של כל השותפים מחייב, ויש להבין זאת ברוחניות, שיש מקום למציאות כזו שהכל יהא שייך לכל אחד ואחד, ואין אחד מחסר חלק חברו, כענין דכתיב ויאצל מן הרוח אשר עליו וכו', שהאציל רוח נבואה לשבעים זקנים ומשה לא היה חסר עיני כלום. קדושת ארץ ישראל הרי היא ג"כ על דרך זו. אע"פ שא"י נחלקה לשבטים לכל אחד ואחד מישראל, וחלק השייך לזה לא שייך לזה, מ"מ ברוחניות, הרי קדושת א"י כולה שייכת לכלל ישראל. והאבן עזרא (בראשית ל"ג) על הכתוב ויקן את חלקת השדה, מבאר על דרך זו ואומר: מי שקנה חלק קרקע בא"י יש לו חלק לעוה"ב. והענין הוא שכל חלק א"י שהוא בעוה"ז, הרי הוא ברוחניות עולם מלא, ובכל עולם ועולם נכלל מה שיש בכל השיי עולמות. לפיז נמצא שבכל חלק וחלק שבאדמת א"י כלול כל הענין הקדוש ששייך בכל א"י כולה. וע"ז אמר ריב"ל: עתיד הקב"ה וכו' להנחיל לכל צדיק וצדיק ש"י עולמות, ואע"ג שירשה זו היא לכל ישראל אי"כ הרי אחד מחסר חלק חברו ואיך אפשר שיהיה לכל צדיק וצדיק ש"י עולמות. ע"ז אמר ואוצרותיהם אמלא. כלומר, אני אמלא חסרוני זה כי לכל אחד ואחד יהא שייך כל השיי עולמות ואין אחד מחסר חלק חברו. וע"ז אפשר להבין את הסמיכות שהסמיך מסדר הברייתות מאמר ר"ש בן חלפתא בענין שלום ומאמר רבי יהושע בן לוי. העני הוא בזה, שמצינו דאמת ושלום נזכרים זה אצל זה, כמו שנאמר האמת והשלום אהבו, ודרשו חז"ל: אמת זו דין, שלום זה פשרה, הרי שיש קשר בין זה לזה. והנה אמת היא חותמו של הקב"ה כדאייתא בגמ' (יומא ס"ט וסנהדרין ס"ד) שאנשי כנסת הגדולה רצו לבטל יצרא דע"ז וכו' נפל פתקא משמיא הוהו כתיב ביה אמת, אמרו ש"מ דמשמיא הסכימי הואיל וחתמו של הקב"ה אמת. ושלום הוא שמו של הקב"ה, שנאמר גבי גדעון ויקרא לו ד' שלום וכו' (שופטים ו') ולפיכך אסור להזכיר שלום במקומות שאסור לדבר דברי תורה, ואע"ג דהימנותא מותר להזכיר. התשובה היא דהימנותא אינה שם אלא תואר. כדאייתא (שבת י') הרי שהאמת היא בחינת חומם ושלום בבחינת שם. לכאורא הערך העצמי של אמת יותר גדול מהשלום שהרי השם אינו מציאות הדבר עצמו, אלא סימן על מציאות יתיש. בדרך משל, כשאומרים או כותבים שם ראובן, הרי אין בכתיבה או באמירה מציאותו של ראובן ורק סימן על מציאותו של ראובן, וכן יש ראי' מזה שאמר רש"ש בן חלפתא לא מצא הקב"ה כלי מחזיק את הברכה. שאין הכלי עיקר אלא מה שהוא בתוך הכלי, לא כן האמת שהיא בבחינת מציאות עצמו, הרי לך מזה שהאמת גדולה מן השלום. וכן הענין בדרך משל: אם המלך יפקד איזה חוק ויחתום את שמו על חוק זה, אין עדיין לחוק ערך שלם. אבל כשנתן על זה חותם המלך או מקבל חוק זה את ערכו הגמור, הרי לך דשם וחותם חותם עדיף. ומצד שני אנו מוצאים להיטך, שערך השלום גדול יותר מן האמת, שהרי מותר לשנות מפני השלום, הרי שהאמת נדחית מפני השלום.

אך הענין הוא, שני מיני אורות הם המחגלים בעולם. ישנו אור המתגלה רק לשעה ולא לדורות, מפני שהאור גדול ותשגב כ"כ, שאין העולם יכול לקבל הקדושה בתדירות, וישנו אור המתגלה לדורות ובקביעות. אור זה הוא פחות במדרגה מהאור אשר נחגלה לשעה. וכעין כהנה

גדולה של משה רבינו. דאיתא (בגמ' זבחים ק"א) משה כה"ג היה ואכל מקדשי שמים אין עבודתו טעונה בגדי כהונה. ופי' הענין הוא שקדושת משה היתה גדולה ונשגבה כ"כ שלא היה זקוק לשום הכנות והיה תמיד מוכן לקבל את אור השכינה בכל עת ובכל זמן. כמו שאמרו חז"ל, שכינה מדברת מתוך גרונו. לא כן בחינת קדושת דורות, שעבודתם טעונה בגדים וכל הענינים האמורים בכהונה. ואחרי כל הכנות אלה היה זוכה הכה"ג לקבל אור השכינה פעם אחת בשנה, ביום הכפורים. לפיכך אמרין גבי מתנות כהונה, כהנים משלחן גבוה קא זכי, אבל גבי משה נאמר, ואוכל מקדשי שמים. והענין הוא, שבחינת קדושת משה רבינו היא אותה מציאות של קדושת גבוה, כמו דכתיב: ותחסרהו מעט מאלקים. לכן אכל מקדשי שמים ולא זכי מקדשי שמים. לא כן הכהונה לדורות, שאין קדושתם אותה מציאות של קדושת גבוה, לכן משלחן גבוה קא זכי, שהיו זקוקים לזכיה. כן דין של אמת ושלום. אמת היא אור גדול ונשגב שאין העולם סובל אותו. בעת בריאת האדם אמת אמר אל יברא, השליך ד' אמת ארצה (בראשית רבה פ"ח) והאמת נתגלה לעתיד, דכתיב (תהילים פ"ה) אמת מארץ תצמח. ומה שנתגלה בעוה"ז הרי רק לשעה כזמן נתינת התורה, שאז נתגלה אור האמת בעולם. משה רבינו דור המדבר נתגלו רק לשעה. אור של שלום שנתגלה בעולם הוא לדורות. ופעולת אורו הוא, שפי' יכול העולם להתגלגל ולהתמעט מחסרתו וקלקילו עד שיבא לידי תיקון גמור ושלם. ואז יוכל להתגלות האור הגדול של אמת. נמצא לפי"ז, שבחינת שלום ע"י פעולתה שמתגלה בהדרגה בעולם, מכשירה את העולם שיוכל לעתיד לבא, לקבל ולסבול את האור שהוא בחינת אמת.

וענינים של ב' אורות אלו, של אמת ושלום, רמזה לנו בענין של חותם ושם. שם כשהוא מתגלה ע"י אמירה או כתיבה, הוא מתגלה בהדרגה. בתחילה קול אחד והברה אחת ואח"כ מצטרפת עוד הברה אחת וכו', עד שמחיבור וצירוף קולות, שמתגלה בהדרגה מתגלה השם וכן בכתיבה מתגלה קדם הנקודה, אח"כ הקו ואח"כ האות למשפט שלם אשר מצטרף אח"כ לשם שלם. לא כן החותם, שהתגלותו היא בבת אחת. לכן השם הוא מכשיר את ענין החק היוצא מאת המלך שנתן עליו את החותם. כמו דכתיב: כי כתב אשר נכתב בשם המלך תחתם בסבעת המלך אין להשיב. יוצא מזה, שהאמת היא בבחינת אור המתגלה לשעה ולא לדורות ועיקר התגלותו היא בעתיד, לא כן השלום שהוא בבחינת אור המתגלה לדורות, בהדרגה בעוה"ז. והואיל והאמת לא נתגלה עכשו שא"א שיתגלה הכל בבת אחת, שהרי העולם אינו סובלו עכשו, נמצא שהאמת בעוה"ז, עכשו, אינו האמת האמיתית, שהרי אינו מתגלה הכל. וזה רק דרך האמת, כי אם אינה נתגלה הכל אינה עדיין האמת. לכן נדחה מטני השלום, אשר דרך השלום כן להתגלות בהדרגה ואין חלק שאינו מתגלה יותר, למה שנתגלה. ומפני זה הסמיכו מאמרו של ר"ש בן חלפתא על השלום למאמרו של ריב"ל על חלק ישראל לעתיד לבא שישנה שייכות בין זה לזה. שחלק ישראל לעתיד לבא, שהוא שיי עולמות, יתגלה ע"י האור של שלום המתגלה בעוה"ז כמכשיר ע"י פעולתו את העולם שיתגלה אח"כ מאותם ל"א מלכים השיי עולמות. לפיכך השלום הוא כלי מחזיק את הכרכה.

וממה שסיימתי בסיום על המשנה מדברי הרב ז"ל מזה אתחיל בגרגר אחד מחידושי על מס' ברכות באור פשוט בדרך הגיון אשר הראיתי לגדולים והסכימו לי

בגמ' ברכות ב' במשנה: מאימתי קורין את שמע בערבין מעשה שהכהנים נכנסים לאכול בתרוחמן עד סוף האשמורה הראשונה. דברי רבי אליעזר וחכמים אומרים עד חצות. רבן גמליאל אומר עד שיעלה עמוד השחר, מעשה ובאו בני מבית המשתה אמרו לו, לא קרינו את שמע, אמר להם אם לא עלה עמוד השחר חייבים אתם לקרות. ומגמ' מקשינן הלא כבר שמעינן מריג שאמר עד שיעלה עמוד השחר, ומה זה מוסיף לנו ספור המעשה מבני ריג שבאו מבית המשתה, בדרך כלל לא מצואים במשנה ספור מעשה מכיון שהמשנה באה להורות לנו דין של תורה, וגם הלשון במשנה: אמרו לו, לא קרינו שמע כעין ספור המעשה ולא שאלו אם חייבים לקרות את שמע, אם לאו, גם תשובתו של ריג, אם לא עלה עמוד השחר חייבין אתם לקרות תמיה. וכי לא ראה אם כבר עלה עמוד השחר והיה לו להשיבם, חייבים או לא חייבים. תראה לי בזה דלקמן בגמרא מקשים תנא היכא קאי, דקתני מאימתי ומתצאים תנא אקרא קאי דכתיב בשכבך ובקומך, והנה רשיי זל מפרש בדברי ריג עד שיעלה עמוד השחר שכל הלילה קרוי זמן שכיבה, כמריב בפירושו לדברי ר"א עד סוף אשמורה הראשונה, שליש הלילה, ומוסיף ומשם ואילך עבר זמן ולא מקרי תו (יותר) זמן שכיבה. ולא קרינן ביה ובשכבך, ולפי זה אפשר לבאר דבני ריג שהיו בבית המשתה כלשון ספור המעשה במשנה, ואפשר שהיו שושבתיין. וטרודים בדבר ומצוה ולפי הדין הרי עוסקים במצוה פטורים מן המצוה, וחתן פטור גם מקריאת שמע. וכמ"כ אבל העוסקים במת פטורים מן קיש. ובני ריג לא ישנו בזה הלילה שהיו בבית המשתה, איכ אפשר דלא קרינן בהו כלל בשכבך. ופטורים איפוא מקיש, תה דייקו בשאלתם, אמרו לו לא קרינן את שמע, ולא שאלו אם חייבים הם לקרות מכיון שהם באו מבית המשתה אפשר שנכלל פטורים מקיש ולא קרינן בהו בשכבך. וזה שהשיב להם ריג באריכות אם לא עלה עמוד השחר חייבים אתם לקרות, ולא השיב להם חייבים אם לא, פירוש: אין זה תלוי בשכיבה, להגיד מכיון שלא ישנו בזה הלילה לא חלה עליהם החובה של בשכבך, אלא שזה תלוי בזמן שכיבה דעד עמוד השחר הוא הזמן שרוב בני אדם הולכים לישן, ומכיון שגם העוסק במצוה פטור ממצוה רק בזמן עשית המצוה, לכן עכשו אם לא עלה עמוד השחר חייבים אתם לקרות. ועיי' אפשר להגיד דבשאלת בני רבן גמליאל ותשובת ריג שמענו דין חדש, שהחובב הוא בזמן, בלי הבדל של התנהגות הפרט באותו זמן. ולפי' יזכר לנו המשך דברי המתניתין, אשר ריג בתשובתו אמר להם ולא זו בלבד אלא כל מה שאמרו חכמים עד חצות מצותן עד שיעלה עמוד השחר. ובגמרא לקמן מקשים וריג מי אמר עד חצות דקתני ולא זו בלבד הלא הוא הבר פלוגתא לחכמים ואומר עד שיעלה עמוד השחר ומתריך הגמ' הכי קאמר ריג לבניו אפילו לחכמים דקאמרי עד חצות מצותן עד שיעלה עמוד השחר, ואכתי קשה מה ולא זו בלבד, הלא בני ריג

שאלו בענין קיש והוא משיב ולא זו בלבד, אלא גם הקטר חלבים ואיברים וכל הגאכלין וכיו מצותן עד שיעלה עמוד השחר מה ענין שמיטה להר סיני, אבל לפי דברינו שחשובת ריג לבניו היתה שאם לא עלה עמוד השחר חייבים אתם לקרות, פירוש יש להם עוד אפשרות ורשות עכשיו לקרא את שמע, אבל לא היו יודעים מתשובה זו, אם מלבד החיובא מקיימים עוד באותו הזמן גם מצות קיש דאורייתא בזמנה ועי' בגמ' סוטה מיד שמחלקין בין רשות מצוה וחובה (בגמ' חולין ק"ה) מצוה לגבי רשות חובה קריא ליה (ובזבחים נ"ב) מי שנכנס דמו לפניו בין לחובה ובין למצוה, ע"ז השיב להם ריג, ולא זו בלבד שמחויבין אתם לקרות, אם לא עלה עדיין עמוד השחר, אלא שגם מצוה ישנה. ואמר למשל הקטר חלבים ואיברים וכל הגאכלין וכו' כמו באכילת קדשים שישנה חובה וגם מצוה באכילתן, בכל זאת אם לא גמרו את אכילתן, מצותן פירוש ישנה, עוד מצוה עד עמוד השחר כן הדין גם לגבי קריאת שמע. וזה שדייק רשי ז"ל בפירושו במשנה בלשוננו מצותן זמן אכילתן, להודיע שאם עדיין לא עבר הזמן, אז לא זו בלבד שהוא מחויב בדבר, אלא שגם מצוה ישנה, שתמיד שישנו עוד החיובא של הזמן ישנה המצוה, ומה שאמרו חכמים עד חצות, רק כדי להרחיק את האדם מן העבירה. אולם כמו שישנה החובה כך גם קיום המצוה היא עד עלות השחר י"ו.

י' ומצאתי סמך לדברי מן הירושלמי ברכות פ"א הלכה ב' שמובא שם אמר ר' יהודה מעשה שהייתי מהלך בדרך אחרי ר"א בן עזריה ור"ע והיו עסוקים במצות הגיע עונת קיש והייתי סבור שמא נתיאשו מקיש עייש ובפירושו של בעל החרדים. ואולם מכאן ההבדל בהלכה בין בבלי וירושלמי, בבלי (ברכות כ"ז) מובא הדין אם לא קרא קיש בזמן, קורא ע"ז מעות לא יוכל לתפן. ואילו בירושלמי (ברכות דף ר' ע"ב), שואלין לדברי ריג מעתה אף שיעלה עמוד השחר יהיו חייבים לקרות כנראה, מכיון שהירושלמי אינו מביא את ההלכה על קריאת שמע שלא בזמנה מעות לא יוכל לתפן.

אולם דברי הירושלמי תמוהים, מצד אחד הירושלמי מביא את ההלכה של הקורא מכאן ואילך לא הפסיד כאדם הקורא בתורה. איך איך אפשר לשאול מעתה אף שיעלה עמוד השחר יקרא קיש, הלא בעלות עמוד השחר כבר יש החיובא של קריאת שמע של שחרית, ואם לדעת ההלכה של הקורא מכאן ואילך לא הפסיד, איך בני ריג שידעו לשאול לריג, לדעת הבבלי והירושלמי חכמים כותב סבירא או סליגא עלך. בודאי ידעו גם מהלכה זו של הקורא מכאן ואילך לא הפסיד, איך מה שאלו לריג. על אחרי עמוד השחר. בודאי לא מפסידים כאדם הקורא בתורה. ובעל החרדים בפירושו הירושלמי עוד מוסיף על דברי ריג אם לא עלה עמוד השחר חייבים אתם לקרות אומר בעל חרדים חייבים לאו דוקא אלא כקורא בתורה וזה פלא.

מילי דהספידא

שנאמתי ביום ג' אלול תרצ"ו, ליום השנה למות ההוא גברא רבה
ויקירא מו"ר הגאון הגדול רבי אברהם יצחק הכהן קוק.
הרב הראשי הראשון לא"י זצ"ל.

מאת העורך והמסדר, נדפס בעתון 'היסוד' ר' אלול תרצ"ו.

כה אמר ד' התבוננו וקראו למקוננות'

(ירמ' ט')

התכן: התבוננו זה לשון בינה. א"כ דרוש להספידא בינה. קראו למקוננות זה קינה
(בירושלמי מו"ק) מנין לאבל שבעה לסינין מחג, מה חג שבעה. ואם מדמין אבל לחג סימן שיש
לזה קשר. מה הוא הקשר. במשנה (חלק, סנהדרין) כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא שנאמר
ועמך כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ ועוד מוסיף התנא נצר מטעי מעשי ידי להתפאר.
בגמ' (כתובות ק"ד) בשעה שהצדיק נפטר, ג' כחות של מלאכי השרת יוצאין לקראתו
ומכריזין, ראשונה אומרת יבא שלום. שניה אומרת הולך נכחו. שלישית אומרת יבא שלם ינחו
על משכבתם. מה ההבדל בזה.

באור זה: בגמ' (מו"ק כ"ח) אמרינן מאי קינה. אחת מדברת וכולן עונות אחריה.
א"כ הקינה היא בכלל בכי. וכך אמרו בגמ' שם מאי אמרן. וי לאולא, וי לחבילא. מזה היה
אמינא. הקינה זה רק בשעת מיתה או ליה. והכתוב בירמי' שאמר התבוננו וקראו למקוננות אמר
עוד לפני הארבע, כי אתר התרביב נבא בתנחומים, עוד יבנו בתים שדות וכרמים. ונבא על נצח ישראל. יוצא
מזה, כי הקינה היא לשון של תשובה. וכך אמרו חז"ל ג', לבכי ז' למסדר ובת"ח שלשים יום דוגמת משה רבנו.
ואמרינן בגמ' (מריק שם) למה נסמכה מיתת אהרן לבגדי כהונה לומר לך מה בגדי כהונה מכפריין
אף מיתת צדיקים מכפריין. כהנים אמרינן כל זמן שהבגדים עליו כהונתו עליו. אין בגדיו עליו אין כהונתו
עליו. יוצא מזה שבגדי כהונה זה רק המכשיר של הכפרה. ואם בכל זאת אמרינן בגמ' שבגדי כהונה
מכפריין, כע"כ עלינו להגיד כי שתי בחינות בזה. בחינת מכשיר ובחינת כפרה. בגדי כהונה מכשיריין
את הכפרה בשעה שהם על הכהן, ובגדי כהונה בעצמם יש להם ג"כ בחינת כפרה.

כדרשת חז"ל בגמ' (יומא ז') על ציץ הקודש שנחשב לבגדי כהונה, בין כשישנו על מצחו ובין שאינו על מצחו מרצה.

ואם סמכינן מיתת צדיקים לבגדי כהונה, פ"כ שיש למיתת צדיקים ג"כ אותה הבחינה, בתור מכשיר מעין וחחי יתן אל לבו, ובתור כפרה חטאת הקהל בעד כלל ישראל, לכן אמרו חז"ל גדולים מיתת צדיקים כשריפת בית אלקינו, ובמקום אחר דרשו גדולים מיתת צדיקים יותר משריפת בית אלקינו. חורבן הבית היתה כפרה על ישראל והביא את הנצחיות של כלל ישראל, (כדברי חמדרש רבה ס' מצורע) ובא אשר לו הבית זה הקב"ה והגיד לכהן זה ירמיה- כנגע נראה לי בבית ונתן את עציו ואבניו. שפך את חמתו על עצים ואבנים. ואנו רואים זאת מתוכחת ירמיה הנביא. אם לפני חורבן הבית אמר ושארית לא תהיה להם (ירמיה י"ב) ולאחר חרבן נבא אל תירא עבדי יעקב אתך אני, ואתך לא אעשה כלה (ירמיה מ"ו) ובימים החם תושע יהודה וירושלים תשכון לבסח, כי אשיב את שבות הארץ כבראשונה.

ואם אמרו חז"ל גדולה מיתת צדיקים כשריפת בית אלקינו, א"כ כמו שריפת ביהמ"ק כפרה והביאה את נצחיות של ישראל כך גם מיתת צדיקים מכפרת והביאה את נצחיות של ישראל, וכמו שחורבן הבית היתה הכשרה כן גם מיתת צדיקים היא הכשרה, ומה היא הכשרה, הכשרה לעליה, כי גדולים צדיקים במיתתן יותר מבחייהן.

לכן אומר הכתוב התבוננו וקראו למקוננות. וילפינן אבל שבעה מחג. כי בשביל נפש הצדיק הרי הוא עולה עכשו במדרגה, כדברי חז"ל, עד י"ב חודש הנשמה עולה ויורדת, לאחר י"ב חודש הנשמה עולה לשרשה ושוב אינה יורדת. ויש בזה בחינה של שמחה בשביל נפש הצדיק. ועוד יותר מזה אמרו חז"ל בגמ' (מויק כ"ה) רוכב ערבות (הקביה) שש ושמה בבא אליו נפש נקי וצדיק.

לכן אומר הכתוב חתבוננו וקראו למקוננות, דרוש לזה בינה והתחכמות, אין זה קינה סתם. בכה בכה להולך דרשו חז"ל זה שתולך בלי בנים, זה שלא השאיר אחריו כלום בעולם. אבל הצדיק הזה רבינו הגאון זצ"ל, שהשאיר בן כמותו' שהשאיר משפחה, שהשאיר תלמידים, שלמד תורה הרבה ולמדה לאחרים, העמיד תלמידים הרבה, הפיץ תורה ברבים ע"י מאמריו וספריו, דרוש לזה בינה, לדעת מה לקונן על נפש נקי וצדיק זה. לכאורה: להיות כי ימי האדם ספורים, ומשגלד מונין למיתה, ולהישך משמת מונים לחיים, וכדברי חז"ל (כתובות קיא) עתידין צדיקים שיצמדו בלבושיהן וילפינן ק"ח מחיטה, מה חיטה נקברה ערומה, ועומדת בלבושה קיח צדיקים. וכדברי חז"ל (פסחים ס"ה) עתידיים צדיקים שחיי' את המתים. ק"ח צדיקים שגדולים במיתתן יותר מבחייהן, הרי בודאי שעכשו לתקופה של י"ב חודש מיום ג' אלול תרצ"ה יום שבא השמש בצהריים, הרי מתחילין למנות ליומא דחייא של אותו צדיק בעל נפש נקי. ולמה אמרו בגמ' (שבת קה) מלמד שגשע עליהם ההר להרגם על שהתעצלו בהססידו של יתושע. אפשר לבאר עמ"י דברי הגמ' (טוטה כ"ה) של הכתוב נר מצוה ותורה אור תלה הכתוב את המצוה בנר ואת התורה באור, לומר לך מה נר אינה מגינה אלא לשי שעה, אף מצוה אינה מגינה אלא לעי שעה. ואת התורה באור לומר לך מה אור מגין לעולם אף

תורה מגינה לעולם, לכן בשעה שהצדיק הוא בחיים אתנו פה, יש לנו שתי זכויות, זכות התורה וזכות המצוה. אולם משמת נעשה חפשי מן המצות. וחטרה לנו זכות מצותיו וצדקותיו אשר הצדיק הזה בעל נפש נקיה של רבנו הגאון מרן רבי אברהם יצחק הכהן ז"ל, עשה בחיים חיותו, ועכשו נשארה לנו רק זכות התורה.

וזה גדולה מיתת צדיקים כשריפת בית אלקינו. אף כדברנו לעיל הרי הורבן הבית הביא לנו בשורה על נצחיות ישראל, אולם הרי אמרו חז"ל על הכתוב צדק ילין בה (מ"ר במדבר כ') שהתמיד של שחר שהיו ישראל מקריבין בזמן הבית היה מכפר על עבירות שעשו בלילה. והתמיד של בין הערבים היה מכפר על עבירות שעשו ביום. וכך היה צדיק זה בתורתו מצותיו וצדקותיו, מסירות נפשו בעד היחיד והכלל מכפר על היחיד והכלל.

וזה מה שאמר הכתוב התבוננו וקראו למקוננות, צריכים לדעת ולהבחין על מה יש לנו לבכות כעת.

בחז"ל (מוק' כ"ט) דספד וספדוניה, דיטעון וטעניה. רבינו זצ"ל שהיה בוכה על סוירת ישראל על גלות השכינה, על התמעטות התורה, שהיה מוסר את נפשו לחיווך היהדות לקיבוץ גלויות על בנין הארץ. בודאי אנו באיי וכל בית ישראל בגולה, יבכו את השריפה אשר שרף ה'. והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים את ה'. בגמרא (ברכות ל"ג) אמרין אין בבית גנוזי של הקב"ה אלא יראת שמים בלבד. יראה ואהבה. לשניהם אנו זקוקים. כדברי חז"ל עבוד מיראה, שאם באת לבעוט אין ירא כועט. עבוד מאהבה, שאם באת לשנא אין אוהב שונא. אולם יש שני מיני יראה ושני מיני אהבה. יש אהבה תלויה בדבר, ויש שאינה תלויה בדבר, וכדברי הוהר"ש יש יראה עילאה ויראה תתאה. יראת העונש זה יראה תתאה ויראת הרוממות זה יראה עילאה. אולם בחינות אלו אפשר רק בעולם הזה, בזמן שהאדם נמצא עלי אדמות. ויש לאדם עליות, ויכל לבא גם לידי ירידה, והאדם זקוק לאהבה וליראה מיסוד הבחירה שיש לאדם, אולם לאחר סטירתו הרי אהבת ה' היא בלתי תלויה בדבר והיראה היא יראה עילאה כלשון הוהר"ש, וזה שאמרו חז"ל מחיצתן של ישראל היא לפנים ממלאכי השרת, או כלשון הגמרא (חולין צ"א) חביבין ישראל יותר ממלאכי השרת. מלאכים נקראים משרתי ה' הם נבראים למטרה ידועה ואין בכוחם לשנות ממטרתם וכן אין להם גם עליה שיעלו במדריגה, ונקראים עומדים, שעומדים הם בבחינתם. ישראל נקרא מהלכים, דכתיב (זכרי' ג') ונתתי להם מהלכים בין העומדים האלה, מפני שיש להם בחירה. ויש להם גם עליה. לכן אמרו חז"ל, אין מלאכי השרת אומרים שירה למעלה עד שישראל מקדשין למטה. כי השירה של בני בחירה חביבה היא לפני ה' משירה בלי בחירה. לכן זוכים ישראל בעולם הבא, בבית גנוזי של הקב"ה, ונעשים מעון או מרכבה לשכינה. וכך היה רבינו זצ"ל נהוג תמיד לשיר בזמן שמחה וחג, לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו כדברי הרמב"ן ז"ל ס' עקב על הכתוב לאהבה את ה' אל' ולדבקה בו בסוף. וזה שאנו מתפללין שוכן ברומים המצא מנוחה נכונה על כנפי השיכנה, כוהר"ק הרקיע מזהירים את נשמת רבנו ר' אברהם יצחק ב"ר שלמה ולמן הכהן זצ"ל.

ולפי זה אפשר לבאר מה שאמרו חז"ל (מו"ק כ"ט) על הכתוב ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלקים בציון. כי צדיקים אין להם מנוחה אפילו לעולם הבא. בע"כ עלינו להגיד כי יש מנוחה ויש עליה. וההבדל הוא בזה, העובר את ה' ע"מ לקבל פרס, א"כ המטרה היא של היום לעשותן למחר לקבל שכרם ע"כ חתכלית היא קבל את את שכר, ולכן בשעת עשית המצות, יש עליות ע"י פעולת המצות, ואין מנוחה, וכאשר בא לקבלת השכר אין עליות ויש מנוחה. אולם העובד את ה' מאהבה שלא ע"מ לקבל פרס אינו חפץ מנוחה. ורצון יראוי יעשה. לכן גם בעולם הבא בזמן קבלת השכר, יש לו תמיד עליות. ולא שייך עליו כיון שמת נעשה חפשי מן המצוות, ע"ז מובן לנו מאמר חז"ל (ירושלמי כלאים ס"ט ובכתובות ק"ג) שמסופר ברבנו הקדוש, שצוה גר יהא דלוק במקומו שלחן יהא ערוך כאן כל בי שמשא ערב שבת הוה אתי לביתו, והיה מוציאין אותם כקידוש היום. ושואלין ע"ז הו"ל מי שאינו מחויב בדבר, צינו מוציא את אחרים יודי חובתן. ומכיון שמת נעשה חפשי מן המצות. אבל כדברינו לעיל בעובד שלא ע"מ לקבל פרס יש לו לעולם הבא ג"כ עליות ולא שייך להגיד כיון שמת נעשה חפשי מן המצוות. (דרך אגב אמרתי להגיד בפשט הגמרא שהיה מוציאין אותן בקידוש היום, מכיון שרבי לא היה בא אלא בי שמשא, ז"א שעירוב היום, כפירשי שם שערב שבת עם חשיכה נקרא בי שמשא. ולכן עיי בוואו ידעו שקידוש היום, הכונה שהיה מראה להם בזה שנשסק החול והתהילה קדושת השבת). היסוד לזו: כל ישראל יש להם חלק לעובד שנאמר ועמך כולם צדיקים, לעולם ירשו ארץ, וביחוד מי שנקבר בא"י כדברי חז"ל (כתובות ק"א) כל הקבור בא"י כאילו קבור תחת המזבח. ואם אמרו שם מתים שבחז"ל אינם חיים א"כ צדיק שנקבר בא"י לא שייך עליו מיתה כלל. זה שרמזו חז"ל, ועמך כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ, וביחוד שיש זכות של א"י מסירת נפש בחיים בעד בנין א"י, כמאמר הכתוב והנחתי אתכם על אדמת ישראל ונתתי רוחי בכם וחייתם, (כדברי הירושלמי כלאים). ארץ שהמתים שלה חיים תחלה לימות המשיח.

ואמרינן שם במשנה בסנהדרין נצר מטעי מעשי ידי להתפאר, בישראל כתיב וחיי עולם נטע בתוכנו, דומים כמו נטיעה. בנטיעות יש הבדל בין גרעין או זמורה. בגרעין יש עדיין צורך להוציא את הכח של הנטיעה. בזמורה הכח כבר מוכן וצריכים רק, להוציא את הכח לפועל לכן בישראל אומרים נצר מטעי, כי נשמות ישראל קדושה היא ממקור מחצבתה, ויש בנשמה כבר הכח להיות עובד אה ה' מאהבה ומיראה. ותפקיד האדם בעולם הוא להוציא את הכח אל הפועל, להראות על מעשי ידי ה' שתהי' להתפאר, זה שאמרינן בגמ' (כתובות ק"ד) א"ר אליעזר בשעה שהצדיק נפטר מן העולם ג' כתות של מלאכי השרת יוצאין לקראתו. ראשונה אומרת, יבא שלום, כי זה האיש השלום, כי כל מי שחסר לו איזה דבר אינו שלם. הצדיק לא החסיר דבר, ויש לו רק עליות. ואל נחשוב שאין לו מנוחה מענוי עוה"ז. אומרת תהא שניה, הולך נכחו ינחוה שלום על משכבותם. שבכ"ז הרי זה מנוחה מעמל הצוה"ז. כת שלישית אומרת, יבא שלום ינחוה על משכבותם שתהי' מנוחה וגם עליה. ובס' מנורת המאור מביא על המעשה שמובא במדרש תנחומא בחסיד אחד שהיה לומד תמיד מסכתא חגיגה שבא הגמרא להספידו, והוא

מוסיף ומה זה שלא למד אלא מסכתא אחת בלבד כך, הלומד תורה הרבה ומלמדה לאחרים ומעמיד תלמידים הרבה עכו"כ. ואם זוכה שיאמרו תורה מעיו בעולם הזה, אין קץ למתן שכרו בעולם הבא.

(ורבנו בחיי פ' ויחי) מביא שענין הספד הוא זכרון חסדי הנפטר ויחוסו. או ספור חסדי הנפטר, וכתב עוד אנן ספדינן על אב בית דין, עפר קברו מור ואהלות דורש נגעין ואהלות, מי מסיר סמקות תורה רבן תלמידים קבץ, כלובש תשבץ בקרית יעבץ. תהי' נפשו צרורה בצרור החיים.

וכשם שהיה בחיים חיותו מליץ טוב על ישראל, כן ימליץ עכשו טוב על כלל ישראל בא"י ובגולה וכתו יעמד לנו ולכל ישראל במצבנו הקשה כיום.

תיקון טעות

הרבה שגיאות נטלו בסידור הספר אשר הקורא והמעין יעמוד עליהם בעצמו. אולם בדרך ליד כתוב בהקדמה לספר "אבני נזר" וצ"ל בהקדמה לס' "אגל-מל".